Ion DUMITRAŞCU

ULTIMA MISIUNE

BRAŞOV

Consilier editorial: Prof.dr.ing. **Florin Andreescu**
Procesare Text: **Autorul**
Tehnoredactare: Dr. ing. **Bogdan Andreescu**
Coperta: Dr.ing. **Bogdan Andreescu**
Corectura: **Autorul**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
DUMITRAŞCU, ION
Ultima misiune / Ion Dumitraşcu; ed.: prof. dr. ing. Florin Andreescu. - Braşov : Lux Libris, 2014
ISBN 978-973-131-266-8

I. Andreescu, Florin (ed.)

821.135.1-31

Editură acreditată CNCSIS, cod 201

ISBN 978-973-131-266-8

CUPRINS

Prefaţă **7**

1. Începutul 11

2. Despre frumuseţea pribegiei 16

SHAPE, la el acasă 16

Urmaşii soldaţilor 24

Alergând pentru Terry 29

Îndeplineşte o dorinţă 31

Ai sufletul deschis? Deschide-ţi casa 33

Copiii lumii 36

3. Despre mândrie şi alte sentimente 40

Sărbători sugrumate 40

Zile triste 42

Epoleţi transatlantici..... 43

Persoană foarte importantă 45
Diplomat fără frontiere 49
Neamul vikingilor 54
Zile bune, zile rele 57
Mi-e dor de lucrurile nefăcute 61

4. Despre războaie 63
A de la Afganistan 63
Făcătorii de pace 69
Kosovo, quo vadis? 74
Din nou despre Afganistan 84
Răni în convalescenţă 92
NATO şi lumea musulmană 97
Conflictele, la feminin 104

5. Despre putere şi întâmplări nefericite 112
Eseu nereuşit despre putere 112
Limba noastră cea de toate zilele 115
Un fapt divers 118
Despre lucruri neobişnuite 123
Patria numelui sau numele patriei 129
Parteneriat însângerat sau despre extremism .. 135

6. NATO, pe dinăuntru 139
Despre botezuri „operaţionale” 139
Lumea privită din buncăr 142
Taxa de solidaritate 156
Fructele discordiei 160
Ruşii la NATO 166
Chestiuni politice 173
Apărarea, meniu comun 180

7. Cutreierând lumea 186
Legături de sânge 186
La masă cu amiralul Nelson 202
Prin butoiul cu pulbere al Balcanilor 213
Hoinar prin Caucaz 228

8. Viaţa, altfel 249
Târgul de amintiri 249
Bucurii cu mască 255
Cafea columbiană şi ritm de salsa 260
Prietenii în mişcare 265

9. Întâlniri aproape miraculoase 270

Prinţesa afgană 270

Rădăcini 275

Generali din est 279

SACEUR pleacă 285

Mă uit peste Atlantic 291

Întâlniri princiare 297

10. Sfârşitul 301

SHAPE, aşa cum a fost 301

Final de poveste 305

Prefaţă

Nu ştiu să existe un alt autor român care, de pe o poziţie de vârf în ierarhia NATO, să fi îndrăznit să abordeze în scris experienţe euroatlantice. **Ultima misiune** este o mărturie generoasă despre experienţele avute de amiralul Ion Dumitraşcu, într-o funcţie relevantă la SHAPE/NATO.

Autorul relatează evenimentele la timpul prezent, invitându-l cu altruism pe cititor în labirintul complex de luare a deciziilor în Alianţă, îi induce deseori starea de meditare la temele grave ale societăţii globale contemporane, îi reaminteşte lecţii de istorie uitate sau îl introduce în istoria recentă a unor ţări, populaţii sau zone geografice mai puţin cunoscute sau ignorate.

Mesajele din **Ultima misiune** sunt simple dar profunde, alteori sunt grave dar toate sunt rezultatul confruntărilor cu sine şi cu cei care i-au fost colaboratori sau parteneri în luarea deciziilor. La finalul acestui proces laborios în care se trimit oameni la războaie, sau se încearcă aplanarea conflictelor ori armonizarea intereselor, amiralul nu numără

victoriile, dar concluzionează convingător: "Noua generaţie riscă să crească într-o cultură a valorilor inversate, în care prezentul e cel care contează. Idealurile se reduc la ziua de mâine, mândria naţională sună a vechi, coeziunea de corp pare un concept vetust. Alianţa nu are azi un inamic vizibil care s-o pună în pericol. Din această cauză e posibil ca duşmanii de moarte să fie ascunşi chiar în interiorul acesteia". Nimic mai adevărat!

Autorul este generos atunci când împarte cu cititorul bucuria sa nedisimulată de a cunoaşte personalităţi militare şi civile, cu existenţa lor trecătoare în poziţii importante în Alianţă, după cum farmecul şi ineditul relatărilor despre oameni obişnuiţi, obiceiuri şi locuri încântă şi incită să continuaţi lectura şi să descoperiţi întâmplări care l-au marcat, îmbogăţindu-i trăirile cotidiene. De fapt, este o modalitate simplă şi generoasă de a-l invita pe cititor la autocunoaştere, toleranţă, optimism şi încredere în viitor.

La finalul lecturii veţi aprecia sensibilitatea şi frumuseţea caracterului autorului acestei **misiuni** unice, pentru că trăitorul celor scrise vibrează, se implică, se informează, conlucrează şi decide, lăsând impresia vagă că ceva nu a fost dus până la capăt. Ion Dumitraşcu este un nemulţumit

pentru că schimbările dorite nu se fac în ritmul şi în profunzimea cerută de un spirit cutezător, implicat şi dornic de depăşire a obstacolelor care împiedică soluţia optimă şi rapidă.

Poate de aceea lectura fascinează pentru că dinamica relatării presupune încrederea deplină a autorului în soluţiile care implică oameni cu culturi diferite, urmărind tot timpul ca interesele Alianţei să prevaleze.

Cultura organizaţională, comunicarea interumană, cunoaşterea structurii, mecanismelor şi logicii de funcţionare a Alianţei, polemica cu sine însuşi dar şi cu alţii pe teme încă necunoscute suficient, experienţele sale îndelungate în domeniul cooperării militare internaţionale, sunt tot atâtea argumente ca această carte să fie recomandată ca un posibil îndrumar de diplomaţie militară pentru cei care au dorinţa de a explora această nişă a domeniilor diverse ale unei cariere militare.

Având în vedere nivelul strategic la care amiralul Dumitraşcu a lucrat, este o performanţă reuşită a autorului de a păstra echilibrul între ce se poate spune şi ceea ce nu se poate spune dar şi abilitatea de a induce subînţelesuri care sunt soluţia de compromis între cele două.

Concluziile de la finalul fiecărui capitol sunt surse de inspiraţie şi reflecţie pentru că exprimă experienţa şi adevărurile unui amiral al armatei române care, cu modestie, spune: "am învăţat că nu toate adevărurile sunt rostite de generali, că umilinţa nu contravine mărimii epoletului, că prietenia nu poartă grade şi n-are vârstă. Am învăţat de la cei din jur, dar mai ales din propriile greşeli, că viaţa e prea scurtă s-o irosim în nefericiri, că ziua de azi e unică, că mâine e deja prea târziu".

Veţi avea numai de câştigat însoţindu-l pe amiralul Ion Dumitraşcu, în **ULTIMA MISIUNE**.

General maior (r) **Iordache Olaru**

1. Începutul

Decizia privind nominalizarea mea la SHAPE[1] a venit, cum era de aşteptat, în ultimul moment. Discuţiile privind o posibilă detaşare la unul din comandamentele strategice ale NATO[2] au început cu câteva luni înainte, odată cu declanşarea procesului de selecţie. Vestea, deşi neoficială, m-a bucurat nespus. A servi într-o poziţie NATO este nu numai o provocare profesională, cum aveam să descopăr foarte curând, dar şi un privilegiu. Pe durata misiunii n-au lipsit nici situaţiile dificile şi nici experienţele extraordinare.

Am cunoscut oameni deosebiţi, gata să se angajeze în cel mai complicat proiect dar şi personaje insolite, pentru care sejurul în curtea Alianţei nu putea fi altul decât o confortabilă vacanţă. Am avut de învăţat şi de la unii şi de la alţii deşi, trebuie să recunosc, am dedicat, în mod nemeritat, mai mult timp celor îndărătnici pentru a-i certa decât celor merituoşi pentru a-i lăuda. La finalul acestui parcurs pot spune că nu sunt multe organizaţii în care spiritul datoriei, camaraderia şi onestitatea

[1] Supreme Headquarters Allied Powers Europe, Comandamentul Suprem al Puterilor Aliate din Europa.
[2] North Atlantic Treaty Organization, Organizaţia Tratatului Atlanticului de Nord.

să fie atât de uşor acceptate şi practicate ca valori comune, în viaţa de zi cu zi.

Pregătirile pentru plecare sunt consumatoare de timp şi nervi şi nici aceasta n-a făcut excepţie. Absenţa de acasă pentru o perioadă mai lungă presupune, înainte de toate, multă perseverenţă în lupta cu birocraţia autohtonă. În paralel ai nevoie de o pregătire a misiunii pentru că ceea ce ţi se cere să faci în noua poziţie este, de cele mai multe ori, diferit de ceea ce ştii.

În zilele de concediu dinaintea plecării, petrecute la ţară cu o parte din membrii familiei, am început studiul documentelor primite de la predecesorul meu, o mapă conţinând câteva mii de pagini, selectate cu grijă, pentru care îi sunt recunoscător. Multe lucruri m-au ajutat, deşi paginile lecturate nu erau decât partea vizibilă a aisbergului.

Domeniul spre care mă îndreptam, cel al cooperării militare, nu era unul nou pentru mine. Petrecusem deja cinci ani ca şef al cooperării internaţionale la Statul Major al Forţelor Navale, având printre alte responsabilităţi, angajamentele marinei în cadrul Parteneriatului pentru Pace, pregătirea pentru aderare la NATO şi cooperarea militară bilaterală. O experienţă fascinantă pe care am avut şansa s-o trăiesc

într-o companie selectă, atât din perspectiva colaboratorilor cât şi a şefilor ierarhici. Câte din cele învăţate la acea vreme îmi vor fi acum de folos, rămâne de văzut.

Experienţa de acasă nu era singura. Lucrasem, nu demult, trei ani la Cartierul general NATO şi pot spune că aveam o oarecare înţelegere despre organizaţie şi filozofia ei de lucru. Am făcut parte din prima echipă pe care România a trimis-o la NATO, imediat după integrare, în martie 2004 şi încă am în suflet emoţia clipei şi sunetul Imnului naţional pe când se înălţa steagul tricolor la catargul naţiunilor aliate. Toată această bucurie compensa întrucâtva dezamăgirea încercată în 1999, când ni se refuzase intrarea împreună cu Polonia, Cehia şi Ungaria, refuz, judecat la acea vreme, nemeritat faţă de eforturile armatei. Mai târziu aveam să înţeleg că pregătirea pentru aderare e un proces lung şi complex şi din această perspectivă e posibil ca decizia de amânare, deşi politică în natura ei, să fi fost una realistă.

Predarea-primirea funcţiei a avut loc din mers. Sosirea la NATO ca şi plecarea, sunt perioade dificile, parcurse simultan cu îndeplinirea obligaţiilor curente. Instalarea în zonă înseamnă primul contact cu cultura şi birocraţia locală, cu legi necunoscute şi obiceiuri diferite. Între două proble-

me administrative am găsit timp să particip, împreună cu predecesorul meu, la câteva reuniuni şi să fiu prezentat colegilor şi şefilor. Apoi am rămas singur şi aşa a început aventura care avea să dureze patru ani.

Este în obiceiul casei să stabileşti contacte cu omologii tăi, adică cu locţiitorii şefilor de divizii, funcţie pe care eu însumi eram încadrat, dar şi cu şefii de divizii. Deşi informale, primele contacte sunt importante. Poate fi începutul unei relaţii cordiale sau a unei prietenii trainice, ambele foarte utile în exercitarea misiunii. Gradele egale se tutuiesc, indiferent de vârstă, în timp ce ierarhia e respectată cu stricteţe. Ca în orice organizaţie militară, spiritul de castă e foarte prezent, ceea ce face ca fiecare să se regăsească, conform rangului, la locul potrivit.

Trimiterea mea la post cu un grad mai mic decât cel prevăzut pentru funcţia respectivă încălca, oarecum, regulile NATO. Avansarea s-a produs după trei luni, timp care poate fi considerat acceptabil, având în vedere procedurile birocratice naţionale. Deşi am fost avertizat de predecesorul meu despre un posibil impact negativ al acestei situaţii, în realitate lucrurile s-au desfăşurat normal, cel puţin în cadrul diviziei unde aveam ca subordonaţi patru directori cu rang

de colonel, deci acelaşi grad cu al meu. În NATO un colonel nu comandă un alt colonel decât în circumstanţe deosebite. Începeam deci misiunea cu un mic handicap, considerat fără importanţă de cei de acasă.

Sosirea la SHAPE în iulie 2009 a coincis cu o perioadă de relativă acalmie. Era începutul vacanţei de vară când ritmul de lucru e redus, sarcinile cotidiene sunt mai puţine, iar problemele complicate sunt amânate către toamnă. Timp prielnic pentru acomodarea noilor veniţi cu cerinţele misiunii, dar şi pentru evenimente spectaculoase. Din fericire n-am avut parte de nicio criză, cea mai recentă se consumase cu un an în urmă, între Georgia şi Rusia. Spre norocul meu pentru că, abia instalat, am rămas singur la comandă pentru mai bine de o lună de zile şi nu ştiu în ce măsură m-aş fi descurcat ca nou venit, într-o situaţie dificilă.

Comandantul Suprem al Forţelor Aliate din Europa, SACEUR, cum este cunoscut în mediul militar, a sosit la SHAPE aproape în acelaşi timp cu mine. Printre primele acţiuni întreprinse s-a numărat şi vizita la diviziile din subordine. A fost primul contact cu amiralul Stavridis, omul de care aveam să mă leg, de-a lungul celor patru ani, printr-un lung exerciţiu de admiraţie.

2. Despre frumuseţea pribegiei

SHAPE, la el acasă

Am dese ocazii, pe timpul vizitelor oficiale pe care le găzduiesc la SHAPE, să le vorbesc musafirilor despre viaţa din baza militară. E un subiect care suscită interes cu atât mai mult cu cât percepţiile iniţiale sunt, în mare parte, greşite.

O bază militară este, prin definiţie, un loc cazon, unde te aştepţi să întâlneşti la tot pasul soldaţi mărşăluind, sunete de fanfară sau strigăte de luptă. Nimic din toate astea. Baza militară din SHAPE e, aparent, locul cel mai paşnic din lume. O suprafaţă verde, presărată cu case şi terenuri de sport, clădiri administrative, alei drepte, întretăiate de ronduri cu flori, zone împădurite şi răcoroase unde vieţuiesc, în deplină libertate, arici, iepuri sălbatici şi alte rozătoare, spre deliciul copiilor.

În tihna patriarhală ce domneşte în mai tot locul, aler-

gători pasionaţi continuă, imperturbabil, cursa lor cotidiană. Copii şi adulţi se întrec pe gazonul verde al terenurilor de fotbal sau de baschet. Animalele de companie ies la joacă, bebeluşii dormitează în cărucioare luxoase, mămicile sporovăiesc despre modă şi mondenităţi. Aerul proaspăt are ceva din dulcele pierdut al copilăriei. Briza uşoară tremură frunzele mestecenilor din colţ, soarele stă să apună după pâlcul umbros de arbori decorativi. Dacă aş fi un talentat pictor, aşa ar arăta tabloul unei zile de vară la SHAPE.

Nu toate zilele sunt la fel. Vremea în Belgia e schimbătoare. Zilele ploioase sau înnourate sunt multe în cuprinsul unui an. Sezonul ploilor poate începe în fiecare zi şi se poate extinde pe săptămâni întregi. Picuri mărunţi, amestecaţi cu ceaţă, creează o atmosferă apăsătoare, lichidul rece îţi pătrunde în toţi porii fiinţei, contopindu-se cu carnea, sângele şi gândurile tale. Gustul însuşi al vieţii se diluează, nostalgia devine starea de spirit dominantă, te gândeşti la sfârşit ca la pasul firesc, salvator. Deodată starea de disperare se schimbă brusc, a apărut soarele pentru o clipă, suficient să-ţi încarci bateriile cu speranţe noi.

Primăverile la SHAPE sunt superbe începuturi. E timpul lalelelor, al mestecenilor fragezi, al cireşilor japonezi şi

al rotundului exploziv al magnoliilor. Miresmele amestecate, norul de petale albe-roz, rostogolindu-se peste gazonul proaspăt tăiat, te transportă într-o lume mirifică, unde totul e posibil. E timpul pentru marile proiecte de primăvară şi pentru vacanţa următoare sau poate pentru triste despărţiri, căci în scurt timp, o treime din sheipieni, cum le place să li se spună locuitorilor bazei, încep pregătirile de plecare.

Întinsă pe circa 200 hectare, la şase kilometri de Mons, baza militară este un fost câmp de instrucţie al armatei belgiene, pus la dispoziţia NATO, odată cu mutarea SHAPE din Franţa în Belgia. Actul de naştere al bazei îşi are originea în nemulţumirea unui preşedinte.

Dezamăgit de modul în care americanii împărţeau poziţiile influente în cadrul Alianţei, De Gaulle anunţă ieşirea Franţei din structurile militare integrate şi somează NATO să-şi retragă comandamentele de pe teritoriul francez, începând cu 1 ianuarie 1967. Aşteptările iniţiale au fost ca SHAPE să funcţioneze în apropierea Cartierului general NATO din Bruxelles, însă autorităţile belgiene au decis, din motive de securitate, ca amplasarea bazei să nu fie la o distanţă mai mică de 50 kilometri. Aşa a început construcţia bazei la Mons, în inima Valloniei, confruntată, în acea peri-

oadă, cu dificultăţi economice pe care autorităţile locale sperau să le atenueze prin această decizie. Clădirile care adăpostesc comandamentul au fost ridicate prin contribuţii comune, din care partea belgiană şi-a asumat o parte importantă. Nu fără folos.

Comunitatea SHAPE este una bogată, cele câteva mii de persoane cheltuiesc sume mari de bani care se regăsesc, într-un fel sau altul, în bugetul local. Zona a înflorit în scurt timp, s-au construit locuinţe noi, centre comerciale, spaţii sportive şi de petrecere a timpului liber, într-un cuvânt s-au creat numeroase locuri de muncă şi surse suplimentare de venit.

Cât de important e rolul SHAPE în viaţa comunităţii s-a văzut odată cu zvonurile privind o posibilă mutare a bazei într-un alt loc. Disponibilizarea unor facilităţi de comandă în Germania, Spania sau Turcia, a determinat conducerea SHAPE să constituie un grup de lucru care să investigheze opţiuni privind o posibilă redislocare. Decizia a fost un semnal dat autorităţilor belgiene pentru „dezgheţarea" unor proiecte mai vechi, un fel de şantaj care a prins imediat. Panica s-a răspândit cu repeziciune printre proprietarii de locuinţe, dar şi printre comercianţi, cu atât mai mult

cu cât zvonul venea într-o perioadă de criză. Primarul oraşului Mons a reacţionat imediat, la fel şi partidele politice, sensibile la o posibilă catastrofă socială. Rezultatul a fost aprobarea, în regim de urgenţă, a unei propuneri de buget de câteva milioane, uitată prin sertare de ani de zile. În următoarele luni clădirile pentru noua şcoală au fost înălţate, iar proiectele pentru creşterea numărului de locuinţe din bază, finalizate.

Îngrijorarea belgienilor de a pierde avantajele prezenţei SHAPE pe teritoriul lor e pe deplin justificată. O simplă vizită în interiorul bazei îţi dă dimensiunea a ceea ce se câştigă sau pierde, dintr-o simplă mişcare de condei. În bază poţi locui, în deplin confort, pe timpul celor trei ani cât durează un mandat obişnuit. Magazine diverse oferă mărfuri scutite de taxe. Un restaurant cochet te invită la meniuri delicioase, unde savoarea preparatelor culinare se îmbină cu aromele băuturilor alese. Subofiţerii au restaurantul lor, nu din motive de discriminare, ci ca o protecţie socială, preţurile fiind mai mici, iar diferenţa subvenţionată din fonduri comune. Principalii clienţi, doamnele, nu sunt uitate. Saloane de cosmetică, florării şi parfumerii le stau la dispoziţie, fără pretenţia de a acoperi spectrul larg al dorinţelor femi-

nine.

Credincioşii de diferite rituri împart, fără dispute, spaţiul generos al unei capele. Comunitatea românească are preotul ei. Un fost militar român, ajuns între timp preot, asigură, în mod voluntar, serviciile necesare cu ocazia marilor evenimente religioase. Am participat cu drag la slujbele de Paşti sau de Crăciun, de câte ori am avut ocazia. Preotul şi cei câţiva corişti, reuşesc să ne amintească de atmosfera sărbătorilor de acasă. Româncele, după bunele obiceiuri, pregătesc prinosuri, le expun pe ştergare româneşti, scriu pomelnice pentru iertarea păcatelor. Pentru o clipă uiţi dorul de casă, te rogi pe româneşte, te simţi printre ai tăi.

Spaţiul cultural e bine reprezentat în bază. O bogată librărie pe care aveam s-o descopăr destul de târziu, oferă cititorilor titluri şi autori pentru toate gusturile. Una din lucrătoare e româncă, stabilită de mulţi ani în Belgia. Ateliere de creaţie, cluburi şi diverse asociaţii, te invită la o plăcută şi instructivă petrecere a timpului liber. În preajma Crăciunului aveam să descopăr, întâmplător, o frumoasă colecţie de icoane pictate pe sticlă de soţia unui coleg român, expoziţie care a avut mare succes. Viaţa culturală include filme, spectacole de teatru, concerte cu orchestra locală sau cu invitaţi

din exterior.

Tinerii au spaţiul lor de petrecere a timpului liber. „Pizza-Bowling" este locul preferat de întâlnire. Adolescenţii vin aici să se distreze sau să lucreze. Discotecile de vineri noaptea sunt vestite pentru amestecul de culoare, tinereţe şi amuzament. Nu lipsesc nici micile probleme legate de consumul de alcool sau de droguri, de care se discută puţin.

Cum e şi firesc, mulţi profită de sfârşitul de săptămână pentru a călători împrejur. Parisul e la trei ore, Londra la patru-cinci, la fel Amsterdam sau Strasbourg. Cursele aeriene ieftine fac ca distanţele să nu fie importante pentru o vizită la Roma, Barcelona sau Madrid. Un coleg canadian lua frecvent masa de prânz, la sfârşit de săptămână, la Veneţia sau Verona, pentru mai puţin de cincizeci euro dus-întors. SHAPE organizează periodic excursii de o zi sau două pe tot parcursul anului, la preţuri rezonabile.

Dacă nu-ţi plac călătoriile, dar iubeşti mişcarea, baza este locul ideal pentru practicarea sportului. Terenuri de fotbal sau tenis, piste sintetice, săli pentru jocuri colective, toate sunt oferite gratuit rezidenţilor SHAPE. Competiţiile inter-ţări de baschet, turneele de tenis, judo sau natație, cre-

ează şi menţin o atmosferă de tinereţe şi de plăcere a mişcării.

Într-adevăr, comunitatea SHAPE este una tânără, dinamică şi competitivă. Formată, în principal, din militari aflaţi la jumătatea carierei, ea poartă amprenta cerinţelor meseriei, din care menţinerea capacităţii fizice este una din cele mai importante. Reglementările naţionale cer ca personalul militar să fie periodic testat şi evaluat, ceea ce face ca pregătirii fizice să i se acorde o importanţă deosebită.

Pe vreme bună sau pe ploaie, alergatul prin bază e o simplă chestiune de planificare. La ora prânzului sau seara, uneori dimineaţa devreme, înainte de începerea programului, în mici grupuri sau solitari, şeipienii sunt la datorie. Fiecare aleargă în ritmul şi pe distanţa care i se potriveşte. Lori, un coleg de divizie, fost ofiţer britanic, alerga zilnic, la aproape şaizeci de ani, în jur de 25 kilometri, indiferent de anotimp. Consoartele nu se lasă nici ele mai prejos, le vezi alergând pe pistă sau participând la programe de întreţinere. Printre alergători îl văd frecvent pe locţiitorul SACEUR, generalul britanic Shireff, gratulat de regină cu nobilul titlu de „sir”. Spre ruşinea mea, alergatul prin bază nu m-a molipsit într-atât încât să-l practic cu regularitate,

însă nu ezit să fac puţină mişcare de câte ori am ocazia.

SHAPE e mai mult decât o bază militară. E o invitaţie generoasă la bună dispoziţie şi armonie, căci nimic nu e mai de trebuinţă pentru cei obişnuiţi cu efemerul existenţei decât nevoia de a trăi frumos, fiecare clipă dăruită de Dumnezeu.

Urmaşii soldaţilor

SHAPE este, în egală măsură, o comunitate a copiilor. Copiii din SHAPE vin din afară sau se nasc aici. Au creşe şi grădiniţe în limba franceză sau engleză. Pot urma şcoala elementară sau liceul în cele două limbi. Nemţii au filiera lor, germană. Alte naţii au grijă ca limba maternă şi istoria ţării să nu fie uitate şi predau cursuri suplimentare cu voluntari. Americanii aduc, ca peste tot unde trăiesc, propriul model educaţional: mult sport şi cultură civică. Cultura civică, dezvoltată prin conceptul de *Scouting* sau cercetaş, este practicată intensiv în toate comunităţile americane şi constituie o metodă eficientă de dezvoltare a personalităţii tinerei generaţii în spiritul valorilor civice.

Comunitatea cercetaşilor este una din cele mai fascinante asociaţii pentru că reuneşte deopotrivă, entuziasmul şi voluntarismul adulţilor cu inocenţa copiilor, cu dorinţa lor de a învăţa şi a fi utili, după puterile lor. Mişcarea a fost fondată, la începutul secolului douăzeci, de un fost general britanic, Robert Baden-Powell. După ce experimentase diferite tehnici de supravieţuire în mediu ostil pe timpul unei misiuni în India, Baden-Powell, asediat timp de trei ani într-un oraş din Africa de Sud, avea să descopere ajutorul nepreţuit, acordat armatei britanice de corpul de cadeţi al oraşului. Întors în metropolă, publică o carte pe baza experienţei trăite, care se bucură de succes, în special în rândul tinerilor. Încurajat de aceştia, în scurt timp, va pune bazele a ceea ce avea să revoluţioneze educaţia informală, inspirând mii de tineri să participe la activităţi practice la care nu visaseră înainte.

Astăzi mişcarea cercetaşilor are aderenţi pe toate meridianele lumii. Băieţi şi fete, indiferent de vârstă, organizaţi în grupuri restrânse, petrec timpul liber împreună, împărtăşesc experienţe inedite, învaţă cum să devină buni cetăţeni, cum să ia decizii şi cum să facă faţă unor situaţii dificile.

Am avut ocazia să particip, pe timpul misiunii anterioare, la Bruxelles, la activitatea cercetaşilor americani, împreună cu fiul meu. Am fost impresionat de metodele simple folosite în cultivarea dragostei pentru cei din jur, a solidarităţii, omeniei, grijii faţă de natură.

Crearea contextului favorabil învăţării şi practicării acestor valori era ţinta urmărită. Copiii erau permanent stimulaţi să acumuleze fapte bune. Periodic erau recompensaţi cu un fel de medalii pe care le purtau cu mândrie, pe pieptul de cercetaşi.

Pe lângă uniforme şi însemne specifice, cercetaşii au ceremonii proprii, competiţii internaţionale, coduri de conduită, premii şi multe simboluri organizaţionale care îi individualizează şi le întăreşte sentimentul apartenenţei la comunitate. Ceremoniile şi competiţiile organizate se desfăşoară sub faldurile drapelului naţional. Nu există mândrie mai mare decât purtarea drapelului în timpul acestor evenimente. E un privilegiu acordat celor buni şi necesită multă străduinţă pentru a-l obţine.

Taberele de vară ale cercetaşilor sunt adevărate ateliere de viaţă. Pentru organizarea lor, o întreagă logistică e pusă în mişcare. Bucătării mobile, rezervoare cu apă, alimen-

te, corturi şi alte echipamente sunt transportate cu maşinile părinţilor la locul de campare.

În Belgia există un spaţiu din domeniul public, special destinat activităţii cercetaşilor, o pădure întinsă pe câteva sute de hectare. Regulile de utilizare sunt stricte pentru a nu afecta ecosistemul existent. Copiii învaţă să se orienteze în teren, să acorde primul ajutor, să ridice corturile, să pregătească şi să servească masa. Serile sunt lungi, în faţa focului de tabără se cântă, se organizează jocuri şi concursuri. Dimineaţa, la o capelă în aer liber, are loc o scurtă ceremonie religioasă. Timpul trece pe negândite, atmosfera e destinsă şi prietenoasă, pădurea solemnă şi primitoare. La încheierea micii vacanţe, tabăra se strânge, lucrurile se împachetează, maşinile se încolonează pentru plecare. Viaţa de cercetaşi are ritmul ei şi se defineşte simplu: mai aproape de natură, mai aproape de sine şi de ceilalţi.

Comunitatea cercetaşilor din SHAPE este puternică şi apreciată. Evenimentele importante sunt reflectate în paginile revistei interne. Spiritul de cercetaş e mereu prezent, fie că e vorba de o ceremonie internă sau o acţiune de îngrijire a mormintelor soldaţilor căzuţi la datorie. Întâlnirile întâmplătoare cu cercetaşii continuă să mă emoţioneze. Sloganul

lor „nicio zi fără o faptă bună” e dătător de speranţe. Rădăcinile puternice cresc în trupuri tinere, odată cu ele.

Cercetăşia nu e singura activitate a copiilor şi ado lescenţilor. Practicarea unui sport e mult mai populară. Se joacă fotbal american sau european, baseball, tenis sau baschet. Mişcarea e cuvântul de ordine, iar acest lucru se învaţă de la cea mai fragedă vârstă. Părinţii sunt primii suporteri. Înfruntă ploaia sau vântul, organizează mici petreceri după aceste activităţi, se socializează la maximum posibil.

Mi-e dat frecvent să asist la această dumnezeiască risipă de energie, tinereţe şi voie bună. Strigătele piţigăiate, în toate limbile pământului, mă trezesc din amorţeala rutinei şi-mi dau o nesperată poftă de viaţă. Nu există un imn mai frumos adus mişcării decât imaginea acestor copii gălăgioşi, aruncaţi într-o încleştare fragilă şi inocentă pe gazonul perfect tuns, de un verde crud, asemenea vârstei lor. Privindu-i, retrăiesc propria copilărie. Mă văd alergând prin roua proaspătă a dimineţii de vară, într-un spaţiu atemporal, în care trecerea n-are încă sens şi nu pot înţelege cum şi când s-a creat imensa prăpastie între copilul rebel de ieri şi adultul de azi. În urechi îmi sună cuvintele unui cântec fran-

ţuzesc, un fel de blestem al timpului care curge nemilos. Nimic nu scapă neatins, timpul trece prin noi sau noi trecem prin el, bătrâneţea fiind ceea ce rămâne din această inevitabilă ciocnire. Mă despart dureros de clipa trecutului, cu sufletul încă vibrând la strigătele zglobii ale mogâldeţelor mişcătoare şi cu sentimentul difuz că viaţa însăşi e o copilărie ratată dintr-o banală eroare, al cărei preţ îl plătim până la moarte.

Alergând pentru Terry

Nu ştiu cât de mulţi îşi amintesc de Terry Fox şi de simbolul pe care-l reprezintă. Trebuie să recunosc că m-am numărat printre ignoranţi până în toamna lui 2012. În fiecare an am trecut nepăsător pe lângă afişele anunţând cursa lui Terry, o competiţie de alergat, la care, credeam, lumea vine să se distreze după o săptămână de muncă. Ei bine, nu e deloc aşa.

Terry Fox nu e un organizator de curse, sau un star care să îndemne la mişcare. Terry Fox e un simplu erou canadian, care iubea mişcarea şi care, la 19 ani a fost lovit de

cancer la unul din genunchi. N-a renunţat la visul lui şi a continuat să alerge cu un picior înlocuit de o proteză. „Am făcut un legământ cu mine însumi: dacă scap îmi voi demonstra că merit să trăiesc" mărturisea Terry. S-a ţinut de cuvânt.

Alergând pentru Terry

A iniţiat cea mai mare acţiune de strângere de fonduri în lupta împotriva cancerului. A alergat 3339 mile timp de 143 de zile, într-un maraton al speranţei, în încercarea de a obţine, simbolic, câte un dolar de la fiecare locuitor al Canadei. Epuizat, la câteva luni îşi dădea sfârşitul, lăsând în urma sa un vis, ca o flacără nestinsă. Într-o zi cancerul va fi învins prin solidaritatea celor mulţi.

Comunitatea canadiană din SHAPE organizează în fiecare an, la început de septembrie, cursa lui Terry pentru colectare de fonduri. E o zi frumoasă de toamnă. Mă înscriu în competiţie cu mult entuziasm, împreună cu fiul meu. Cursa are 7 kilometri şi o parcurg cu gândul la Terry.

Îl revăd alergând fără odihnă, balansându-se de pe piciorul cel bun pe cel metalic, cu fruntea sus, printre maşini sau pe câmpuri pustii, încurajat de semenii săi, mereu în mişcare, într-un maraton al luptei pentru viaţă. Aşa cum a promis şi-a demonstrat că merită să trăiască. De fapt ne-a demonstrat nouă cât de importantă e viaţa şi cât de uşor o putem risipi, doar pentru că n-am avut timp să-i ascultăm pe cei din jur sau să citim un afiş.

Am trecut linia de sosire obosit şi aplecat către dinăuntru, fără să fiu sigur dacă am înţeles, cu adevărat, sensurile alergării pe care tocmai o isprăvisem, gâfâind.

Îndeplineşte o dorinţă

Make a wish care s-ar traduce prin „îndeplineşte o dorinţă" e o altă acţiune care se bucură de o largă participare la

SHAPE. Deşi îşi propune colectarea de fonduri pentru sprijinirea copiilor cu dizabilităţi, *Make a wish*-ul american e, în mod paradoxal, lipsit de grandoarea simbolistică a lui *Terry Fox Run*. Competiţia şi spiritul sportiv sunt prea mult amestecate cu comercialul şi distracţia. Timp de 24 de ore naţiunile NATO şi partenere, staţionate la SHAPE, aleargă neîntrerupt într-o cursă plină de fair play, în care buna dispoziţie, muzica şi prietenia sunt la ele acasă.

Purtând ştafeta pentru „Make a wish"

În jurul pistei sunt întinse corturi cu steagurile naţiunilor, se servesc mâncăruri şi băuturi specifice, iar mirosul de

grătar e pretutindeni. Tineri şi vârstnici se distrează copios, în timp ce pe suprafaţa de alergare se schimbă ştafete, astfel încât cursa să nu se oprească. Participanţii reprezintă întreaga comunitate, de la sugari în cărucior la vârstnici, inclusiv animale de companie, toţi purtând tricoul cu simbolul *make a wish*, din vânzarea căruia se strâng fondurile pentru asociaţiile de caritate.

Particip, în fiecare an, cu entuziasm la bucuria colectivă şi alerg cât pot de repede cele treizeci de minute, aplaudat, din când în când, de câţiva cunoscuţi. Când termin cursa, mă aşez undeva să-mi trag sufletul, muzica îmi sună în urechi ca o veche magie. Sunt parcă mai obosit decât anul trecut, semn că timpul merge înainte. Un puşti de-o şchioapă se opreşte şi mă priveşte nedumerit. Îi zâmbesc complice, apoi mă retrag, obosit şi îngândurat către casă, alergând uşor, într-o încercare de a menţine cursa neîntreruptă, cât mai mult timp posibil.

Ai sufletul deschis? Deschide-ţi casa

Open House este, de departe, cel mai important eveni-

ment social, organizat de Divizia de cooperare şi unul dintre cele mai apreciate de întreaga comunitate din SHAPE. Reprezentanţi din statele membre NATO şi partenere se întrec în a pregăti şi oferi oaspeţilor cele mai gustoase mâncăruri şi băuturi tradiţionale, specifice ţării lor. Nu celebrăm nimic altceva decât spiritul prieteniei, bucuria de a fi împreună şi de a dărui câte puţin din ceea ce avem, celorlalţi.

Invitaţiile, trimise de fiecare membru al diviziei, sunt adresate unui public larg, de la ambasadori şi generali, la cei cu care lucrezi sau îţi sunt apropiaţi. Toată lumea se mobilizează, se pun la dispoziţie mese, se decorează fiecare colţ cu drapele şi tablouri, cu chipuri regale sau cu simple afişe promoţionale. Peste treizeci de naţiuni aduc un petic din sufletul lor şi-l oferă cu generozitate celor curioşi să-l cunoască. Se lucrează din timp, echipele locale se întăresc cu resurse suplimentare de la Bruxelles, mândria naţională e pusă la bătaie şi niciun efort nu e prea mare pentru a avea un eveniment de succes.

În aproape patru ore traversezi cinci continente şi afli ce e mai bun în arta lor culinară. E o provocare să faci turul meselor încărcate cu bunătăţi şi să ciocneşti în sănătatea gazdelor. Descoperi cu surprindere că gulaşul unguresc e la fel de gus-

tos ca cel german sau ceh, că pălinca românească seamănă la gust cu toate spirtoasele produse în spaţiul balcanic, că sarmaua moldovenească nu mai e de mult un preparat specific românesc, că baclavaua turcească a urmat îndeaproape graniţele Imperiului Otoman. Fiecare e interesat să afle câte puţin din istoria produsului degustat sau despre băuturile care le acompaniază. Bucătăria unei ţări nu e închisă în frontierele proprii, e legată de regiune, e parte a istoriei comune şi rezultat al influenţei reciproce.

În ultimul an petrecut la SHAPE, amiralul Stavridis a acceptat invitaţia de a participa la petrecerea noastră, ceea ce ne-a onorat pe toţi. L-am însoţit, împreună cu şeful diviziei, în periplul său culinar. A colindat masă cu masă, a discutat cu musafirii, a făcut fotografii şi a împărţit mici cadouri. A acceptat bucuros invitaţia colegilor ruşi la o degustare din care nu au lipsit caviarul, vodca şi discursul prietenos. Momentul a fost imortalizat pe loc de gazde, pentru posteritate.

Prezenţa amiralului Stavridis nu a schimbat cu nimic atmosfera destinsă a sărbătorii. E ziua în care computerele sunt oprite, apelurile telefonice nu sunt preluate iar documentele nu circulă. Cunoscuţi şi necunoscuţi se perindă pe coridoare, printre gazdele în uniforme sau costume tradiţionale. Lumea

se înfruptă de zor, obrajii se colorează uşor, căci cine poate rezista atâtor tentaţii? De la ,,laptele de elan" canadian, la vinurile franţuzeşti, de la răchia balcanică la pălinca ungurească, de la delicioasele digestive asiatice până la ,,apa vie" norvegiană, toate trebuie degustate, pentru plăcerea ta şi a celor din jur. Consecinţele acestui amestec insolit se simt în tonalitatea conversaţiilor, în căldura privirilor, în atingerile prieteneşti şi gesturile familiare, altminteri destul de rezervate. Musulmani şi creştini nu au alt scop decât voia bună.

Arta culinară, pe lângă calităţile materiale incontestabile, poate fi, în egală măsură, un excelent ambasador al cunoaşterii şi apropierii între naţii, o punte, o speranţă, un mesaj că diferenţele ne pot mai degrabă uni, decât separa.

Copiii lumii

Ziua mondială a copiilor nu este una şi aceeaşi cu Ziua internaţională a copilului, deşi ambele sărbători se doresc a fi o recunoaştere a importanţei tinerei generaţii pentru viitorul omenirii. Evenimentul despre care vreau să vorbesc este organizat de Şcoala Internaţională din SHAPE, la iniţiativa

şi cu sprijinul comunităţii turce.

Kemal Atatürk dedica ziua de 23 aprilie copiilor, un simbol al speranţei şi continuităţii oricărei naţii. Sărbătoarea este inclusă în calendarul evenimentelor sociale SHAPE şi se bucură de mare succes.

Pregătirile pentru spectacol încep cu mult timp înainte. Naţiunile NATO şi partenere se mobilizează şi pregătesc un scurt spectacol de câteva minute, în care marii actori sunt copiii, de la vârsta cea mai fragedă până la adolescenţă.

Răspund invitaţiei primite fără ezitare, e oricum ultima mea şansă să asist la spectacol, aşa că amân o reuniune internă pentru mai târziu şi mă pregătesc sufleteşte de întâlnirea cu copiii lumii. Sala e plină când ajung, câţiva generali sunt prezenţi pe locurile de protocol, iar la ora stabilită spectacolul începe.

Directorul şcolii ne vorbeşte, într-un discurs emoţionant, despre cum va arăta lumea adulţilor peste treizeci sau patruzeci de ani.

În mod tradiţional, deschiderea are loc printr-un cuvânt de bun venit, rostit de reprezentanţii fiecărei ţări, în limba maternă. Naţiunile participante se prezintă în scenă în ordine alfabetică şi au şase minute la dispoziţie să impresioneze

audienţa. Pe un ecran imens rulează un videoclip de prezentare a ţării, urmat de performanţa artistică propriu-zisă, de regulă un dans tradiţional sau modern. Îmbrăcaţi în costume naţionale, copiii din SHAPE ne încântă prin eleganţa mişcărilor şi puritatea exprimării artistice. Fiecare naţiune are mesajul său de transmis.

Britanicii aduc pe scenă rafinamentul şi rigoarea, spaniolii, culoarea şi sărbătoarea, polonezii, mândria unei naţii în plină afirmare. Instructorii caută să fie cât mai inventivi în alegerea costumelor, a temelor muzicale, a mişcărilor şi decorurilor. Sunt răsplătiţi, la final, nu numai de aplauzele audienţei, dar şi de organizatori, cu diplome de excelenţă. Mă bucur de fiecare moment dăruit cu generozitate de tinerii artişti, le admir străduinţa şi, privindu-i, devin mai încrezător în puterea schimbărilor în bine şi în ziua de mâine.

Aflu de la colegul lituanian, Gintautas, responsabil de învăţământ şi de bunăstarea noastră spirituală, că şcolile din SHAPE sunt unităţi educaţionale de prestigiu şi pregătesc anual peste 2300 copii. Până în 2016 toate facilităţile din bază vor fi renovate şi modernizate. O mărturie a responsabilităţii celor chemaţi să decidă viitorul, adică reprezentanţii naţionali care pun resursele financiare la dispoziţie pentru

ca toate aceste lucruri să se întâmple.

Plec de la spectacol reconfortat şi mulţumit de cele văzute, nu înainte de a-i felicita pe doi dintre directorii şcolilor prezente şi pe reprezentantul militar turc, pentru străduania şi reuşita spectacolului. Kemal Atatürk, unul din vizionarii vremii lui, ne-a lăsat o moştenire la fel de importantă ca şi proiectele sale. El a înţeles că o lume modernă nu se construieşte în timpul unei generaţii şi că a investi în copii e singura garanţie a continuităţii noastre.

3. Despre mândrie şi alte sentimente

Sărbători sugrumate

Ziua Naţională a României a trecut, ca şi în anii precedenţi, aproape neobservată. Atent la agenda zilnică, îngropat în hârtii şi şedinţe, săptămâna care precede 1 Decembrie se încheie fără a anunţa nimic deosebit. Cum nu sunt în contact permanent cu ştirile de acasă, Marea sărbătoare a Unirii mă surprinde nepregătit. Deschid întâmplător televizorul şi văd, în direct pe TVR Internaţional, parada militară. Trupele, frumos aliniate, defilează în faţa mulţimii. Sunt camarazii mei, oameni în uniformă, cei ce încă mai cred că joacă un rol important în viaţa cetăţii. Copii şi adulţi flutură drapele tricolore, muzica înlănţuie marşul sacadat al oştirii, apoi vin carele de luptă, mai vechi şi mai noi, tot ce a putut fi scos la paradă. Politicienii zâmbesc, crainicii laudă faptele de arme din teatrele de operaţii, făcându-ne să fim, pentru o clipă, mândri că avem deopotrivă ce apăra şi cu ce. E

sărbătoare şi puţini se gândesc la realitatea adevărată. Armata nu-i o prioritate, va trebui să ne obişnuim cu asta, e vreme de pace, iar pacea pare a fi starea veşnică a lucrurilor.

Nu ştiu de ce nu pot să mă bucur şi să fiu mândru măcar în această zi sfântă de sărbătoare. Privesc în gol cu ochii ţintiţi spre ecran şi descopăr încet legături rupte cu ai mei, cu bunicul mort la Mărăşeşti, luptând pe acelaşi front împreună cu propriul său fiu, fără să ştie unul de celălalt, cu tata, căzut ostatec prin împrejurimile Odessei, ispăşind, timp de patru ani, o pedeapsă nemeritată, în îndepărtata Siberie. E jertfa familiei mele, laolaltă cu jertfa altor sute de mii, ştiuţi şi neştiuţi, căzuţi pentru patria lor şi a noastră.

Simt un gol adânc în suflet, o prăpastie care s-a creat, în timp, între generaţia mea şi cea precedentă. Trecutul nu mai vibrează cum ar trebui, prezentul e prea îmbâcsit de lucruri mărunte, iar eu prea ocupat cu marşul de zi cu zi, cu parada mea în faţa celor din jur. Mă simt mai sărac ca oricând pentru neputinţa de a cinsti cum se cuvine pe cei ce s-au jertfit pentru idealuri măreţe, măcar într-un an o dată, pentru neputinţa de a-i vorbi copilului meu despre valorile sfinte ale acestui popor, pentru neputinţa de a flutura tricolorul în punctul cel mai înalt

al casei mele, pentru neputinţa de a opri oamenii pe stradă spunându-le, fără a deveni ridicol „astăzi e ziua ţării mele, bucuraţi-vă alături de mine”.

Ziua Naţională trece ca oricare alta, nu ciocnim şampanie la prânz, ne bucurăm pur şi simplu de vremea însorită şi răcoroasă, printr-o plimbare pe malul mării şi facem planuri cuminţi pentru următorul început de săptămână.

Zile triste

Uneori, la SHAPE, sunt trist pentru că:

- în drum spre casă, după o zi bună, văd câte un drapel în bernă, semn că unul sau mai mulţi camarazi de arme au fost ucişi, în timp ce eu beau liniştit cafeaua, într-un birou confortabil,
- azi, ambasadorul Serbiei la NATO, un diplomat de excepţie de 52 de ani, s-a sinucis pe aeroportul din Bruxelles, aruncându-se în gol în faţa delegaţiei ţării sale, în speranţa că mesajul său va fi auzit de cine trebuie,
- acum când scriu, ştiu că toate sunt vremelnice, viaţa şi moartea coabitează liniştit în acelaşi trup şi numai sa-

crificiul pentru cei din jur ne-ar putea salva şi reda speranţa eternităţii.

Epoleţi transatlantici

A fi general NATO e o onoare şi un privilegiu. Onoarea vine din şansa acordată de a reprezenta ţara. Trimiterea la ţara de origine e omniprezentă, de la formulele de prezentare, când spui cu mândrie că eşti general român, până la semnătura pe documente oficiale. Porţi uniforma şi însemnele patriei de origine, acorzi salutul după regulamente naţionale, simţi şi gândeşti româneşte chiar şi atunci când vorbeşti o altă limbă. Respecţi obiceiurile locului, dar nu poţi uita cultura în care te-ai format. Privilegiile sunt nenumărate şi vin din accesul neîngrădit la informaţie, participarea la discuţii şi la luarea deciziei. Astfel onorat şi privilegiat, nu pot fi decât o persoană foarte norocoasă.

În cei patru ani petrecuţi la SHAPE, în Comandamentul strategic aliat pentru operaţii, am asistat la schimbări profunde în structura Alianţei, la lansări de noi operaţii şi la încheierea lor, la gestiuni de crize externe şi interne. Am trăit printre

cei mai galonaţi reprezentanţi ai marilor puteri militare o experienţă unică, o aventură fabuloasă. Am pregătit decizii grele, am gustat victoria şi amarul din aceeaşi cupă, ne-am disputat şi ne-am împăcat şi, mai ales, am mers împreună mai departe.

Timpul petrecut la SHAPE a fost o adevărată lecţie de viaţă. Am învăţat că nu e de ajuns să fii general ca să fii şi respectat, că posesia unui rang superior nu-ţi dă dreptul să fii neomenos sau nepoliticos, că indiferent de câtă putere ai, succesul tău depinde de munca celor cu care lucrezi. Am învăţat că nici un ordin nu-i mai puternic decât exemplul personal, că lucrul împreună cu echipa o mobilizează şi o face mai eficientă, că uşa deschisă stimulează comunicarea şi apropierea, că încrederea şi respectul reciproc sunt ingredientele care dau soliditate oricărei organizaţii. Am învăţat că nu toate adevărurile sunt rostite de generali, că umilinţa nu contravine mărimii epoletului, că prietenia nu poartă grade şi n-are vârstă. Am învăţat de la cei din jur, dar mai ales din propriile greşeli, că viaţa e prea scurtă s-o irosim în nefericiri, că ziua de azi e unică, că mâine e deja prea târziu.

Persoană foarte importantă

Am sosit la SHAPE cu rang inferior funcţiei pe care o încadram, adică colonel în loc de general, lucru nu tocmai obişnuit pentru Alianţă. Avansarea avea să vină peste trei luni, de Ziua Armatei. Şeful meu de atunci, generalul ceh Frantişek Maleninski a organizat o mică ceremonie. Noile grade mi-au fost prinse pe umăr de comandant şi de unul din directori, apoi au urmat discursurile şi şampania. Un moment emoţionant prin unicitatea şi ineditul lui.

Ca militar de carieră trăieşti acest sentiment de câteva ori în viaţă. Cred că pentru foarte mulţi contează primirea primului grad. Se întâmplă la terminarea şcolii, cu gardă şi fanfară, cu prezenţe din lumea bună, cu familia şi prietenii. Este momentul trecerii de la viaţa de adolescent la cea de bărbat responsabil. Gradele următoare vin de la sine, mai devreme sau mai târziu. Mi-l amintesc doar pe cel de comandor. S-a întâmplat înainte de plecarea în prima misiune la Bruxelles, la Statul Major al Forţelor Navale, undeva pe holul comandamentului. Următorul avea să fie la Mons în

sala de reuniuni. Acelaşi moment dar cu semnificaţii diferite.

Intrarea în rândul generalilor e un prag critic, nu seamănă cu celelalte. E trăit diferit de fiecare în parte. Generalul ceh mă prevenise, spunându-mi că viaţa mea, de aici înainte, va arăta altfel. N-am înţeles nici atunci şi nici acum, după patru ani, la ce se referea. Îmi place să cred că lumea generalilor nu poate fi alta decât cea a oamenilor obişnuiţi. Gradul în sine nu schimbă nimic din ceea ce ai şi nu adaugă nimic la ceea ce-ţi lipseşte. Îţi conferă mai multă putere, dar şi mai multă responsabilitate. În această ecuaţie e un preţ de plătit, cel al libertăţii individuale. Priorităţile personale se estompează pe măsură ce responsabilităţile instituţionale cresc.

A fi general înseamnă a te strădui în fiecare zi să dovedeşti că meriţi, că eşti „la comandă", gata să gestionezi orice situaţie, că eşti odihnit, indiferent câte ore dormi noaptea, că eşti permanent disponibil, că răspunzi pentru ce se întâmplă în jurul tău, că-ţi pasă de organizaţie şi de viitorul ei, că eşti gata pentru misiune.

Urcarea în ierarhie e parte a procesului în care suntem incluşi, iar atingerea vârfului acesteia ar trebui să fie o încunu-

nare a lucrurilor bine făcute. Aroganţa n-are legătură cu rangul, vine din educaţie sau mai bine spus din lipsa acesteia, ca şi intoleranţa, inflexibilitatea, invidia şi reaua credinţă. Gradul de general te onorează şi obligă, iar rezultatul combinaţiei celor două sentimente e crucea pe care trebuie s-o cari pe umeri, câtă vreme porţi uniforma de soldat.

Ca general NATO realizezi relativ repede poziţia privilegiată în care te afli. Nu e vorba numai de spiritul de castă, prezervat cu străşnicie în organizaţie, ci şi de sentimentul participării efective la decizie. Alocarea resurselor, planurile privind capacităţile viitoare ale Alianţei sau cele operaţionale, sunt doar câteva exemple în care generalii sunt chemaţi să decidă. Fiind persoane importante, generalii sunt cei care prezintă puncte de vedere militare în faţa politicului, reprezintă organizaţia la diferite reuniuni de nivel înalt, la conferinţe şi dezbateri pe probleme de securitate.

Mi-a fost dat să trăiesc câte puţin din aceste momente, în faţa Comitetului militar sau pe timpul unor conferinţe unde am fost invitat să vorbesc despre cooperarea Alianţei cu alte state. Ecusonul cu menţiunea „VIP" te onorează, te face să te simţi, pentru o clipă, mai special decât alţii. Eşti privit cu oarecare curiozitate, personalul cu securitatea te

protejează, ai camere mai liniştite şi mai scumpe şi, eventual, locuri mai vizibile la masa participanţilor.

Ca VIP eşti trecut pe lista de protocol, primeşti felicitări de ziua de naştere, ai un agent special care se ocupă, discret, de protecţia locuinţei, un loc rezervat pentru parcare, un paşaport diplomatic, card de acces în locuri restricţionate, colorat diferit şi, eventual, maşină cu număr de corp diplomatic. M-am bucurat de aceste privilegii în aceeaşi măsură în care am beneficiat de accesul la cantină, la bibliotecă sau la magazinul de alimente. Spun acest lucru nu pentru a bagateliza semnificaţia lor, ci din perspectiva faptului că ele nu mi-au afectat nici atitudinea, nici obiceiurile şi cu atât mai puţin, raporturile cu cei din jur. O conversaţie, din când în când, cu cei care se ocupă de igiena biroului, nu-ţi ştirbeşte din prestigiu. O vorbă bună, spusă celor care îţi pregătesc programul zilnic sau documentele pe care le semnezi, o strângere de mână sau un zâmbet adresat celor pe care îi întâlneşti, fac parte din firescul lucrurilor şi contribuie la propriul confort. Lipsa oricăror bariere în comunicarea cu ceilalţi te face abordabil, te include în comunitate şi îţi creează acces direct la problemele acesteia, element cheie în exercitarea comenzii. Depinde de tine cât de depar-

te mergi cu această deschidere căci orice apropiere are şi riscul ei. Alegerea trebuie să fie selectivă câtă vreme intenţiile celor din jur nu-ţi sunt întotdeauna cunoscute. O relaţie prea deschisă poate fi interpretată cu uşurinţă drept o vulnerabilitate şi exploatată împotriva ta. Am simţit acest lucru pe propria-mi piele, în câteva ocazii. Deşi dureroase, momentele de dezamăgire n-au avut efecte importante. Le-am pus pe seama conjuncturii sau a perspectivei diferite în care fiecare percepe lucrurile. Am fost surprins de reacţii, dar nu şocat. Am fost salvat întotdeauna de propriile mele îndoieli privind normalitatea şi mai ales a raportului nostru cu aceasta. Unul personal, desigur, care ne face să fim unici în diversitate şi asemănători în individualitatea proprie.

Diplomat fără frontiere

Prin natura funcţiei şi a responsabilităţilor pe care le îndeplinesc, generalii români, trimişi în misiuni în străinătate, au statut diplomatic, bucurându-se, implicit, de privilegiile şi imunităţile acestora. Din ignoranţă, n-am ştiut niciodată ce înseamnă, în detaliu, nici unele şi nici altele. La

SHAPE am preferat acelaşi regim ca orice şeipian de rând, având card de identitate verde şi nu galben, aşa cum aveau diplomaţii. E drept că orgoliul de *persoană importantă* adică VIP a fost satisfăcut de paşaportul diplomatic, un document aparent banal, dar care poate avea o semnificaţie aparte.

Călătorind, paşaportul turistic te identifică ca individ al unei naţii anume. Poţi să fii savant sau răufăcător de drept comun, ai aceleaşi „drepturi" de a fi chestionat la vamă sau la punctele de trecere a frontierei de stat. Paşaportul diplomatic te diferenţiază de marea masă a călătorilor. Eşti cineva care călătoreşte nu pentru plăcerea proprie, ci în folosul ţării lui. La trecerea frontierei ai linie separată de control. În unele aeroporturi poţi avea acces la salonul pentru VIP. Tratamentul special de care te bucuri îţi dă un sentiment al utilităţii, al importanţei, al unui anumit rol pe care îl joci în cotidian. Poate fi o simplă percepţie sentimentală, rezultată din cultura specifică a militarului. Aflat în haine civile, deposedat de uniformă şi grade, militarul aflat în misiune, simte nevoia unei minime recunoaşteri a statutului său.

În viaţa de zi cu zi, posesia unui paşaport diplomatic înseamnă foarte puţin din cele povestite mai sus. Îmi amin-

tesc cum, odată, călătorind prin Franţa, am fost oprit de vameşi şi chestionat la sânge. Bagajele au fost şi ele supuse unui control riguros, dând impresia că există deja o anume suspiciune asupra propriei persoane. Altădată, la aeroport, ignoranţa unui funcţionar belgian privind semnificaţia paşaportului diplomatic m-a expus judecăţii nedrepte a celorlalţi pasageri, suspectând posibile nereguli.

Posesia paşaportului diplomatic ar trebui să-ţi dea un confort minim de persoană oficială. Puterea lui e de multe ori anihilată de prejudecăţile existente, în multe state, la adresa românilor, iar acest lucru l-am simţit, în repetate rânduri, pe propria-mi piele.

Drumurile mele spre ţară trec obligatoriu prin Germania, locul unde experienţele de „diplomat român" au fost cele mai nefericite. După o zi întreagă de condus, trag într-un orăşel oarecare, caut un hotel şi încerc să mă cazez peste noapte. Cum e şi firesc mă legitimez cu paşaportul diplomatic, cartea mea de vizită de bun român. Completez formularele şi sunt solicitat să achit anticipat, ceea ce e împotriva regulilor. Cer explicaţii şi mi se răspunde sec, politica casei. Mulţumesc, îmi iau bagajele şi plec. Istoria se va repeta la următorul hotel. Sunt prea obosit să protestez sau

să plec mai departe. Oboseala te îndeamnă la renunţare şi poate că de aici ni se trag multe neajunsuri. Rămân, plătesc şi mă bucur că tocmai i-am oferit o noapte liniştită funcţionarului de la hotel. La ieşirea din schimb, va avea, negreşit, o balanţă financiară corectă. Nu sunt supărat pe nemţi, ci pe ai mei, cei de acasă, care i-au forţat pe străini să ne aplice acest tratament nedrept.

Sentimentul de discriminare aveam să-l retrăiesc recent, la întoarcerea din Sarajevo, după conferinţa diviziei. Pe timpul vizitei, gazdele noastre s-au întrecut în a ne pregăti un program special, atât pentru mine cât şi pentru comandantul diviziei, având în vedere rangul militar şi poziţiile deţinute în NATO. Preluare oficială la sosire, regim special privind formalităţile de intrare, maşini separate, cu alte cuvinte protocolul cuvenit în astfel de situaţii. La plecare, în aşteptarea zborului, ne bucurăm din plin de privilegiile salonului pentru VIP. O oră mai târziu, lucrurile aveau să se schimbe radical.

Cursa de Bruxelles, cu un român la bord, trece prin München, prilej pentru poliţiştii de frontieră germani să-şi exercite cu mult zel profesia nobilă. Timp de câteva minute bune sunt chestionat asupra destinaţiei şi motivelor deplasă-

rii, absenţei vizei de intrare în Belgia şi alte amănunte de care nu vreau să-mi amintesc. În acest timp paşaportul e scanat de mai multe ori şi controlat filă cu filă. Nu ştiu dacă poţi riposta sau nu în asemenea situaţii. În locul protestului am decis să trăiesc umilinţa cu o anume demnitate, rezultată nu numai din condiţia de cetăţean corect, dar şi cea de român, condamnat să plătească pentru greşelile unor semeni de-ai săi. În spatele meu simţeam privirile nedumerite ale colegilor, pentru care chestionarea îndelungată putea fi un semn de suspiciune sau o neregu- laritate, pe care şeful lor tocmai o comisese. Dacă la mijloc ar fi fost rutina funcţionarului obişnuit, evenimentul ar fi trecut neobservat. Din nefericire am fost singurul căruia i s-a întâmplat.

Lecţia primită pe aeroportul din München a avut şi părţi bune. Am învăţat, pentru a câta oară, că între mărire şi decădere nu e decât un pas. După onorurile primite la bosniaci a urmat umilinţa germană. Cu o oră în urmă eram o persoană importantă, acum devenisem un potenţial infractor. Am pus cele două situaţii în aceeaşi balanţă, încercând să înţeleg sensurile profunde ale vieţii. A fi VIP sau persoană comună nu e o dilemă existenţială. Suntem importanţi nu prin măriri vremelnice, ci prin ceea ce facem cu adevărat.

Scurta mea experienţă de VIP n-a făcut decât să confirme acest adevăr esenţial.

Neamul vikingilor

Unul din lucrurile de mare succes al diviziei noastre, cu care ne lăudăm frecvent, e programul privind dezvoltarea capacităţilor operaţionale. Lansat relativ recent, prin 2004, programul urmăreşte dezvoltarea interoperabilităţii dintre forţele partenerilor şi cele ale Alianţei. Cu alte cuvinte, forţele care parcurg programul sunt certificate de către NATO ca fiind în măsură să desfăşoare acţiuni militare comune, în acelaşi teatru de operaţii.

Conştienţi de valoarea practică a programului, partenerii mai avansaţi în relaţia cu NATO s-au grăbit să selecteze o parte din forţe şi să le includă într-un aşa-zis rezervor NATO. Acestea, pe parcursul a câţiva ani, sunt pregătite şi evaluate după standardele Alianţei. Odată certificate, forţele pot participa la operaţii conduse de NATO sau la activităţi comune de pregătire, precum exerciţiile Alianţei.

Din totalul partenerilor cam o treime au decis intrarea

în program. Mulţi sunt încă reticenţi din diverse motive. Unii cred că forţele, odată evaluate, vor fi solicitate automat pentru operaţii. Pentru alţii, evaluarea capacităţii de luptă de către echipe străine reprezintă o problemă sensibilă care aduce atingere suveranităţii ţării.

Programul e condus de un singur ofiţer NATO, ceilalţi şase membri ai echipei fiind parteneri. Pe lângă evaluarea forţelor, se urmăreşte şi înfiinţarea sau perfecţionarea unui sistem de evaluare în ţările participante, prin acordarea de sprijin în pregătirea personalului. E susţinut de o bază de date complexă, creată şi actualizată de echipa managerială. Ne lăudăm cu el pentru că rezultatele lui sunt vizibile şi măsurabile.

În cadrul programului, anual au loc peste 35 activităţi de evaluare, cursuri, conferinţe sau vizite de experţi. Toate acestea sunt coordonate, cum spuneam, de un singur ofiţer NATO, un norvegian adică un brav viking, cum îl alintăm deseori. Echipa partenerilor e şi ea una selectă, formată din ofiţeri finlandezi, suedezi, elveţieni, austrieci şi ucraineni, aşa că nu e de mirare funcţionarea ireproşabilă a acesteia. În cei patru ani petrecuţi în divizie, singura grijă referitoare la program a fost legată de gestionarea veştilor bune şi a suc-

cesului. Ce-şi poate dori mai mult un comandant?

Autonomia echipei de evaluare a venit de la sine, aplicându-se regula conform căreia, dacă lucrurile merg bine de ce să intervii? Directorul ne informează regulat, la şedinţele de coordonare, despre activităţile viitoare, alte detalii fiind furnizate de rapoartele primite după evaluare. În rest totul se desfăşoară după o planificare internă, bine pusă la punct, fără nicio ingerinţă din partea conducerii.

Membrii echipei sunt *vis-à-vis* de biroul meu. Uşile fiind deschise, îi aud discutând, planificând, sau luând decizii executive. Este un exemplu perfect de delegare a răspunderii de la centru către bază. Relativa autonomie nu afectează relaţiile de comandă, hotărârile importante fiind luate, ca întotdeauna, de comandant.

Cele povestite n-ar fi posibile fără o relaţie puternică de încredere reciprocă, fără seriozitate şi responsabilitate. Echipa nordică, cum îi spunem, le are pe toate. Pe membrii ei îi găsesc uneori la lucru înainte de ora de începere a programului, iar uneori, la finalul zilei, le amintesc că sunt aşteptaţi acasă. Îi laud şi sunt mândru de ei nu pentru că numi dau bătaie de cap, ci pentru respectul profund pe care îl au pentru muncă, pentru bucuria trăită făcându-şi datoria,

pentru că sunt o echipă adevărată şi pentru că demonstrează că se poate şi altfel. Da, se poate veni la serviciu, de plăcere. Neamul vikingilor nu se dezminte. Nordul, mai rece şi neprietenos, are valorile lui ascunse. Munca face parte din cele scoase la lumină.

Zile bune, zile rele

Ascult întâmplător o melodie mai veche care are un titlu simplu, dar incitant „Zile bune, zile rele" şi mă minunez cum cele patru cuvinte reuşesc să descrie viaţa noastră de zi cu zi, ca pe un parcurs continuu între suişuri şi coborâri, mai abrupte sau mai lente. Mă surprind deseori nepregătit să gust din miracolul unic al fiecărei clipe, pentru că realul din apropiere mă subjugă prea mult şi nu mă lasă să mă înalţ mai sus de omul obişnuit care sunt.

Singurătatea şi liniştea din grădina casei sunt prietenii constanţi cu care reiau ciclul cotidian. Îmi dezmorţesc încheieturile, inspir aerul curat, ascult cântecul păsărilor şi freamătul îndepărtat al oraşului, aflat peste pădurea din faţă.

Programul zilei prezente e un bun regulator al nopţii

trecute. Grijile unor evenimente mai speciale nu rămân, din păcate, închise în spaţiul de lucru, mă urmăresc peste zi şi-mi dau uneori insomnii obositoare. Mă apasă unele decizii controversate, mă preocupă grija de a menaja şi a nu răni, căci brutalitatea şi rănile nu produc nimic bun, ci dimpotrivă, adâncesc prăpăstii sau ridică obstacole. În ciuda grijilor inevitabile, îmi propun să mă încarc cu optimism, cu răbdare şi de ce nu, cu bunătate.

Ajuns la birou salut surâzător pe toată lumea, revăd agenda zilnică, punctele pentru reuniunea matinală; totul pare sub control. Arunc o privire pe ştirile din teatre şi pe unele evoluţii politice, timp în care dosarele zilnice se adună pe masa de lucru. Aflu ce decizii s-au mai luat la cartierul general, verific şi semnez teancul de documente. Sunt, în majoritate, sinteze pentru SACEUR şi SACT, comandanţii strategici ai Alianţei, sau documente oficiale adresate partenerilor. Sunt atent la mesaje, la formularea ideilor, la acurateţea redactării. Detaliile contează. Discut lucrurile neclare cu cei ce le-au redactat, regândim împreună conţinutul şi-o luăm de la capăt dacă ceva nu e în regulă. Unii înţeleg rapid ce le ceri, alţii, mai orgolioşi, se luptă să te convingă de dreptatea lor. Eu însumi sunt din când în când

victima atoateştiutorului şi mă felicit ori de câte ori am puterea să recunosc că m-am înşelat.

Între semnarea a două hârtii e întotdeauna o reuniune. Citesc agenda şi încep să mă pregătesc. Uneori am nevoie de informaţii suplimentare şi apelez la experţi, alteori găsesc singur ceea ce caut. Alerg s-ajung la timp în sala de şedinţe, mă străduiesc să contribui la discuţii, iau note privind noile directive şi mă întorc la birou. Sunt aşteptat de un partener care reclamă o nerambursare de fonduri, de un altul care vrea o suplimentare de locuri la un curs anume sau de asistent pentru semnarea unui document important şi urgent.

Maşinăria cotidiană se încălzeşte încet, pierd progresiv din buna dispoziţie matinală, aflu de la Bruxelles că tocmai am folosit, într-un document strategic, un limbaj contestat de naţiuni. Caut să înţeleg despre ce e vorba, dar expertul cu pricina e în misiune pentru o săptămână, nimeni altcineva nu e la curent, aşa că mă înham singur la treabă.

Între timp sunt anunţat că sala pentru videoconferinţa următoare cu şeful de stat major al Comandamentului Aliat pentru Transformare-ACT e pregătită şi mai am cinci minute să ajung acolo. Primesc agenda în drum spre sală, dar nu

şi sinteza reuniunii precedente, aşa că am deja un stres suplimentar. Nu toate punctele în discuţie îmi sunt familiare.

Citesc titlurile şi încerc să ghicesc legăturile cu cooperarea sau cu partenerii. Cum stau prost cu improvizatul, mai adaug un alt element la stresul iniţial, ceea ce nu-i rău. Îmi dau curaj spunându-mi că stresul pozitiv ajută. Sunt gata de luptă.

Audiţia videoconferinţei nu e bună, colegii din Norfolk răsfoiesc documente de ultimă oră de care nu ştiu şi se angajează într-o dezbatere aprinsă. Nu-mi pierd cumpătul, la finalul acesteia amiralul Jhonson-Burt îmi pune o întrebare la care răspund diplomatic, adică fără să spun mare lucru. În sfârşit, teleconferinţa se încheie, mă întorc la birou, unul din documente e în întârziere, sunt solicitat să-l aprob în urgenţă, ceea ce încerc să fac fără succes, e incomplet, iar mesajul final confuz, îl refacem în grabă şi apăsăm butonul electronic de confirmare a terminării sarcinii, off, am scăpat de încă o grijă.

Un coleg din Belarus îşi încheie misiunea şi ne invită la o bere de adio, alerg la Chalet, locul pentru petreceri, pentru că trebuie să ţin un discurs de adio. Pe drum încerc să-mi amintesc prenumele, parcă Nikolai îl cheamă, nu sunt sigur,

o să-l descopăr pe diploma pregătită. Ciocnesc cu fericitul sau nefericitul care pleacă, scap de textul de rămas bun pe care-l încropisem în grabă, în memorie, gust o jumătate de pahar de bere, mai mult de sete, mă cuprinde ameţeala, mă întorc la birou, închid documentele neterminate în seif şi plec, în sfârşit, acasă. Am ratat partida de tenis prevăzută pentru şase, ce mai contează, am avut o altă zi încărcată, mă reconfortez ascultând muzică, viaţa e totuşi frumoasă. Zile bune, zile rele nu e refrenul care mi se potriveşte, îmi spun, zilele sunt toate bune cu excepţia celor care, noi decidem să fie altfel.

Mi-e dor de lucrurile nefăcute

Mi-e dor de oamenii buni pe care i-am întâlnit şi n-am ştiut să-i preţuiesc îndeajuns, de jumătăţile de adevăr pe care nu le-am rostit, de lupta pierdută înainte de a o începe, de cântecul interior pe care nu mi l-am cântat nici măcar mie. Mi-e dor de un început nou în preajma sfârşitului, de un vin vechi pentru împărtăşanie, de păcatele pe care n-am apucat să le fac. Mi-e dor de partea din mine pe care n-o cunosc,

de sentimentele pe care nu le-am trăit, de secundele pe care le pierd în disperarea de a opri timpul, de faţa nevăzută a lunii, de întunericul din lumină şi de lumina din întuneric. Mi-e dor de mine însumi, cel ce sunt şi nu sunt, cel ce cuget şi nu înţeleg, cel ce greşesc şi nu iert. Mi-e dor de eternitate atunci când o risipesc în clipele prezentului, de partea din viaţă care mă trage, nereuşind, înapoi, de puţinele bucurii împărţite. Mi-e dor de-o floare de măr, de un fulg de nea, de un petec de cer. Pe toate le am şi nu ştiu, pe toate le vreau şi nu pot, pe toate le trăiesc, murind, câte puţin.

4. Despre războaie

A de la Afganistan

Preşedintele Obama, odată venit la putere, a anunţat dezangajarea militară din Afganistan. După mai bine de zece ani de eforturi internaţionale fără precedent, Alianţa îşi face bagajele şi se va întoarce acasă, lăsând în urmă un bilanţ contradictoriu: un succes aparent în lupta împotriva terorismului şi o ţară devastată de război, săracă, divizată şi coruptă, fără viitor. Un tribut greu plătit de americani şi de întreaga coaliţie, soldat cu mii de morţi, răniţi şi mutilaţi psihic, cu pierderi colaterale, inevitabile, suferite de aceiaşi nevinovaţi, populaţia civilă, aflată, ca întotdeauna, într-un loc nepotrivit şi nenorocos. Amatorii de statistici vor spune cu sarcasm că bilanţul pierderilor, deşi important, reprezintă infinit mai puţin decât pierderile din Vietnam, semn că războaiele evoluează în bine.

Am avut deseori prilejul să întâlnesc personalităţi milita-

re care au jucat un rol important în conducerea războiului. Generalul Allen, comandantul Forţei internaţionale de asistenţă pentru securitate din Afganistan, ne-a vizitat înainte de preluarea comenzii, în cadrul unui tur întreprins la sediul Alianţei şi la Comandamentul operaţional din Brunssum, responsabil pentru ISAF[3]. După discuţii private cu SACEUR, a urmat o reuniune patronată de amiralul Stavridis, cu participarea consilierilor şi şefilor de divizii.

Prezenţa mea în echipa amiralului Stavridis mi-a dat ocazia de a intra puţin în culisele întortocheate ale războiului, din perspectiva celor ce-l planifică şi-l conduc. Noul comandant ISAF se pregătea, ca orice militar, pentru preluarea misiunii. În sală erau toţi cei care aveau ceva de spus privind soarta războiului şi, poate, viitorul Afganistanului.

L-am privit pe general cu o curiozitate anume. Era desemnat să fie militarul cu cea mai mare responsabilitate din teatru, având în subordine aproape 150.000 soldaţi din 50 de ţări. Prelua comanda într-un moment dificil, în care lucrurile în teren nu mergeau tocmai bine. Fricţiunile cu guvernul afgan erau tot mai frecvente, în special datorită creşterii numărului victimelor colaterale în rândul civililor. Re-

[3] International Security Assistance Force, Forţa internaţională de asistenţă pentru securitate.

laţiile cu Pakistanul se înrăutăţiseră, urmare a atacurilor cu avioane fără pilot împotriva unor lideri talibani, aflaţi pe teritoriul pakistanez, iar războiul, în ansamblul lui, părea a fi intrat într-o rutină periculoasă, fără victorii semnificative. Generalul Petraeus, un brav soldat, artizan al succesului coaliţiei din Irak, părea istovit şi neputincios. Se simţea nevoia unei schimbări nu numai la nivelul comenzii, dar şi în strategia de continuare a războiului.

Generalul Allen avea să gândească şi să implementeze conceptul „afganii mai întâi", punând în centrul preocupărilor protecţia populaţiei şi nu vânarea insurgenţilor. Susţinută de o campanie mediatică activă şi ingenios concepută, noua orientare a dat roade şi a reabilitat, într-o oarecare măsură, imaginea erodată a coaliţiei, pe care mulţi afgani o percep ca pe o armată de ocupaţie.

Mi-am privit colegii de discuţii, generali cu două stele, faţă în faţă cu echipa generalului Allen. Michel, general francez, cocoş galic sută la sută, bun camarad, el însuşi fost combatant în Afganistan, Andy, britanicul „rebel", mereu nemulţumit de managementul cotidianului, Ylmaz, general turc de mare travaliu, neobosit în a găsi soluţii la extrem de complicatele probleme logistice din teatre. În sfârşit, Mi-

chelle, generăleasa pilot, pe umerii căreia stătea tot greul operaţiilor, evident americană, zâmbitoare şi optimistă, chiar când corăbiile erau pe jumătate înecate. Sunt cei care zi de zi analizează mersul operaţiilor, care privesc dincolo de un eveniment sau altul, în încercarea de a intui soluţiile cele mai bune pentru cei din teatru.

Amiralul Stavridis conduce dezbaterea cu calm, introduce problema, dezvoltă liniile esenţiale şi transferă detaliile echipei. Nimeni nu este uitat. Vocea caldă şi prietenoasă pare a deschide porţi închise, atmosfera e destinsă, toţi se simt importanţi şi vor să contribuie la discuţii. Clocotul sângeros al războiului e departe de confortul fotoliilor, de ecranele cu statistici frumos colorate, derulate cu tehnologii moderne.

De partea cealaltă e generalul Allen şi o parte din consilierii săi. Impunător prin prestanţă, notează conştiincios ce i se pare important. American prin gesturi şi educaţie, cu ochi negri, iscoditori din care ţâşneşte o privire fermă, pune întrebări scurte şi precise. Pare determinat să schimbe lucrurile. Are o viziune clară, de comandant experimentat, pe care o expune cu simplitate.

L-am revăzut pe general după doi ani, într-o altă reu-

niune, organizată la SHAPE, în acelaşi format. De astă dată, generalul prezintă situaţia din teatru, din perspectiva rezultatelor comenzii sale. Sunt menţionate succesele strategice, în special în dezvoltarea capacităţii afganilor de a gestiona situaţiile de securitate. Transferul responsabilităţilor de la ISAF către autorităţile locale dă încredere tuturor că lucrurile merg bine. Sentimentul general e că, la sfârşitul lui 2014, trupele internaţionale se pot întoarce acasă, însă comunitatea internaţională va trebui să rămână angajată în Afganistan multă vreme. Se vorbeşte deja despre parteneriate strategice pe termen lung, iar noua misiune de instruire prevăzută a începe după data retragerii, se conturează din ce în ce mai clar.

Asta pare a fi perspectiva NATO, strict militară. Dincolo de versiunea oficială, analiştii politici şi militari au opinii diferite. Dezangajarea NATO din Afganistan are pentru mulţi conotaţia unei înfrângeri. M-a frapat afirmaţia vehiculată adesea, cum că situaţia de securitate curentă ar fi mult mai fragilă decât înainte de venirea americanilor şi a celorlalţi aliaţi. Mi-e greu să fac o apreciere, neştiind nici ce-a fost înainte şi nici cum arată astăzi peisajul afgan.

Cum sunt adesea pus în situaţia de a găzdui diferite de-

legaţii străine, politicieni, grupuri mass-media, militari sau studenţi, mă pregătesc să răspund la întrebări, inclusiv despre Afganistan, mergând pe mâna statisticilor sau a evaluărilor oficiale. Astfel, aflu că s-a construit un număr impresionant de şcoli, spitale, grădiniţe, că femeile îşi recapătă statutul de fiinţe egale bărbaţilor, deşi lucrurile sunt încă departe de normalitate. Un interpret afgan, exilat în Marea Britanie, îmi vorbeşte despre viaţa din Kabul, dinainte de venirea talibanilor. Fiul mareşalului palatului din acea vreme, Badahur, astăzi un dinamic funcţionar NATO cu care am pregătit primul seminar destinat liderilor militari afgani, mă introduce puţin în atmosfera regală în care a crescut, apoi în culisele schimbării de regim, condamnarea la moarte a tatălui său, fuga şi exilul salvator.

Mă întreb deseori ce sunt afganii cu adevărat, ca popor: terorişti, decişi să pedepsească „diavolul" necredincios, identificat cu americanii, producători şi traficanţi de droguri, războinici înnăscuţi, gata de gâlceavă pentru orice şi cu oricine. Nimic din toate astea sau prea puţin ca să definească o naţie. Se întâmplă deseori ca destinul popoarelor să fie determinat de conjuncturi nefericite, acestea influenţând, în bună măsură, matricea comporta- mentală şi spiri-

tuală a locuitorilor. Victime ale diferitelor interese, sunt adesea siliţi să se încadreze în ceea ce le este rezervat şi să se adapteze pentru a supravieţui. E cazul afganilor. Dacă pentru asta a trebuit să producă droguri au făcut-o, dacă a trebuit să ucidă au ucis, dacă au fost îndoctrinaţi cu fundamentalism extremist au acceptat, pentru că întotdeauna a fost o problemă de supravieţuire.

S-au bătut succesiv cu englezii, cu ruşii şi mai apoi cu lumea întreagă, de o parte sau de alta. Dincolo de acest context, sunt oameni ca noi toţi, unii dintre ei de-a dreptul extraordinari.

Făcătorii de pace

Una din iniţiativele reuşite, organizate de divizia noastră, a fost seminarul cu liderii militari afgani. În eforturile de consolidare a rolului armatei afgane în asumarea responsabilităţilor privind securitatea internă, se simţea nevoia unei pregătiri specifice a liderilor militari, pe probleme de strategie şi securitate. Cum locul ideal pentru acest eveniment era SHAPE, toată lumea a fost de acord ca de organizarea semina-

rului să se ocupe Divizia de cooperare.

Partea afgană a trimis la seminar zece generali, reprezentativi pentru poziţiile ocupate în structurile de comandă naţionale. Mi-a făcut plăcere să constat că în echipa NATO a fost cooptat un român, absolvent al Universităţii de apărare a SUA, alături de un reputat profesor american şi un expert britanic. Afganii au trimis reprezentanţi de marcă, printre alţii un adjunct al ministrului apărării, şeful departamentului educaţie şi instruire, şeful doctrinei şi politicilor militare.

Ne-am fi dorit ca deschiderea seminarului să fie făcută de şeful de stat major, evident pentru a da greutate evenimentului, însă obligaţii de ultim moment au făcut imposibilă această tentativă. În acest context sarcina mi-a revenit mie şi eram pregătit s-o fac, deşi, în sinea mea eram nemulţumit că nu reuşisem să aducem pe cineva cu mai multă relevanţă pentru delegaţia afgană.

Întâmplarea face ca, înainte de ora deschiderii seminarului, să particip la o altă reuniune şi să dau nas în nas cu şeful operaţiilor, generăleasa Michelle Johnson. Nu stau mult pe gânduri şi o invit pe nepusă masă să spună afganilor câteva cuvinte. Luată prin surprindere de propunerea

neobişnuită, Michelle invocă o posibilă reuniune pe nuclear şi solicită timp pentru consultarea agendei. Insist, spunându-i cât de importantă e prezenţa ei pentru cinci minute în faţa afganilor, ca general NATO şi general american, deopotrivă. Decid să nu-i las nicio altă opţiune, o însoţesc până la birou şi o aştept în faţa uşii. Înţelegând că n-are încotro, acceptă, o invit în maşina mea şi pornim în trombă către clădirea diviziei, aflată la câteva sute de metri de locul unde ne aflam. Pe drum, în cele trei minute disponibile, o pun în temă cu evenimentul. Surpriza a fost totală pentru toată lumea, însă rezultatul a fost bun. Afganii au simţit că prezenţa lor la SHAPE e importantă pentru conducerea militară a Alianţei.

Mânat de bune intenţii, forţasem puţin nota şi încălcasem unele reguli de curtoazie. Mai târziu aveam să înţeleg de ce generalii americani erau reticenţi în a-i întâlni pe omologii lor afgani, fie şi pe teren neutru. Dincolo de aparenţele scopurilor comune, realitatea din teatru îi situa, adesea, pe poziţii diferite.

Pe timpul seminarului generalii afgani au lăsat o impresie bună. Stan, colegul român, îmi povesteşte, între două pauze, despre o surprinzătoare analiză strategică, făcută de

generalul Akramyar, adjunctul ministrului apărării, referitoare la întreaga zonă, pornind de la rolul Pakistanului, interesul crescut al Indiei şi Chinei, influenţa Iranului şi nu în ultimul rând, a Rusiei.

La finalul activităţii le-am înmânat certificate de apreciere, scrise în engleză şi dari, i-am felicitat şi le-am urat succes. Misiunea lor nu e uşoară. Majoritatea sunt oameni în vârstă, apropiaţi de şaizeci sau, mai probabil, îmbătrâniţi înainte de vreme, din cauza nesfârşitelor lupte din care au supravieţuit.

Pe timpul mesei oficiale îi provoc la scurte discuţii, dornic să aflu mai multe despre ceea ce gândesc. Le simt oboseala din privire şi din cuvinte. S-au săturat de războaie. Şi-ar dori puţin răgaz să se odihnească, să-şi crească nepoţii sau să cultive grădina. Nu ştiu dacă vor apuca. Până atunci ar vrea ca Occidentul să-i ajute mai mult să-şi construiască o armată puternică, cu echipamente moderne, visul oricărui militar. Sunt încrezători în capacitatea lor de a gestiona situaţia de securitate după război, cu condiţia să nu fie lăsaţi de izbelişte. Sunt îngrijoraţi de atitudinea Pakistanului pe care îl consideră principala ameninţare din exterior. Ar dori ca, în locul disputelor, cele două ţări să construiască proiecte comune. Se tem că plecarea masivă a străinilor ar putea duce la un co-

laps economic care ar arunca mii de afgani în şomaj. Conform statisticilor, o bună parte din veniturile localnicilor vin din serviciile oferite forţei internaţionale, iar după retragerea acesteia vor trebui găsite noi surse, altele decât cultivarea macului sau traficul ilegal. În final sunt optimişti pentru că optimismul e singura alegere.

La masă discut mai mult cu şeful educaţiei şi pregătirii. Are la activ toate războaiele izbucnite în timpul său. Şcolit la mai multe instituţii militare americane, dar şi la ruşi şi indieni, îşi aminteşte puţin de vremurile în care n-a trebuit să se bată. Războiul a devenit a doua natură, l-a făcut dar nu l-a dorit.

Are nouă nepoţi de la cei trei copii, doi doctori militari şi o profesoară. Locuiesc împreună în aceeaşi casă, undeva în suburbiile Kabulului, împărţind, tradiţional, spaţiul comun, dar respectând intimitatea fiecărei familii. E fericit ca orice bunic, se bucură seara când se întoarce sănătos acasă, nu ştie pentru cât timp, dar s-a împăcat cu ideea. Are o grădină frumoasă, cu multă viţă de vie, evident nu pentru vin, ci pentru boabele uscate, un deliciu al afganilor, oferit cu generozitate oricărui musafir.

Îl ascult cu interes şi, în timp ce povesteşte, mă gândesc cum ar arăta un Afganistan paşnic, în care generalii

bătrâni, scoşi la pensie, înconjuraţi de nepoţii lor şi-ar vinde liniştiţi stafidele aromatizate, iar in locul exploziilor asurzitoare şi a angoasei rezultate din sinucideri fanatice, ar răsuna strigătul precupeţilor, ca în orice burg patriarhal.

Kosovo, quo vadis?

Periplul meu prin Balcani nu se putea încheia fără a scrie despre Kosovo, punctul fierbinte din regiune unde NATO are încă o prezenţă militară importantă[4]. Ambasada SUA organizează vizita unei delegaţii din provincia secesionistă la Cartierul general NATO şi la SHAPE. Comandantul diviziei nu este prezent şi nici un alt general cu două stele nu e disponibil, aşa că sunt nominalizat de protocol să prezidez
discuţiile.

Vizita părea dificilă de la bun început, având în vedere statutul curent al provinciei, cadrul politic complicat şi viitorul incert. Luis, un coleg spaniol, trimite un mesaj prin care sugerează neincluderea în delegaţia NATO a reprezentanţilor statelor care nu recunosc independenţa provinciei, ca o măsură

[4] La data la care scriu (aprilie 2013) trupele NATO numărau peste 5000 soldaţi.

menită să evite orice complicaţii politice[5].

Întâmplarea face ca tocmai un spaniol să fie desemnat să prezinte problemele cooperării în NATO, conform unui grafic intern. Urmând sugestia făcută pe care o consider înţeleaptă, fac schimbările necesare şi numesc pe altcineva. Poziţia adoptată de Spania m-a pus pe gânduri. Sunt cu adevărat persoana potrivită pentru vizită? Prezenţa mea ca şef al delegaţiei NATO ar putea fi interpretată de kosovari într-un fel care ar putea intra în conflict cu poziţia oficială a României? Şeful diviziei, aflat într-o scurtă trecere prin SHAPE în preziua vizitei, pune şi el puţin gaz pe foc şi mă întreabă dacă am restricţii naţionale sau sentimente de disconfort care ar putea afecta misiunea.

Despre nominalizare fusesem înştiinţat cu două săptămâni înainte, timp în care puteam să mă consult cu ambasadorul nostru la NATO sau cu autorităţile militare de la Bucureşti şi, în funcţie de recomandările sau instrucţiunile primite, să accept sau să refuz misiunea. N-am făcut-o, iar când am început să mă gândesc mai serios la acest lucru, era prea târziu. Rememorând evenimentele, încerc să înţeleg de ce n-am reacţionat în niciun fel în momentul nominalizării.

[5] România, Spania, Grecia, Slovacia şi Cipru sunt cele 5 ţări din Uniunea Europeană care consideră secesiunea Kosovo contrară legilor internaţionale.

Prima explicaţie care îmi vine în minte are legătură cu cultura militară în care m-am format de-a lungul carierei, aceea de a îndeplini orice misiune, evident când nu e în contradicţie cu legile, practicile sau reglementările existente. De-a lungul anilor avusesem nenumărate contacte cu reprezentanţi străini, dar niciodată nu fusesem confruntat cu o situaţie în care conduita militară să fie decisă sau influenţată de politic. În fapt la ce mă expuneam? La SHAPE eram ofiţer NATO, deci orice legătură între poziţia României privind Kosovo şi rolul meu pe timpul vizitei ar fi trebuit exclusă. Ştiam că, în realitate, lucrurile nu se întâmplă aşa. Audienţa e liberă să pună orice fel de întrebări, să speculeze, să jongleze cu orice scenariu posibil. Îmi amintesc de o altă vizită a unei echipe de jurnalişti internaţionali, inclusiv din Kosovo, şi de întrebările delicate puse de aceştia, unele dintre ele vădit tendenţioase.

Durerile de cap au început odată cu primirea programului şi a listei vizitatorilor. Cine erau aceştia? Funcţionari de rang înalt din Ministerul forţelor de securitate, consilieri politici din Ministerul de Externe, preşedintele Comitetului pentru afaceri interne, consilierul primului ministru pe probleme de securitate, consilierul principal al preşedintelui

pentru media şi relaţii publice şi şeful de stat major al acestuia. Între ei, un general activ şi unul în rezervă şi câţiva analişti politici. O audienţă perfectă pentru întrebări dificile, deci o serioasă încercare pentru mine.

N-aş putea spune că sunt un mare iubitor al lucrurilor complicate din simplu motiv că nu sunt pregătit să ies cu faţa curată din situaţii neprevăzute. Am cunoscut în schimb oameni care, de-a lungul timpului, şi-au dezvoltat astfel de calităţi şi au devenit adevăraţi profesionişti ai cuvântului, capabili să găsească un răspuns convenabil oricărei situaţii.

La SHAPE există un colectiv extraordinar format din experţi civili care lucrează pentru SACEUR şi-l consiliază pe diferite probleme. Revăd echipa NATO, desemnată pentru vizită şi constat, cu surprindere, că niciunul dintre ei nu e inclus. Asta face ca misiunea să devină de-a dreptul interesantă. Să recapitulez: interlocutori de calibru mare, posibile complicaţii naţionale şi slăbiciuni serioase în tabăra proprie.

Vizita vine imediat după sărbătoarea Paştelui catolic, când multă lume e încă în vacanţă. Nu găsesc pe cine trebuie pentru a opera schimbări şi apelez la coordonatorul vizitei. E o veche cunoştinţă, o inimoasă olandeză, care lucrea-

ză de ani buni la protocol şi cu care sunt în relaţii bune. Are un nume imposibil de reţinut pe care îmi face plăcere să-l menţionez aici ca pe o simplă curiozitate: doamna Wout von Staden, Wilhelmina van't. Nu e o greşeală de redactare, e numele pe care îl foloseşte în toate documentele oficiale. Conştientă de dificultăţile pe care numele le-ar putea crea, nu ezită să folosească o prescurtare, pe care o recomandă tuturor, Whny. O sun pe Whny şi o rog să-şi folosească toată priceperea pentru a integra în echipă pe cineva de la afaceri internaţionale sau comunicare strategică. Într-un final e cooptat domnul Andrew Brentnall, un civil britanic, un fel de vulpe şireată, pe care-l ştiu de multă vreme, din două perspective diferite: una de excelent consilier pe probleme internaţionale, cealaltă de avocat al diavolului.

Britanicul are o minte strălucită, când vorbeşte stârneşte disconfortul, întoarce lucrurile pe toate feţele şi nu ezită să înfrunte grade mari. Îi place să pozeze în învingător, în cel ce are întotdeauna dreptate, se bate cu argumente şi, în final, îi obligă pe ceilalţi să reflecteze la sugestiile sau observaţiile lui. Nici că-mi puteam dori o persoană mai nimerită pentru vizita kosovarilor, aşa că, din acest punct de vedere, m-am liniştit.

Acum lucrurile sunt în curtea mea, drept pentru care încep o serioasă etapă de documentare. Am la dispoziţie puţine documente NATO, cel mai important e confidenţial şi mă tem că, citindu-l, e posibil să scap ceva ce, probabil n-ar trebui cunoscut de kosovari. Mă năpustesc asupra internetului, revăd istoricul cu situaţia provinciei de-a lungul timpului, cu veşnicele neînţelegeri cu sârbii, cu deteriorarea situaţiei după moartea lui Tito, cu influenţele naţionaliste ale politicii preşedintelui Miloşevici după anii 90, apoi conflictul, decizia privind secesiunea şi declararea independenţei, războiul şi criza politică actuală. Mă pun la curent cu rezultatele discuţiilor recente dintre prim-miniştrii celor două părţi, desfăşurate la Bruxelles sub egida Uniunii Europene şi citesc un important număr de articole şi analize, privind posibile scenarii, opţiuni, reacţii sau consecinţe.

Discut cu Fabrizio, un ofiţer italian cu trei misiuni în Kosovo, începând cu cea de comandant de pluton şi terminând cu cea de asistent militar al comandantului forţelor NATO. Fabrizio cunoaşte bine situaţia reală din provincie. Aflu lucruri noi despre relaţiile dintre etnicii albanezi şi sârbii din enclave. Se pare că disputele nu sunt numai la nivel politic, în realitate oamenii celor două comunităţi par a

fi rupt orice punte de legătură. Printre altele mi se spune că sârbii din enclave nu circulă în afara acestora decât însoţiţi de forţele internaţionale, după o solicitare oficială. În astfel de situaţii e greu de imaginat când şi cum va arăta înţelegerea politică, care să permită reîntoarcerea la o viaţă normală.

Recitesc Rezoluţia Consiliului de securitate ONU 1244, cea care constituie baza prezenţei forţelor NATO şi planul Athisarry, privind opţiuni posibile pentru viitor. Ambele documente nu fac referiri precise la independenţă, ci la o autonomie lărgită în cadrul Serbiei. Şi în acest caz, realitatea a luat-o înaintea politicului.

Pe parcursul documentării încercam să identific posibile întrebări şi, eventual, o variantă de răspuns. Cum majoritatea membrilor delegaţiei aparţineau Ministerului pentru forţele de securitate, anticipam că acesta avea să fie subiectul principal.

Forţele de securitate îşi au originea în armata de eliberare, formată din voluntari, odată cu radicalizarea mişcării secesioniste. Criza din Albania din 1997 a facilitat înarmarea masivă a acestora, printre membrii armatei numărându-se mulţi combatanţi din războiul din Bosnia. Sub presiune internaţională,

armata de eliberare se reduce şi se transformă, iniţial în forţe de protecţie şi, ulterior, în forţe de securitate. Dezvoltarea celor din urmă s-a făcut sub controlul NATO şi a EULEX, misiunea UE din Kosovo, sarcinile fiind strict limitate la acţiuni de deminare, de luptă împotriva incendiilor şi urgenţe civile. Aspiraţia kosovarilor este de a le transforma, într-o zi, în forţe armate regulate.

Acesta era contextul în care vizita avea loc şi temerile pe care le-am avut s-au confirmat. Întrebarea care a revenit, cu obstinaţie, în discuţii, a fost în ce măsură NATO poate ajuta procesul de care am amintit, folosind mecanismele de parteneriat existente. Răspunsul nu e uşor de formulat, având în vedere statutul politic actual al provinciei. Când e vorba de o cooperare formală, aceasta trebuie aprobată de statele membre la nivel politic, lucru imposibil de realizat câtă vreme patru membri NATO nu recunosc provincia ca stat independent.

Ce m-a frapat cel mai mult pe timpul discuţiilor a fost calitatea întrebărilor, gentileţea cu care au fost puse, naturaleţea cu care kosovarii au acceptat răspunsurile chiar şi atunci când n-au corespuns cu aşteptările lor. Foarte tineri, mulţi dintre ei născuţi după anii 80, şcoliţi prin străinătate,

buni vorbitori ai limbii engleze, grupul kosovar a lăsat o bună impresie. Înregimentaţi politic într-un partid sau altul, au venit la NATO ca purtători ai unui mesaj unic, identificat ca obiectiv naţional. Prestaţia lor intelectuală
mi-a amintit de un grup parlamentar român, incluzând foşti miniştri şi înalţi responsabili politici, care a vizitat SHAPE şi la care am participat, în aceeaşi calitate. Desigur, grupul român era la SHAPE pentru alte scopuri şi orice comparaţie cu grupul kosovar ar putea fi, din start, nepotrivită. Cu toate acestea nu mă pot opri să nu remarc anumite diferenţe ce ţin de atitudini, viziune sau angajare personală.

Revenind la discuţiile cu oaspeţii noştri, cum era de aşteptat, n-au ezitat să ne bombardeze cu întrebări politice, complexe şi dificile. Ţinta principală a fost, evident, Andrew. Cu nonşalanţa recunoscută, n-a evitat niciun răspuns, iar atunci când n-a putut exprima poziţia NATO, a vorbit în nume personal. Am aflat cu această ocazie că Andrew avea o experienţă de peste douăzeci de ani în Balcani, lucrând fie ca diplomat în organizaţii internaţionale, fie consilier pe lângă autorităţile britanice, aflate în teatru sau în capitală. Nu s-a dezminţit nici de astă dată, a răspuns cu claritate, cu prudenţă, pendulând cu pricepere printre realităţi politice actuale şi po-

sibile dezvoltări ulterioare. A făcut-o cu eleganţă, dar şi cu fermitate, fără ambiguităţi, ceea ce nu a displăcut musafirilor noştri. Fără Andrew, nu-mi pot imagina cum ar fi decurs ostilităţile.

Dincolo de incertitudinile care planează asupra viitorului provinciei, kosovarii prezenţi sunt optimişti şi încrezători în găsirea unei soluţii de compromis, care să fie acceptată atât de Serbia cât şi de comunitatea internaţională. Am împărtăşit optimismul lor pentru că acesta era mesajul pe care mi l-am propus să-l transmit. Neputând să le dau speranţe legate de modul în care NATO ar putea sprijini ideea înfiinţării unei armate regulate, m-am limitat la încurajări neutre, protocolare, spuse totuşi cu o anumită convingere personală. Balcanii sunt o mare familie, cu mulţi membri rebeli şi neascultători, cu o istorie recentă sângeroasă, cu multe răni deschise. Dacă politicienii şi cetăţenii de rând vor gândi viitorul ancoraţi în trecut, sunt puţine şanse de izbândă. Personal cred că locuitorii Balcanilor nu au o altă opţiune rezonabilă decât convieţuirea paşnică. După măceluri şi neînţelegeri perpetuate de-a lungul secolelor, reconcilierea, în sânul marii familii europene, e alternativa la sărăcie, nesiguranţă şi intoleranţă.

Începută pe un fond de neliniști personale, vizita delegației din Kosovo a sfârșit prin a fi una plăcută, în care am cunoscut oameni interesanți care mi-au schimbat impresia negativă care persistă asupra provinciei: un spațiu neguvernabil, dominat de corupție, crimă organizată și spălare de bani, intoleranță religioasă și alte păcate similare. Kosovo, deși nerecunoscut de întreaga comunitate internațională, încearcă să se definească pe sine ca stat independent, funcționabil, cu instituții și mecanisme democratice și cu aspirații de integrare în comunitatea euroatlantică. E posibil ca acest lucru să se întâmple, într-o zi.

Din nou despre Afganistan

De-a lungul celor patru ani, am avut șansa să privesc Afganistanul din diferite perspective. Contactele directe cu reprezentanți ai societății civile, politicieni sau militari mi-au lăsat impresia unei țări care-și caută drumul cu dificultate, asemenea multora, aflate la răscruci de civilizații și interese. Anii de conflicte neîncetate au creat generații ale războiului pentru care starea de normalitate e lupta și moar-

tea şi nu bucuria firească a vieţii.

Prezenţa forţelor internaţionale pe teritoriul afgan, cu bunele şi relele asociate, a produs efecte. Afganii pe care i-am întâlnit păreau determinaţi să schimbe obiceiurile rele, moştenite. Erau, cu siguranţă, beneficiarii legăturilor cu Occidentul, fie prin intermediul sistemului educaţional, fie prin practicile cotidiene. Mii de afgani lucrează pentru trupele străine, iar regulile impuse de acestea au fost învăţate de nevoie.

Cum n-am vizitat niciodată Afganistanul era firesc ca percepţia despre această ţară să fie construită dintr-un simplu colaj al informaţiilor culese din media, din rapoarte sau din discuţii directe. O imagine săracă, idealistă şi, de multe ori, deformată. Azi percepţia mea despre Afganistan a fost serios zdruncinată de mărturia fostului şef de stat major al ISAF, un general francez. La încheierea misiunii, după 15 luni petrecute în teatru, acesta a venit la SHAPE şi a prezentat concluziile personale asupra situaţiei din Afganistan.

Am avut şansa să particip la discuţii, alături de adjunctul SACEUR şi şefii diviziilor din SHAPE. Generalul francez avea o viziune personală, extrem de interesantă, despre mersul războiului, despre Afganistan şi viitorul acestuia. Iar

viitorul, parafrazând logo-ul unei reclame, nu sună deloc bine.

În primul rând, ne spune generalul, Afganistanul nu e o ţară, o naţiune sau un stat, care să funcţioneze după regulile cunoscute. Toate elementele de putere, pârghiile şi mecanismele lor sunt în construcţie şi acest proces a început în urmă cu zece ani. Provocarea pusă pe umerii comunităţii internaţionale este de a-i ajuta pe afgani să recupereze cinci-şase secole de întârziere, iar acest lucru are nevoie de timp, de sprijin şi de determinarea lor de a o face. Nu există legi sau reguli care să fie respectate, cutumele sunt singurele care produc efecte. O societate extrem de fragilă şi vulnerabilă, prinsă definitiv în gheara corupţiei, singurul obicei care întruneşte consensul.

Liderii instituţionali loiali şi dedicaţi refacerii ţării sunt puţini şi nu au înlocuitori. Preşedintele Karzai, el însuşi controversat şi acuzat de corupţie, nu are un urmaş la viitoarele alegeri prezidenţiale. Deşi identificarea unui candidat corespunzător ar trebui să fie responsabilitatea lui, acesta pare mai mult preocupat de protecţia propriului trib şi mai puţin de transferul puterii. Alegerea unui lider potrivit este o chestiune vitală pentru continuarea proceselor înce-

pute.

Al Kaeda în Afganistan nu mai reprezintă o ameninţare majoră. Insurgenţii actuali au o agendă confuză, multe din acţiunile lor sunt simple acte de criminalitate infracţională, precum traficul de droguri, lupta între clanuri, contrabanda. Inamicul numărul unu al Afganistanului îl reprezintă sărăcia, corupţia, absenţa oricărei perspective de schimbare. Un inamic împotriva căruia armatele internaţionale, super echipate, par neputincioase. Singurul lucru vizibil e asigurarea relativă a securităţii, domeniu în care cei peste 150.000 soldaţi internaţionali şi-au făcut datoria, de multe ori cu preţul vieţii lor.

Securitatea e indispensabilă oricărui proces social, însă, odată asigurată, pare nesemnificativă în raport cu celelalte probleme. Dacă nu are fundamente solide să reziste, se va prăbuşi la prima adiere de vânt. Susţinerea financiară a celor 400.000 forţe de securitate, armată şi poliţie, va costa comunitatea internaţională între şase şi opt miliarde dolari anual, pe termen lung. Fără sprijin, lucrurile se vor întoarce la starea dinainte sau la una şi mai rea.

Din perspectiva militarului şi a misiunii sale, această perspectivă apare ca un imens eşec, o frustrare profundă care poate afecta întreg edificiul construit în jurul credinţei,

datoriei, sacrificiului. Punând lucrurile cap la cap, încep să înţeleg că misiunea militarului de azi, cel puţin în Afganistan, nu e să distrugă, ci să reconstruiască, iar pentru asta n-are decât o biată puşcă.

Noua armată afgană a fost pusă pe picioare. A fost recrutată, instruită şi trimisă în luptă. Sunt câştiguri enorme, dar nu definitive. Procesul e încă reversibil. Anual mii de soldaţi părăsesc armata din diverse motive: comandă necorespunzătoare, condiţii de viaţă grele, echipare insuficientă, sprijin logistic redus şi nu în ultimul rând, nivelul ridicat al riscului meseriei. În pofida instruirii după standarde moderne, mentalitatea trupei e încă tributară tradiţiei, respectiv sezonului de luptă. Se încearcă implementarea unui ciclu care să ţină cont de acest lucru, adică patru luni instruire, patru luni luptă, patru luni refacere, acasă. Se intenţionează rotirea periodică a brigăzilor, din zone cu insecuritate maximă în unele mai liniştite.

În operaţii, legăturile cu familia sunt dificil de realizat. Un comandant afgan povestea că, plecarea în concediu pentru 30 de zile înseamnă o absenţă de la datorie de 90 de zile, 60 de zile fiind necesare pentru deplasare din şi în teatru, asta pentru o distanţă parcursă într-o oră cu avionul. Trebuie să trăieşti în Afganistan ca să înţelegi Afganistanul.

Tot generalul francez ne spune că structura de comandă a forţelor internaţionale este inadecvată realităţii, este greoaie, complexă şi costisitoare şi mai ales nu inspiră încredere afganilor. De vină e, firesc din perspectiva unui francez, cultura americană în care a fost concepută. Concepţia comenzii ar trebui fundamental restructurată odată cu reducerea efectivelor. Cel mai probabil, dacă se va întâmpla, va fi opera noului comandant ISAF.

Redislocarea forţelor către ţările de destinaţie reprezintă o altă imensă provocare. Înţelegerile şi negocierile politice aflate în desfăşurare pentru alegerea rutelor nordice sau sudice pot ajunge la rezultate pozitive, însă deplasarea pe roţi, considerată cea mai ieftină, va fi dificilă. Ţările de tranzit sunt considerate ca fiind nestructurate corespunzător, din punct de vedere instituţional. Proceduri greoaie, inflexibilitate, corupţie, lipsă de profesionalism, toate au fost constatate personal de general, în vizitele pe care le-a făcut pe la diferite puncte de trecere a frontierei. NATO va trebui să se implice cu experţi, în pregătirea aspectelor tehnice ale tranzitării, facilitând naţiunilor misiunea de repatriere.

Pakistanul joacă un rol hotărâtor în stabilitatea Afganistanului şi se pare că este interesat ca acest lucru să se în-

tâmple. Această atitudine pozitivă va trebui contrabalansată de percepţia afgană, conform căreia principalul inamic extern este Pakistanul. NATO trebuie să încurajeze şi să faciliteze contactele bilaterale şi cooperarea la toate nivelurile.

Reuniunea se încheie cu o concluzie sumbră. Pacea în Afganistan după mai bine de zece ani de eforturi internaţionale e departe de a fi instaurată. Un Afganistan sigur şi funcţional are nevoie de multe decenii de sprijin conjugat. O perspectivă pe care staff-ul NATO nu pare pregătit s-o accepte.

Impresionat de cele auzite, nu scap prilejul să-l felicit pe francez pentru originalitatea şi onestitatea prezentării. Spirit critic şi observator sensibil al unei realităţi trăite, generalul n-are nimic în comun cu imaginea pe care o promovează despre el însuşi prin intermediul CV-ului, acela de vânător înrăit, vitezoman şi navigator solitar pe coasta Atlanticului. Dacă ar fi să-l judec după observaţiile personale făcute asupra situaţiei din Afganistan, fostul comandant al contingentului francez din Liban pare mai degrabă un filozof al războiului, decât un făcător al acestuia.

Am avut ocazia, cu luni în urmă, să particip la prezentarea raportului generalului Allen, comandantul ISAF. Tri-

butar concepţiei americane de a vedea întotdeauna partea plină a paharului, analiza generalului Allen se bazează pe ceea ce s-a obţinut ca parte a efortului comun şi pe încrederea că lucrurile vor evolua în bine. Abordarea generalului francez a corespuns, în opinia mea, cu atitudinea critică, dură, specifică naţiei franceze, veşnic nemulţumite. Comparându-le, nici una nici alta nu sunt lipsite de realism. Ce le diferenţiază e perspectiva pur cartezianã a francezilor, judecata la rece, mai ales a lucrurilor care nu sunt sub controlul lor şi atitudinea pozitivă a americanilor conform căreia, orice efort bine intenţionat trebuie să conducă la rezultatele aşteptate.

Ca şi generalul Allen, urmaşul acestuia va trece pe la SHAPE pentru familiarizarea cu elementele strategice ale operaţiei. Dacă sunt norocos voi şti din sursă directă care e noua abordare a Afganistanului. Dincolo de o viziune sau alta, învăţăm din mers că reconstrucţia unei ţări e atât de dificilă, încât nici măcar o lume întreagă nu e în stare s-o ducă la bun sfârşit.

Pentru cine vrea să înţeleagă istoria, Afganistanul e o carte vie, însângerată, în care fiinţa umană agonizează tragic sub povara propriului destin.

Răni în convalescenţă

24 martie 2013. Sârbii comemorează 14 ani de la intervenţia militară NATO, mai bine spus de la bombardarea Belgradului şi a altor localităţi. Întors cu o zi în urmă din Sarajevo, caut să înţeleg cum a fost posibil ca o asemenea tragedie să se întâmple, în inima Europei, la cincizeci de ani după sfârşitul celui de-al doilea război mondial.

Căderea zidului Berlinului avea să însemne nu numai sfârşitul unui regim politic, dar şi o reconfigurare a geopoliticii europene. Sub impresia celor văzute în Bosnia şi Herţegovina, încerc să descopăr cauzele care au condus la convulsiile interetnice violente, petrecute în Balcani, prin prisma celor ce le-au trăit. N-am prea multe surse de informaţii, doar câţiva colegi provenind din spaţiul ex-iugoslav. Destăinuirile se leagă greu, există suspiciunea unui interes oficial în abordarea oricărei discuţii despre ce s-a întâmplat şi, de aici, rezerva mărturisirii. Fiecare parte are propria poveste despre vinovăţia celuilalt, nimeni nu recunoaşte că a fost victima unei ideologii falite sau manipulări care n-a

adus decât ură, moarte, suferinţă şi distrugeri.

Lumea occidentală, aproape în totalitate, a pus totul pe seama sârbilor, pe care i-au acuzat de crime, de genocid, de intoleranţă. Militarii, ca parte a regimului, simt încă greutatea culpabilizării. Aproape toţi pe care i-am cunoscut, fie că sunt croaţi, bosniaci, sârbi, muntenegreni sau macedoneni, au participat, într-o formă sau alta, la război.

Milo, un fost submarinist, rupt brutal de meseria care l-a consacrat prin retrasarea frontierelor Serbiei actuale, e sârb. A sosit în divizie acum doi ani. E înalt, atletic, cu o figură senină. Zâmbeşte cu amărăciune atunci când povesteşte, spune lucruri dureroase, lăsând impresia că nu le înţelege cu adevărat, dar nici nu e interesat s-o facă, pentru că, la urma urmei, cui i-ar mai folosi? N-ar vrea ca lumea să trăiască cu impresia că forţele militare regulate ar fi comis atrocităţile care li se impută, e convins că niciun comandant militar nu a dat ordine contrare legilor şi obiceiurilor războiului. Acest difuz sentiment de vinovăţie care planează asupra întregii caste îl face să se simtă inconfortabil.

Milo, la începutul conflictului, trecuse cu puţin de vârsta adolescenţei. Poartă încă povara ideologiei regimului trecut. Crede că bosniacii musulmani, deşi majoritari, n-ar

avea dreptul la o entitate statală proprie, aceştia nefiind decât sârbi convertiţi la Islam, de-a lungul celor patru secole de dominaţie musulmană. Bombardarea Belgradului, în opinia lui, n-a avut niciun sens. Majoritatea ţintelor au fost civile şi n-au influenţat schimbarea regimului. A fost injust ca naţiuni europene să bombardeze un stat independent, să distrugă poduri, facilităţi medicale, şcoli, trenuri.

Revăd cu mintea scenele postate pe internet. Clădirea Ministerului Apărării parţial distrusă, la fel a Radiotelevizi-unii naţionale, cele nouă poduri peste Dunăre cu arcadele rupte, vehicule militare incinerate, alături de morţi şi răniţi din rândul populaţiei civile. În cele zece săptămâni cât au durat bombardamentele NATO, viaţa oamenilor obişnuiţi s-a schimbat radical. Sunetul sirenelor, fuga către adăposturi, insecuritatea permanentă, lipsa de sprijin din partea aliatului din răsărit şi neputinţa ţării de a-şi apăra proprii cetăţeni, au amplificat angoasa şi deznădejdea unui popor încercat din greu după anii 90.

Armata, profund afectată de criza continuă, a fost incapabilă să reacţioneze. Mijloacele aeriene, cele care ar fi trebuit să riposteze, erau fie imobilizate la sol ca neoperative, fie ineficace faţă de o forţă cu mult superioară tehnologic.

Aparatele MIG 29 aveau performanţe de descoperire şi de angajare inferioare avioanelor F 16 cu care se confruntau. Măiestria piloţilor n-a folosit la nimic în confruntarea directă. Toţi au murit sau au scăpat prin catapultare, fără să producă niciun efect agresorilor. S-au urcat în avion ca orice soldat trimis în misiune şi au devenit eroi.

Rostul oştirii din toate timpurile nu e să producă eroi, ci să obţină victorii. Eroii sunt doar copiii teribili ai victoriei. Ei pot fi deopotrivă victimele iresponsabilităţii celor ce ţin frâiele puterii şi nu înţeleg că una din trebuinţele de bază ale fiinţei umane se referă la securitate. Avioanele, ca şi navele de luptă, nu sunt simple obiecte de paradă. A le dota cu mijloace şi echipamente moderne e luxul pe care orice sărac ar trebui să şi-l permită.

În materie de securitate, jumătăţile de măsură întră în categoria cheltuielilor inutile. Un mijloc militar se justifică doar atunci când produce efectele aşteptate la timpul potrivit. Nu insinuez că, în alte condiţii, sârbii ar fi răsturnat situaţia. Cu siguranţă, acest lucru nu ar fi fost posibil. Dar una e a muri în luptă şi alta a muri înainte de a angaja lupta. Piloţii sârbi n-au apucat s-o facă. Au căzut în drumul spre ţintă, victime sigure ale celor care nu fac diferenţa dintre a

zbura şi a lupta.

Cu doi ani în urmă fusesem la Belgrad, oraşul bombardat de aliaţi, cu ocazia unei conferinţe NATO de nivel înalt. După doisprezece ani relaţia dintre călău şi victimă avea şansa sublimării într-o nouă formulă, a înţelegerii şi cooperării. Au fost temeri de ambele părţi, privind un eventual eşec. Un „prea devreme" arunca în aer, pentru mulţi ani, şansa reconcilierii, un „mai târziu" prelungea agonia neîncrederii. Riscurile au fost asumate în comun, roadele neîntârziind să apară.

Conferinţa, la care au participat înalţi demnitari militari NATO, alături de şefii apărării din Alianţă şi din ţările partenere, a fost un succes. Liderii militari sârbi cu care ne-am întâlnit la obişnuitele recepţii s-au comportat la înălţime. Am văzut ce se putea vedea, o atmosferă destinsă şi protocolară. Trecutul era prea recent să fie uitat ori poate uitarea e preţul plătit compromisului pentru a merge înainte.

Locul de desfăşurare a conferinţei a fost departe de centrul oraşului. Nici timpul şi nici programul pregătit de gazde nu ne-a oferit prilejul de a vedea rănile deschise ale războiului. Poate toate astea au fost dinainte gândite să se întâmple aşa, poate o simplă coincidenţă. Astfel am părăsit

Belgradul, cu amintiri plăcute şi întrebări fără răspuns. În urma noastră am lăsat Dunărea albastră, curgând liniştit, contopindu-se treptat cu viaţa oraşului, într-o obişnuită seară de vară.

NATO şi lumea musulmană

Într-una din vizitele mele într-o ţară musulmană, unul din studenţi îmi pune o întrebare simplă: „de ce NATO duce războaie exclusiv în spaţiul musulman?" În context, citează ca exemple Afganistanul, Libia, Irakul, Kosovo sau Bosnia. Convingerea lui e că lumea occidentală se foloseşte de NATO pentru a impune celorlalţi propriile valori, inclusiv cele religioase, în scopul creşterii influenţei şi obţinerii unor avantaje strategice pe termen lung.

Subiectul merită atenţie pentru că această percepţie negativă, la adresa Alianţei, circulă frecvent nu numai în ţările afectate, dar şi în regiunile adiacente. Cum nu sunt expert şi nici bun cunoscător al fenomenului religios, constat doar că acesta joacă un rol extrem de important în viaţa unei însemnate părţi a semenilor noştri. Aşa se explică de ce, în numele

propriei religii, oamenii sunt gata să moară, sau să se mobilizeze, la scară planetară, pentru a protesta împotriva celor ce, cu bună ştiinţă sau din ignoranţă, aduc atingere valorilor Coranului sau a altor simboluri considerate sfinte.

Cine sunt musulmanii sau cei care, raportându-se la Coran, se definesc ca atare? Voi răspunde la întrebare din perspectiva celui ce, prin natura împrejurărilor, a avut şansa să-i întâlnească, să-i asculte, să le vorbească, să le cunoască viaţa de familie, să se bucure de ospitalitatea casei lor şi de bogăţia sufletului lor.

Primul contact cu spiritualitatea musulmană a avut loc în copilărie, odată cu citirea poveştilor arabe din lumea celor o mie şi una de nopţi, când aveam să descopăr că mai marii locului, înainte da a-ţi tăia capul, îţi testau inteligenţa sau capacitatea de a spune lucruri interesante. Mai târziu lumea poveştilor a devenit una reală, iar oamenii de altă religie sau rasă, o parte din ea. În această nouă lume, spre norocul meu, nu m-am simţit diferit. Din experienţe succesive aveam să înţeleg că, dincolo de apartenenţa la o religie sau alta, bucuria, tristeţea, disperarea sau speranţa sunt trăite la fel.

Cu peste un miliard de aderenţi, lumea musulmană e

parte a marii familii umane şi nimic nu ne îndreptăţeşte s-o judecăm dacă e bună sau rea. NATO e un exemplu de convieţuire multiculturală şi multireligioasă. Turcii şi albanezii sunt două comunităţi musulmane importante, membre NATO, cu care împărţim viaţa de zi cu zi. Lumea partenerilor e şi mai diversificată. Din 41 de parteneri oficiali, adică ţări care au semnat acorduri de cooperare cu Alianţa, mai mult de jumătate sunt ţări islamice. Reprezentanţii acestora sunt în divizia noastră. Locuiesc în bază împreună cu familia, copiii urmează şcolile americane sau belgiene, participă la viaţa socială a comunităţii şeipiene şi continuă să practice nestingheriţi obiceiurile culturale şi religioase în care au crescut.

Nu ştiu ca orientarea religioasă să fi fost vreodată un motiv de dispută între membrii comunităţii din SHAPE sau din alte baze militare. Dimpotrivă, NATO practică un respect profund pentru diversitatea religioasă, făcând din acest lucru un element de forţă al organizaţiei. Îmi amintesc cum, anual, SACEUR trimite un mesaj prin care solicită comandanţilor să ţină cont de perioada Ramadan-ului, principala sărbătoare religioasă şi să evite atribuirea de sarcini dificile practicanţilor musulmani, pe timpul acestuia.

Primirea unor musulmani în vizite oficiale e acompaniată de măsuri specifice în alegerea meniului, inclusiv în stabilirea unor locuri pentru practica rugăciunii. Trupele, înainte de intrarea în teatru de operaţii, parcurg un important modul de pregătire despre obiceiurile şi tradiţiile locului, astfel încât acţiunile militare într-o zonă culturală diferită de cea de baştină să nu creeze probleme suplimentare. Cu toate acestea, incidentele nu lipsesc, iar unele consecinţe reprezintă un preţ greu, plătit lipsei de toleranţă, inflexibilităţii, ignoranţei sau altor cauze similare, semn că ceea ce facem nu e suficient.

Recent am avut ocazia să asist la o conferinţă prezentată la SHAPE de Mufti Aziz Hasanovici, unul din liderii spirituali ai comunităţii musulmane din Croaţia, dar şi din spaţiul bosniac. Absolvent a mai multor facultăţi şi instituţii cu profil religios, Mufti Hasanovici este doctor în studiul Islamului, fost imam, fondator al unor centre de studii islamice, lider spiritual, educaţional, cultural şi religios nu numai al propriei comunităţi, dar şi un fervent avocat al înţelegerii interconfesionale şi promovării multiculturalismului. În cei peste douăzeci de ani de activitate, a călătorit în multe ţări musulmane, a ţinut conferinţe despre valorile spirituale ale

islamului, despre antisemitism, despre dialogul interconfesional şi şansele umanităţii de a trăi în bună înţelegere, indiferent de credinţele religioase pe care le practică.

Mufti Hasanovici este primul lider spiritual care conferenţiază la SHAPE, fiind invitat oficial de adjunctul SACEUR. Pe timpul vizitei a organizat conferinţa amintită şi a participat la o discuţie cu generalii din grupul de comandă, privind rolul factorului religios în desfăşurarea conflictelor. Mufti Hasanovici este, în egală măsură, o personalitate religioasă marcantă şi un militant activ, iniţiativele sale de pregătire culturală a contingentelor croate, înainte de dislocarea în Afganistan, fiind foarte apreciate. Printre acestea se numără şi elaborarea, din iniţiativa şi cu contribuţia sa, a unui glosar cu informaţii esenţiale pentru orice militar din teatru, referitoare la istoria şi cultura locală, inclusiv practicile şi simbolurile religioase care trebuie respectate.

Mesajele transmise de Mufti Hasanovici erau simple: oamenii, în timpurile noastre, au puţin timp să se asculte reciproc şi de aici neînţelegerile şi intoleranţa. Neştiinţa şi lipsa de informare sunt adesea la originea unor incidente violente, a neîncrederii între diferite comunităţi, cu consecinţe nefaste, inclusiv pentru îndeplinirea misiunii.

În Afganistan, ne povesteşte invitatul nostru, structurile centrale administrative şi de putere sunt irelevante pentru comunităţile locale. Ele sunt privite ca unelte ale diavolului, fiind impuse de forţe străine, împotriva voinţei poporului afgan şi de aceea trebuie eliminate. Cei care deţin cu adevărat puterea sunt liderii locali, cei care conduc după cutume străvechi, dar şi după propriile interese. Primul lucru pe care trebuie să-l faci, odată ajuns în teren, este să te relaţionezi cu ei, să le înţelegi „filozofia de guvernare" şi să găseşti mesajul potrivit pentru comunicare. Mufti Hasanovici ne ilustrează cele spuse cu câteva exemple. Ajutorul concret dat comunităţii, respectul arătat însemnelor religioase sau buna cunoaştere a ceea ce ţi-e permis sau interzis, reprezintă tot atâtea modalităţi de apropiere faţă de localnici. Conferinţa prezentată de Mufti Hasanovici s-a bucurat de o largă audienţă şi a fost urmată de o interesantă sesiune de întrebări şi răspunsuri.

Întâlnirea cu Mufti Hasanovici a fost una plăcută şi plină de învăţăminte. Misiunile noastre din Irak, Afganistan sau Balcani au scos la iveală cerinţe noi care nu sunt acoperite de sistemul actual de pregătire. Lupta în afara tranşeelor s-a dovedit mai complicată decât confruntarea armată clasi-

că. Identificarea inamicului printre civilii aparent inofensivi, limitele fragile dintre dreptul la autoapărare şi reacţia disproporţionată, transferul responsabilităţii privind decizia, de la comandant direct la executant, sunt câţiva din factorii care caracterizează câmpul de luptă actual şi influenţează radical compor- tamentul luptătorului, solicitându-l dincolo de limitele competenţei sale.

Spectrul pregătirii s-a lărgit considerabil. Cunoaşterea modului de folosire a echipamentelor moderne sau a tacticilor şi procedurilor de luptă nu e suficientă. Pariul nu constă în distrugerea inamicului, câtă vreme acesta nu poate fi identificat şi cuantificat numeric, ci în capacitatea de a impune pacea. Pacea nu mai e, în multe situaţii, starea normală, instaurată automat după încetarea ostilităţilor militare, pentru că natura conflictelor s-a schimbat. Vom fi cu atât mai pregătiţi să contribuim la impunerea păcii cu cât vom şti mai multe despre inamicii noştri.

Soldatului modern îi cerem să folosească tot mai des forţa inteligenţei în detrimentul forţei armelor, ceea ce e un lucru nou pentru el şi-l surprinde, de multe ori, nepregătit. Mufti Hasanovici ne explică cât de important e factorul cultural şi religios în pregătirea misiunii şi cum o înţelegere

corectă a spiritului local poate salva mai multe vieţi omeneşti decât orice dispozitiv sofisticat de protecţie. Persoană religioasă fiind, Mufti Hasanovici ne vorbeşte mult despre toleranţă în sensul cel mai larg al cuvântului. Fără toleranţă nu există speranţă, iar lucrul acesta e mai rău decât foametea, ciuma sau alte catastrofe. Absenţa speranţei e ca otrava cu efect întârziat, ucide lent dar sigur.

Întâlnirea cu Mufti Hasanovici nu m-a convertit la Islam, dar m-a ajutat să înţeleg că idealul uman nu e determinat de orientarea religioasă, ci de disponibilitatea noastră de a accepta diferenţele, cele care ne dau adevărata măsură a ceea ce, individual sau colectiv, suntem.

Conflictele, la feminin

Este bine cunoscut faptul că, atât conflictele trecute cât şi cele prezente, fac mai multe victime printre civili decât printre militari. Războaiele, prin natura lor, creează un cadru propice nerespectării drepturilor fundamentale ale omului, favorizează violenţa şi abuzurile şi fac aproape imposibilă aplicarea legii, ca măsură punitivă sau de descurajare.

Printre victimele cele mai afectate se numără femeile. În mass-media apar frecvent imagini în care femeile sunt supuse abuzului sexual şi a altor forme de violenţă asociate conflictului care, aparent, nu pot fi nici prevenite şi nici pedepsite.

Prin anii 2000 Consiliul de Securitate ONU emite o rezoluţie privind impactul războiului asupra femeilor, cunoscută pe scurt sub numele de Rezoluţia 1325 privind perspectiva de gen. Rezoluţia atrăgea atenţia asupra abuzurilor continue la care sunt supuse femeile în timp de conflict armat şi invita statele membre să ia măsuri pentru stoparea violenţei şi implicarea acestora în procesul de restabilire a păcii. Rezoluţia 1325 avea să fie un document de referinţă şi pentru militari, dar birocraţia, conservatorismul şi lipsa unei culturi organizaţionale adecvate, aveau să întârzie procesul implementării, cel puţin la SHAPE şi în comandamentele subordonate, cu mai bine de 10 ani.

Deşi în conţinutul rezoluţiei se făcea trimitere clară la acţiunile ce trebuiau întreprinse de statele membre, când venea vorba de aplicarea acestora în domeniul militar, lucrurile se complicau. Realitatea din teatrele de operaţii, presiunile politice sau pur şi simplu nevoile reale l-au determi-

nat pe SACEUR să decidă crearea unei poziţii în staff-ul său special, dedicată implementării Rezoluţiei 1325. Cum naţiunea cea mai activă în apărarea drepturilor femeilor e Suedia, nu a fost dificil să solicite acestei ţări o contribuţie voluntară cu un expert pe domeniu. Aşa a ajuns la SHAPE doamna Charlotte Isaksson, consilier special al SACEUR privind perspectiva de gen.

Primul contact cu Charlotte a fost prin intermediul CV-ului său, o excelentă carte de vizită din care aflu despre experienţa vastă în domeniul acţiunilor umanitare şi operaţionale, inclusiv în Afganistan. Venind dintr-o ţară parteneră, divizia noastră a fost cea care s-a ocupat de crearea poziţiei de consilier şi de alte probleme administrative. Charlotte e tipic suedeză, înaltă, suplă, întotdeauna surâzătoare şi prietenoasă. Mai târziu aveam să-i descopăr curajul şi tenacitatea, două calităţi care au ajutat-o să învingă prejudecăţile celor din jur şi să implementeze Rezoluţia ONU.

Ce însemna în practică acest program? În primul rând o schimbare în mentalitatea oamenilor, în cultura organizaţională, în modul de a gândi, masculinizat în timp, în mod excesiv. În al doilea rând, un set de reguli de care trebuie să se ţină cont în planificarea operaţiilor şi în desfăşurarea

acestora. Femeile, ca victime ale conflictelor, trebuie să fie parte a soluţiilor privind stingerea lor. Implicându-le în planificarea operaţională, femeile pot contribui, dintr-o altă perspectivă, la procesul decizional, în special atunci când e vorba de aspectele umanitare, de reconstrucţie sau reconciliere.

Teoria sună bine. În practică lucrurile merg mai greu, dar sunt pe calea cea bună. Militarii, cei din birouri sau din teatre, încep să conştientizeze semnificaţia diferenţei de gen şi devin mai sensibili la sfaturile primite.

Suedia a înfiinţat un Centru de Excelenţă dedicat, în totalitate, implementării Rezoluţiei 1325. Personalul militar şi civil urmează cursuri de pregătire cu durate şi niveluri diferite, inclusiv instruire specifică înainte de dislocarea în teatru. Centrul e recunoscut de NATO prin expertiza unică pe care o oferă, între părţi fiind deja semnat un acord de cooperare.

În ajunul Zilei Internaţionale a Femeii sunt invitat să particip la un seminar privind perspectiva de gen în operaţii. Aflu că locţiitorul SACEUR, generalul britanic, sir Richard Shireff va deschide evenimentul şi îmi imaginez o audienţă numeroasă, având în vedere noutatea temei propu-

se. Deşi invitaţia fusese adresată întregii comunităţi din SHAPE, nu mare mi-a fost mirarea să constat că extrem de puţini au fost tentaţi să afle mai multe despre subiect. Ulterior am aflat că iniţiativa de a organiza seminarul venise nu de la Charlotte, cum am presupus, ci de la o recent constituită asociaţie, formată din câteva soţii de ispravă ale personalului militar.

Preşedinta asociaţiei ne-a prezentat un program ambiţios, întins pe parcursul întregului an, cu diverşi invitaţi din cadrul ONU sau alte organizaţii neguvernamentale. În seara aceea aveam să ascult mărturiile a doi ofiţeri suedezi, un bărbat şi o femeie, foşti consilieri privind perspectiva de gen pe lângă doi din comandanţii regionali din Afganistan. Poveştile lor au fost simple şi impresionante.

Tradiţia puternică, combinată cu factorul religios şi cultural, face dificilă orice tentativă de îmbunătăţire a situaţiei femeii în Afganistan. Statistic 87% dintre femeile afgane au suferit cel puţin un abuz sexual, fizic sau psihologic. Lupta se duce mai întâi pentru conştientizarea în rândul acestora a propriilor drepturi şi în stimularea dorinţei de a schimba starea de fapt. Sunt recrutaţi voluntari feminini din rândul afganilor şi, după o pregătire corespunzătoare, bătălia con-

tinuă alături de personalul NATO.

Deşi mediul este extrem de ostil, lucrurile evoluează spre bine. 8% din personalul forţelor de securitate afgane, recent înfiinţate, îl reprezintă femeile, 3% ocupând deja poziţii în domeniul operaţional. Rezultatele menţionate reprezintă un adevărat succes dacă avem în vedere că, în urmă cu câţiva ani, acest lucru era greu de imaginat în contextul Afganistanului.

Femeile sunt din ce în ce mai conştiente de forţa şi importanţa locului lor în societate. O afgană a fost timp de 7 ani guvernatorul unei provincii. Într-un peisaj constituit pe clanuri şi interese de clan, cu reguli nescrise, mai puternice decât orice lege, cu insurgenţi purtând un război murdar împotriva propriilor cetăţeni, e greu de imaginat cum poţi supravieţui atât de mult într-o astfel de poziţie. Şi totuşi s-a întâmplat în Afganistan între 2005 şi 2012.

Timpurile se schimbă cu repeziciune, lăsându-ne sentimentul că nu putem ţine pasul cu ele. Perspectiva de gen e o noţiune nouă care îşi propune să atace o problemă veche: discriminarea femeii. De acum face parte din educaţia militară. Femeile din SHAPE s-au mobilizat să aducă în discuţie subiectul, să-i sublinieze importanţa. Au considerat că e

de datoria lor să contribuie, alături de bărbaţii din teatre sau comandamente, la schimbarea lucrurilor în bine. Puţini au fost cei care au răspuns apelului lor. N-am nicio îndoială că numărul celor interesaţi va creşte progresiv, la viitoarele întâlniri. Perspectiva de gen e o problemă de solidaritate umană, dar şi una de conştiinţă civică. Nimeni nu poate rămâne indiferent, pentru că indiferenţa ucide.

Nu peste mult timp aveam să particip la cel de-al doilea eveniment organizat de asociaţia femeilor din SHAPE. De astă dată reuniunea a avut un invitat de marcă, în persoana Reprezentantului special al Secretarului general al ONU pentru combaterea violenţei sexuale pe timpul conflictelor armate, doamna Zainab Hawa Bangura. Prezenţa doamnei Bangura la SHAPE avea să mărească considerabil numărul curioşilor, conferinţa bucurându-se de o participare masivă, în special din partea femeilor.

Cunoscând pe propria-i piele mizeria şi suferinţa, ambasadoarea ONU a vorbit pe larg despre probleme, proiecte şi iniţiative. Lucrurile se mişcă încet pentru că inegalitatea între sexe e o chestiune ce vine din trecut, o moştenire grea, ancorată în tradiţii puternice şi norme religioase care nu pot fi schimbate prea uşor.

Oameni puternici ca Charlotte şi Bangura nu se tem de provocări. Cred în misiunea lor şi sunt convinşi că vor învinge. Tot mai mulţi li se alătură. Perspectiva de gen nu e doar o rezoluţie ONU, e o chestiune profundă a identităţii noastre umane pe care n-o mai putem ignora.

5. Despre putere şi întâmplări nefericite

Eseu nereuşit despre putere

Deţinerea puterii în NATO e o chestiune interesantă şi, totodată, dificil de clarificat. Se înţelege că ne referim la puterea militară şi nu la cea politică, deşi cele două sunt strâns legate, determinându-se şi influenţându-se reciproc. Un prim răspuns ar suna cam aşa: puterea aparţine celui ce şi-o doreşte, poate s-o obţină şi ştie s-o exercite. Puterea e întotdeauna în mâinile cui o consideră utilă, importantă sau vitală.

În general, puterea e necesară pentru a influenţa, a decide şi a conduce. În NATO puterea înseamnă deţinerea poziţiilor cheie în comandamentele strategice sau operaţionale sau în consiliile şi comitetele structurilor politice şi militare. Exercitarea puterii nu e un exerciţiu intelectual, ci o acţiune coerentă de promovare a propriilor interese, nu neapărat în detrimentul celorlalţi sau a Alianţei.

Nimeni, după ştiinţa mea, nu pune la îndoială mecanismele democratice prin care deciziile în NATO sunt luate şi imple-

mentate. Transparenţa, dezbaterea deschisă, consultarea sau compromisul, sunt valori şi norme asumate şi, pe cât posibil, respectate colectiv. Orice acţiune întreprinsă de Alianţă trece prin furcile caudine ale naţiunilor. Fiecare are drept de veto, hotărârile se iau în unanimitate, aliaţii sunt egali între egali, adică au toţi aceleaşi drepturi şi obligaţii sau cel puţin aşa sună principiile fondatoare. Unde se ascunde atunci puterea unuia sau a altuia? Desigur, ca întotdeauna, în detalii.

Să aruncăm o privire asupra distribuţiei puterii în cadrul comandamentelor aliate strategice. Militarul cel mai puternic din Alianţă este SACEUR, comandantul Comandamentului aliat pentru operaţii. El răspunde în faţa statelor membre NATO de pregătirea planurilor de război şi de implementarea acestora, la nevoie. SACEUR e american şi e, simultan, comandantul forţelor SUA, dislocate în Europa. Al doilea om în ierarhie, locţiitorul, e un general britanic, iar cel de-al treilea, şeful de stat major, un general neamţ. Ierarhie intangibilă, indiferent de natura restructurărilor care au avut loc. Toate celelalte funcţii importante s-au renegociat în timp, cu excepţia celor trei.

Preţul pentru revenirea Franţei în structurile integrate ale Alianţei a fost comanda Comandamentului aliat pentru trans-

formare, situat la Norfolk, comandament deţinut anterior de americani, încă de la înfiinţarea acestuia. Comandamentul joacă un rol cheie în elaborarea planurilor de transformare a Alianţei şi identificarea capacitaţilor adecvate pentru îndeplinirea misiunii. Cedarea acestui comandament poate fi deopotrivă un semn al declinului supremaţiei americane ori o împărţire mai echitabilă a răspunderilor între cele două maluri ale Atlanticului.

Există o logică anume în atribuirea permanentă a poziţiilor menţionate unor naţiuni. Americanii, de exemplu, au contribuţia cea mai mare la fondurile comune, la operaţiile Alianţei şi la structura de comandă. Ei sunt cei care asigură principalele capacităţi strategice, în special cele bazate pe tehnologii de vârf. Multe operaţii NATO n-ar fi posibile fără participarea sau sprijinul american. Personal nu sunt adeptul celor care cred că Alianţa e aservită intereselor americane, ci cred că America se foloseşte de Alianţă pentru promovarea propriilor interese, ceea ce nu e acelaşi lucru. Această logică mi se pare rezonabilă câtă vreme şi Alianţa se foloseşte de America pentru asigurarea propriei securităţi.

Cum se exercită practic puterea în viaţa de zi cu zi? Să

aruncăm o privire asupra comandantului suprem aliat, SACEUR. Acesta nu poate declanşa nicio acţiune militară fără acordul statelor membre, dar poate influenţa decizia finală prin recomandările pe care le face. Cerinţele operaţionale pentru dezvoltarea unei capacităţi militare sunt aprobate de SACEUR, după cum investiţiile comune în infrastructura unui stat membru au la origine propunerile acestuia. Puterea SACEUR rezultă şi din gradul de libertate pe care îl are în a interacţiona direct cu lideri militari şi politici din Alianţă şi din afara acesteia. SACEUR răspunde permanent de îndeplinirea misiunii în faţa statelor membre, dar şi în faţa Congresului SUA, căruia îi prezintă, anual, un raport.

Puterea în Alianţă este o combinaţie de ingrediente care reflectă realitatea lumii în care trăim. Dacă n-o priveşti în mod fatalist ai şansa de a fi o rotiţă din mecanismul ei. Cu condiţia să înţelegi sensul mişcării şi să nu te laşi învârtit.

Limba noastră cea de toate zilele

Cine spune că limbajul NATO e unul şi acelaşi cu limba engleză se înşală. Engleza e doar un instrument tehnic de comunicare, facilitând exprimarea şi păstrarea idei-

lor. NATO operează cu un limbaj propriu care-i permite să promoveze interese, să asigure consensul, să proclame transparenţa şi să ascundă ceea ce nu se vinde bine. Pare accesibil dar e criptat, e simplu la citire dar întortocheat în sensuri, e învăţat de mai marii Alianţei şi indescifrabil de către începători şi cei mici.

Ca nou venit trebuie să te şcoleşti ca să-l înţelegi şi să-l practici. O faci din mers, fără dascăli plătiţi, prin efort propriu şi perseverenţă, dacă vrei să nu fii absent atunci când, fizic, eşti prezent. Fiecare cuvânt are o istorie, o semnificaţie anume. Poate fi un cod sau o cheie, o capcană sau o simplă figură de stil. E folosit în vorbirea curentă, dar mai ales în scris. Ascunde interese sau le promovează subtil. Se regăseşte în toate documentele oficiale, disimulat sau la vedere.

La început nu ştiam de ce unele naţiuni luptă, în procesul de redactare, pentru fiecare cuvânt. Pur şi simplu pentru că fiecare cuvânt contează. Contează pentru prezent, dar şi pentru viitor pentru că, odată agreat, textul sau cuvântul în cauză, e folosit succesiv, ca referinţă şi ca limbaj agreat pentru alte documente sau decizii. Tot ceea ce e după, trebuie să ţină cont de ce a fost înainte. Cuvintele sunt adevărate bariere, odată puse nu poţi trece. Se încalcă consensul,

adică ceva obţinut cu multă trudă. Acordaţi-i respectul cuvenit limbajului agreat, e cuvântul de ordine.

Politicul e sensibil la cuvinte, deci atenţie mare la folosirea lor. Nu respecţi regula, stârneşti confuzii, iar acestea dăunează. Când vrei să critici începi cu o laudă, iar partea caustică o păstrezi pentru final, asemenea loviturii fatale. Nu recunoaşte niciodată un eşec. Eşecul e un succes parţial care ascunde un fapt pozitiv.

Limbajul NATO e întotdeauna optimist, triumfător, plin de înţelesuri. E prospectiv, analitic, adevărat şi pragmatic. Stabileşte calea, viziunea şi strategia. E productiv şi reproductiv. E nemăsurat şi neafectat de criză. E cel care substituie acţiunea sau fapta. E cel care ne face frumoşi, deştepţi şi competitivi. Încerc cu disperare să-l învăţ, dar cred că sunt prea bătrân să-l însuşesc în totalitate. Nu există teste de evaluare a nivelului de înţelegere a limbajului NATO. Dacă s-ar inventa aş fi în fruntea listei celor picaţi.

Un fapt divers

Mi se întâmplă frecvent, în activitatea zilnică, să iau mici decizii care, fără a schimba lumea, influenţează desfăşurarea unor evenimente. Îmi amintesc de o situaţie prin care SHAPE era solicitat să prezinte un punct de vedere privind cererea unui partener de a ocupa, temporar, o funcţie într-o grupare navală de forţe NATO. Istoricul era simplu. Angajamentele operaţionale de lungă durată au diminuat apetitul statelor membre de a contribui cu forţe la diferite misiuni. Aşa s-a ajuns la situaţia în care funcţia de şef de stat major la o grupare navală importantă a rămas neîncadrată.

Suedia, un partener foarte activ în relaţia cu NATO, a solicitat ocuparea acestei poziţii. La prima vedere, propunerea venea la timp. Postul era vacant, iar ofiţerii de marină suedezi au o reputaţie foarte bună în rândul comunităţii navale. Semnalele politice venite de la Bruxelles erau în favoarea ofertei, acceptarea fiind o recunoaştere a contribuţiei substanţiale pe care Suedia tocmai o făcuse pe timpul operaţiei din Libia. Înainte de luarea deciziei politice se solicită

un aviz militar, sarcina elaborării acestuia revenind diviziei noastre. Orientarea politică fiind clară, pregătirea avizului părea o formalitate.

Ofiţerul de proiect, un locotenent comandor turc, a pregătit documentele, propunând o avizare favorabilă. Simţind că sarcina primită nu e una de rutină încep o mică discuţie cu acesta pe marginea argumentelor prezentate. Punctele tari erau bazate pe performanţele şi contribuţia Suediei în teatrele de operaţii şi în dezvoltarea diferitelor iniţiative şi proiecte NATO. Deci un partener serios şi credibil pentru care încredinţarea unei astfel de sarcini nu reprezenta niciun risc, ba dimpotrivă, era un semnal puternic pentru toţi cei care doresc o relaţie profundă cu NATO. Argumente militare valide, încadrate în domeniul nostru de competenţă.

Fără a avea nimic de obiectat la cele auzite, mi s-a părut nefiresc ca o grupare navală NATO, deci un element de putere pur aliat, să ofere a doua funcţie în ierarhia de comandă unui partener, fie el unul foarte bun. Situaţia reprezenta, din punctul meu de vedere, o recunoaştere a incapacităţii Alianţei de a-şi îndeplini sarcinile şi stabilea un precedent periculos.

Lucrând de ani de zile cu partenerii sunt un susţinător al

acestora şi înţeleg foarte bine rolul lor în viaţa NATO. Partenerii cu contribuţii majore în operaţii primesc poziţii importante în structurile de comandă. Se întâmplă frecvent în Afganistan sau în Kosovo. În cazul grupării navale permanente, Suedia nu contribuia cu nave, din simplul motiv că gruparea nu era deschisă, conceptual vorbind, partenerilor.

Bazat pe acest raţionament iau rapid decizia de a schimba propunerea iniţială şi solicit avize suplimentare de la consilierii juridici şi politici. După coordonarea cu aceştia, constat, cu plăcută surprindere, că cei consultaţi nu numai că au acceptat schimbarea dar au amplificat şi mai mult posibilele consecinţe negative. Propunerea este însuşită de elementul decizional şi documentul pleacă la Bruxelles cu aviz nefavorabil, ceea ce a produs o oarecare nervozitate printre cei care se grăbiseră să asigure Suedia cu un răspuns favorabil.

Între timp, uit de eveniment şi accept o invitaţie generoasă la Salonul internaţional naval de la Paris, o expoziţie la care marii producători din întreaga lume prezintă echipamente şi sisteme de arme de ultimă generaţie. Profit din plin de programul VIP pregătit de organizatori şi, într-una din pauze, mă întâlnesc, din întâmplare, cu şeful Statului

Major al Forţelor Navale, un fost coleg din Academia navală, cu care schimbăm impresii şi diverse informaţii. Printre altele, îmi spune despre intenţia sa de a oferi un candidat pentru poziţia de şef de stat major la gruparea navală permanentă NATO. Rămân surprins de cele auzite pentru că propunerea Suediei venise tocmai pe fondul lipsei oricărei oferte din partea statelor membre NATO. Îi comunic ceea ce ştiam şi ne promitem să lămurim situaţia şi să menţinem contactul.

Întors la SHAPE, încerc să clarific subiectul pentru că, acum, lucrurile luaseră o cu totul altă întorsătură. Se conturase un fel de „interes naţional" care trebuia sprijinit din toate puterile şi eram hotărât să fac tot ceea ce depindea de mine. Aflu de la marină că o propunere în acest sens circulase cândva, inclusiv pe la Statul Major General, fără a se lua o decizie. Sentimentul celor cu care am discutat era că oportunitatea fusese pierdută, dar că vor mai fi altele. Discut şi cu reprezentantul militar al României la NATO care era la curent cu subiectul, însă fără o decizie formală din capitală nu se putea face mai nimic. În scurt timp situaţia avea să se schimbe radical, în favoarea noastră. Comitetul militar a aprobat cererea României de a prelua poziţia de

şef de stat major al grupării navale şi a declinat oferta Suediei. Ce se întâmplase?

După discuţia noastră de la Paris, şeful Statului Major al Forţelor Navale s-a implicat personal în rezolvarea problemei, a obţinut rapid aprobările necesare şi a trimis Cartierului General solicitarea oficială. Oferta făcută şi avizul militar negativ primit de la SHAPE, i-au determinat pe reprezentanţii naţiunilor să ia o decizie corectă pentru Alianţă şi favorabilă pentru noi. Nu-mi arog niciun merit în această poveste. Laudele se cuvin şefului marinei care i-a convins pe cei cu drept de decizie despre importanţa misiunii. Personal am fost mândru că sistemul românesc, altfel greoi şi birocratic, a reacţionat rapid şi eficient într-o situaţie importantă, iar rezultatele s-au văzut.

Nu-l cunosc pe cel ce avea să profite de pe urma acestei experienţe, interesantă profesional şi de mare vizibilitate pentru Marina Română. Trebuie să fie cineva care să merite efortul făcut de o echipă anonimă, compusă din mulţi ofiţeri de stat major din capitală şi din Bruxelles. Fiecare beneficiem, inconştient, de-a lungul vieţii, de rodul bătăliilor câştigate de alţii. Singura mulţumire posibilă în astfel de cazuri e să ducem ştafeta mai departe şi, la rândul nostru, să ne ba-

tem pentru cei ce vor veni după noi.

Mi-am amintit de acest fapt divers, cum aveam să-l cataloghez în titlu, pentru a sublinia un lucru care mi se pare relevant pentru munca fiecărei persoane şi anume seriozitatea cu care tratezi cotidianul. Avizul privind solicitarea suedeză nu avea nimic spectacular în conţinut. Părea o simplă formalitate de îndeplinit, ca parte a procedurii, şi n-ar fi fost de mirare dacă aş fi căzut victimă rutinei şi aş fi aprobat documentul mecanic, în forma prezentată.

Faptul relatat ne arată că întâmplarea şi gesturile neînsemnate pot sta, uneori, la temelia unor împliniri frumoase.

Despre lucruri neobişnuite

SHAPE nu a fost dintotdeauna o bază militară în sensul tradiţional al cuvântului. De la instalare şi până astăzi, lucrurile s-au schimbat aproape dramatic. La început, două locuri erau securizate: buncărul şi clădirea principală care adăposteşte comandamentul propriu-zis. În rest accesul era nerestricţionat.

Discut cu cei mai vechi şi încerc să înţeleg cum era

viaţa în bază atunci, în comparaţie cu cea de azi. Îmi imaginez şeipienii trăind nestingheriţi cu locuitorii pământului, luând masa la acelaşi restaurant, făcând cumpărături la acelaşi magazin, jucând bowling împreună. Pe actualele căi de acces circulau maşinile tuturor, parcările erau folosite în comun, cu alte cuvinte o viaţă normală, într-o comunitate normală.

Momentul schimbării a venit brusc. A fost 11 septembrie 2001, atacul „Gemenilor" de către terorişti, atac care avea, cum spunea un comentator, să schimbe lumea. În scurt timp, cele două sute de hectare au fost împrejmuite cu gard special. S-au construit puncte de acces speciale, supravegheate cu aparatură sofisticată. S-au instituit reguli specifice de intrare şi de control a identităţii.

Poliţia federală belgiană, împreună cu poliţia militară, răspund de asigurarea securităţii, prima în exterior, cea din urmă în interior, controlul la intrare făcându-se în echipă mixtă. Lumea, comună altădată, s-a separat, urmând fiecare regulile ei. În bază sunt militarii şi familiile acestora. Plus cei care lucrează pentru ei. Oriunde mergi trebuie să prezinţi cardul de identitate, să demonstrezi că aparţii comunităţii. O formalitate care te protejează de potenţiale pericole

şi îţi dă dreptul la anumite facilităţi.

În orice loc te simţi în siguranţă, dar şi supravegheat. Poliţia militară este omniprezentă, patrulează continuu. Nu este profesia cea mai iubită din SHAPE, pentru că regula de bază este „toleranţă zero". Plăteşti pentru orice greşeală. O parcare în loc nepermis, o scurtă convorbire la mobil în timp ce conduci, un kilometru în plus peste viteza admisă, toate se penalizează cu amenzi şi reduceri de puncte la permisul de conducere. Orice comentariu în contradictoriu are şanse mari să se termine cu suspendarea temporară a accesului cu maşina în bază.

Poliţia militară este asigurată de naţiunile NATO. Cei mai mulţi sunt turcii, cei mai de temut sunt americanii. Norocul m-a ferit de evenimente nefericite, însă n-am fost prea departe de a testa pe propria-mi piele reputaţia „băieţilor răi". Eram pe la începutul misiunii, saturat deja de numărul regulilor pe care trebuia să le reţin şi, în consecinţă, nu foarte atent la detalii. Accesul în clădirea comandamentului operaţional nu este permis cu telefon mobil cu cameră foto sau video, sau cu aparatul ori cartela neînregistrate, lucru pe care l-am ignorat. Neglijenţa era să mă coste destul.

Nu ştiu exact care ar fi fost consecinţele, dar am în-

mărmurit când am fost oprit la un control de rutină, realizând în ce situaţie dificilă mă aflu. Instinctul de conservare m-a ajutat să fiu calm şi să mă apăr cu orice preţ, ca în faţa unui pericol iminent. Controlul genţii a trecut cu bine. Nu uitasem acolo cardul personal de memorie, iar clasificarea documentelor nu depăşea reglementările. La întrebarea „Putem vedea telefonul mobil ?", am răspuns simplu că nu-l am la mine, deşi era sub pulover, ataşat la centură. Nu-mi venea să cred că eram în stare de o asemenea minciună, însă cert e că n-am avut altă soluţie. Dacă lucrurile s-ar fi petrecut altfel, amintirile mele despre SHAPE se puteau limita la câteva săptămâni.

După incident am fost extrem de furios, împotrivă-mi. Nu-mi iertam nici neglijenţa, nici minciuna. Nu puteam invoca nimic în favoarea mea, ceva care să justifice gestul. Frustrarea prezentă se cumulase cu altele mai vechi, rezultate din dificultăţile începutului, ridicând la maximum gradul de disconfort. Bântuit de tot felul de întrebări, urc în maşină, văd târziu un grup de pietoni, aşteptând să treacă pe trecerea marcată, frânez brusc, scrâşnetul frânelor atrage atenţia unui grup din vecinătate care mă gratulează cu fluierături. Ajung, în sfârşit, la birou, transpirat şi deprimat. Schimbarea trebuia să vină ra-

pid, altfel totul risca să se prăbuşească. A fost singurul incident notabil, din fericire nepenalizat. Am schimbat telefonul, iar în anii rămaşi, n-am mai fost verificat niciodată. Semnalul de alarmă fusese tras, iar lecţia învăţată. Regulile se impun prin experienţe dure, numai aşa capeţi respect pentru ele.

Incidentele de securitate nu sunt lucruri neobişnuite la SHAPE. Nu sunt tolerate, dar se întâmplă. Anual, militarii şi civilii sunt instruiţi asupra regulilor, sub semnătură. Apoi răspunderea devine personală. Mânuirea documentelor clasificate nu e controlată strict, având sentimentul că regulile NATO sunt mult mai relaxate decât cele naţionale. În fapt fiecare e conştient de prejudiciul adus organizaţiei prin nerespectarea normelor de securitate.

Incidentele frecvente sunt legate de transmiterea unor documente clasificate pe internet. Se întâmplă din neatenţie, din cauza oboselii, sau pur şi simplu dintr-o eroare umană. Investigaţiile ce urmează sunt neplăcute, iar consecinţele sunt în funcţie de gradul de compromitere a conţinutului informaţiei. Am avut câteva cazuri în divizie, relativ uşoare, din perspectiva urmărilor.

Trebuie să recunosc că, în activitatea curentă, grija de a lucra „curat" exercită o presiune considerabilă. N-o simt

probabil cei care vin dintr-o cultură în care exigenţa e o practică normală, exersată din copilărie. Pentru ceilalţi, balcanicii, mediteraneenii sau alte neamuri dinspre est, lucrurile sunt mai complicate. Crescuţi în filozofia lui „se poate şi aşa" norma e mai mult o orientare sau o aspiraţie şi nu o obligaţie. Amestecul de derizoriu şi inconsecvenţă în care te formezi te determină să nu pui prea mare preţ pe ceea ce spui sau faci. Percepute mai degrabă drept calităţi, aceste mici defecte ne fac să fim mai relaxaţi, mai naturali, mai puţin încorsetaţi în reguli, mai puţin docili şi prin urmare, mai inventivi, mai spontani, deci mai buni. E ceea ce credem noi despre noi, nu şi ceea ce cred ceilalţi.

Deşi poliţia federală şi cea militară veghează zi şi noapte la securitatea bazei nu suntem feriţi de surprize. Într-una din zile aflăm că starea de alertă internă s-a ridicat brusc. Persoane necunoscute au pătruns fraudulos în bază. La reuniunea de dimineaţă discutăm incidentul cu jumătate de gură, mai în glumă mai în serios. O nemulţumire firească domneşte pe chipurile generalilor, cum a fost posibil să se întâmple, e întrebarea cheie. Vorbim desigur de pătrunderea în zona nesecurizată şi nu în clădirea comandamentului sau în buncăr. Poliţia e în alertă. Ce s-a întâmplat?

Un grup de tineri „pacifişti", după ce au protestat în faţa bazei, au pătruns în interior, au făcut fotografii, le-au postat pe internet, iar apoi s-au predat. Pe lângă identificarea modului de efracţie, poliţiştii trebuiau să afle dacă alţi membri ai grupului investigat continuau să fie în bază, lucru extrem de dificil de verificat. Adevărul n-aveam să-l aflu niciodată.

Raportul după incident a avut o circulaţie limitată. Întâmplarea avea să dovedească că niciun sistem de securitate, tehnic sau uman, nu e infailibil. El trebuie întotdeauna suplimentat cu vigilenţa şi reacţia celor ce sunt protejaţi. De unde rezultă că securitatea rămâne o chestiune care ne priveşte pe toţi, fie că locuim într-o bază militară sau într-o ţară. Trebuie să ne-o asumăm şi să n-o încredinţăm, în totalitate, altora.

Patria numelui sau numele patriei

Cât de important este numele ţării căreia îi aparţii, iată o întrebare la care nu meditǎm toată ziua pentru că, aparent, n-avem motive s-o facem. În NATO lucrurile stau altfel.

Prima atenţionare pe care am primit-o de la predecesorul meu a fost legată de denumirea convenţională a unei ţări partenere. „Verifică de două ori toate documentele pe care le semnezi. O simplă neatenţie te va costa mult". Am înţeles mesajul şi m-am conformat. Pe parcurs aveam să descopăr cât de profunde sunt rădăcinile acestei probleme şi câtă pasiune poate stârni, printre oamenii obişnuiţi, o chestiune, aparent politică. Ca întotdeauna, lucrurile sunt mai complicate decât par.

Macedonenii, după separarea de fosta Iugoslavie, şi-au denumit ţara Republica Macedonia, nume contestat vehement de Grecia, disputa negăsindu-şi nici până azi o rezolvare politică. În NATO problemele au apărut odată cu aderarea Macedoniei la Programul Parteneriatului pentru Pace, program iniţiat de Alianţă pentru pregătirea viitorilor membri, dar şi pentru dezvoltarea cooperării cu alte ţări nemembre NATO. Cum deciziile în Alianţă se iau prin consens, aderarea Macedoniei la Program n-a fost iniţial posibilă datorită opoziţiei Greciei. După lungi negocieri propunerea acceptată prevedea utilizarea numelui convenţional şi anume fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei, prescurtat în engleză FYROM, denumire ce urma a fi folosită în interio-

rul Alianţei pentru orice referire la Macedonia. Evident turcii, aflaţi într-o veche dispută cu grecii, au reacţionat, susţinând poziţia Macedoniei. Soluţia de compromis încorpora propunerea făcută, amendată de partea turcă printr-o notă de subsol explicativă, prin care se menţiona recunoaşterea Republicii Macedonia cu numele ei constituţional.

Decizia a fost implementată prin mai multe instrucţiuni. Cum era şi firesc nu toate situaţiile puteau fi acoperite de reglementări scrise. Organizatorii diferitelor evenimente unde Macedonia era invitată precum şi ofiţerii de stat major au întâmpinat multe probleme în interpretarea conţinutului instrucţiunilor, stârnind proteste fie din partea Macedoniei, fie din partea Greciei sau Turciei. Situaţiile de „criză" apăreau din te miri ce. Putea fi antetul oficial al unui document trimis de Macedonia sau o simplă referire la macedoneni ca locuitori ai ţării cu acest nume. Era suficient ca în lanţul de procesare a documentului cu pricina sau în sala de şedinţe să fie un grec pentru ca lucrurile să se inflameze.

Îmi amintesc despre dificultăţile de a găsi o soluţie de compromis pe timpul negocierilor purtate pentru încheierea unui acord referitor la schimbul de informaţii privind zborurile aeriene. Acordul trebuia semnat de reprezentanţii

NATO, împreună cu cei ai Greciei şi Macedoniei. Fiind un document produs de NATO s-a utilizat denumirea convenţională, lucru inacceptabil pentru Macedonia. În final, documentul a avut semnăturile NATO şi ale Greciei, iar acordul Macedoniei a fost prezentat printr-o scrisoare de intenţie. În aparenţă soluţia pare simplă şi la îndemână. N-a fost deloc aşa. Andres Munoz, un jurist spaniol, ajunsese la capătul puterilor după negocieri dure, purtate mai bine de un an.

De-a lungul perioadei petrecute la SHAPE au fost şi incidente mai serioase în care situaţia a scăpat de sub control, fiind necesară intervenţia poliţiei militare. S-a întâmplat exact în locul unde nu trebuia să se întâmple, adică în şcoală, pe timpul unui eveniment social. Copiii pregătiseră un fel de sărbătoare naţională, cu steaguri şi însemne specifice, alături de preparate culinare tradiţionale şi aşteptau musafirii. Unul din ofiţerii greci, vizibil deranjat de afişarea numelui constituţional „Macedonia" pe masa respectivă, a cerut înlocuirea etichetei. La refuzul macedonenilor, grecul a luat eticheta şi a rupt-o, spre stupefacţia celor de faţă. Disputa verbală a fost treptat înlocuită cu cea fizică sub privirile inocente ale copiilor, surprinşi de ceea ce le era dat să

vadă.

Vestea despre incident a ajuns rapid la conducerea SHAPE, iar divizia noastră a fost solicitată să intervină. Şeful meu de atunci, generalul ceh Maleninski a tranşat incidentul rapid, în stil militar, lăsând orice diplomaţie deoparte. I-a obligat pe „beligeranţi" să-şi ceară scuze reciproc sub ameninţarea că, în caz contrar, va solicita întreruperea misiunii şi trimiterea acasă pentru lipsă de tact în îndeplinirea obligaţiilor internaţionale. Argumentul folosit a fost destul de convingător, iar conflictul s-a stins.

Mi-a fost greu să înţeleg cum o dispută politică a ajuns să fie transferată la nivelul indivizilor obişnuiţi influenţându-le comportamentul şi atitudinea. Explozia de naţionalism manifestată în faţa unor copii ilustrează pericolul rezultat din orice îndoctrinare ideologică, indiferent din ce parte vine. Explicaţiile grecilor n-au fost niciodată prea clare. Protestele lor s-au referit la aşa-zise încălcări ale regulilor agreate de aliaţi. Macedonenii, pe de altă parte, trimiteau la constituţie şi la dreptul de a-şi denumi ţara după propriile criterii. Pot să înţeleg reacţia reprezentantului Macedoniei atunci când spune că denumirea ţării sale nu poate fi un acronim, că locuitorii nu pot fi fyromezi şi aşa mai de-

parte.

Cum lucrurile sunt întotdeauna mai profunde decât par, atac subiectul cu unul din colegii greci, un tip echilibrat cu care îmi permit să discut fără teama de a stârni reacţii oficiale. Ascultându-l, ajungi la aceeaşi concluzie ca în povestea rabinului în care, cei doi împricinaţi, veniţi la judecată, au amândoi dreptate. Grecii le reproşează vecinilor din nord tendinţa acestora de confiscare a unor simboluri istorice, importante şi pentru unii şi pentru ceilalţi. Alexandru cel Mare e, evident, în centrul acestei dispute, fiecare parte revendicându-l.

Orice naţie poartă în fiinţa sa o istorie anume care o defineşte şi-i justifică existenţa. Dacă nu ai în spate experienţe triste, legate de supravieţuire, e greu să înţelegi multe lucruri. A fost cazul meu când, încercând o mediere împăciuitoare după un mic incident, aveam să fiu şocat de cele spuse de reprezentantul macedonean: „pentru numele ţării mele sunt gata să mor de o sută de ori". I-am surprins privirea mândră şi îndârjirea cu care rostise cuvintele, semn că ceea ce îmi spusese nu era un mesaj retoric, ci o determinare fără echivoc. A părăsit biroul cu bucuria învingătorului, a celui gata să se sacrifice pentru o idee sau un crez, lăsându-

mă cuprins de serioase îndoieli existenţiale.

Parteneriat însângerat sau despre extremism

În 2004 un ofiţer azer, aflat la un curs organizat de NATO la Budapesta, intră în timpul nopţii în camera unde se odihnea un coleg din Armenia şi îl ucide în mod odios. Numai norocul l-a scăpat cu viaţă de năprasnica răzbunare pe cel de-al doilea armean, pe care azerul o plănuise cu calmul unui criminal înnăscut, cu câteva zile înainte. Tribunalul din ţara gazdă unde se judecă procesul îl condamnă la închisoare pe viaţă, cu o perioadă minimă de încarcerare de 30 ani.

În 2012, în urma unor aranjamente politice, nedezvăluite publicului larg, ofiţerul azer este extrădat, în baza unei Convenţii internaţionale privind persoanele condamnate, în ideea continuării pedepsei rămase, în ţara de origine. Ajuns în Azerbaidjan, condamnatul este graţiat de preşedinte, ridicat la gradul următor şi adulat de întreaga ţară ca erou naţional.

Armenia reacţionează, întrerupe temporar relaţiile di-

plomatice cu Ungaria şi condamnă acţiunea Azerbaidjanului. Instituţiile europene, NATO şi o serie de ţări şi organizaţii iau poziţie şi consideră actul preşedintelui azer ca pe o subminare a eforturilor internaţionale de soluţionare a conflictului comun.

Eliberarea ofiţerului azer are ecou, cum era de aşteptat şi în cadrul diviziei noastre. Comandantul diviziei, un general ungur, e într-o situaţie delicată. Ambele ţări fac parte din marea familie a partenerilor NATO. Prima reacţie vine din partea reprezentantului Armeniei care ne aduce la cunoştinţă decizia oficială a ţării sale de a anula programul de participare la evenimentele NATO, organizate în Ungaria.

Conflictul dintre cele două ţări e binecunoscut şi e departe de a-şi găsi o rezolvare paşnică. Incidentele sunt deseori sângeroase. Sunt morţi, de o parte şi de alta, ca în orice război. Dar asta se întâmplă într-un spaţiu delimitat de bătaia armelor. În afara acestuia avem dreptul de a ne considera soldaţi la datorie? E o întrebare al cărei răspuns încerc să-l înţeleg.

Călătoriile mele în Azerbaidjan mi-au permis să aflu ce gândesc azerii despre conflictul din Nagorno-Karabah. O agresiune asupra teritoriului naţional, urmată de o catastrofă

umanitară şi de o rană adâncă, nevindecată. Nu ştiu mai nimic despre poziţia armenilor, în afara declaraţiilor oficiale. Ca întotdeauna dreptatea e de partea fiecăruia. Ceea ce pentru azeri e un atentat intolerabil la integritatea teritorială, pentru armeni e dreptul locuitorilor din Nagorno-Karabah la autodeterminare. Am fost deseori tentat să deschid subiectul cu colegii armeni, însă sensibilitatea acestuia mi-a temperat elanul de a o face. Riscul e ca, în astfel de situaţii, partenerul de discuţie să dea o notă oficială curiozităţii tale şi s-o plaseze într-un context care-ţi poate aduce neplăceri.

Ca orice criză majoră, conflictul din Nagorno-Karabah a lăsat urme adânci în ambele tabere. Aţâţarea etnică e, de când lumea, creuzetul perfect în care sentimentele şi impulsurile primare se trezesc, redevenind ceea ce au fost dintotdeauna, arme de supravieţuire. E de mirare cum, astăzi, în ciuda educaţiei, mondializării sau achiziţiilor contemporane, întoarcerea la trecut e încă posibilă.

Revenind la crima din Budapesta, este greu de înţeles cum a putut fi comisă de un militar, ofiţer de carieră. Omul în uniformă, cel care în esenţă se pregăteşte să ucidă, nu este un ucigaş şi nu trebuie să fie. Inamicul lui este cel indicat prin misiune, iar misiunea este bine delimitată în timp şi

spaţiu. Scoşi din context, adică din condiţiile misiunii, soldaţii devin oameni obişnuiţi, iar obiectul meseriei lor dispare. Dacă fapta ofiţerului azer poate fi înţeleasă într-un context personal, nicio lege din lume n-o poate justifica. Ca şi atitudinea poporului său. Transformarea unui criminal în erou naţional, indiferent de motivaţiile politice, erodează fundamentul instituţiei militare, expunând cariera armelor, nemeritat, oprobiului public.

Istoria ofiţerului azer, desemnat criminal prin actul justiţiar, dar recunoscut drept erou naţional prin voinţa propriului său popor, ne arată cât de fragile şi relative sunt barierele dintre bine şi rău, dintre adevăr şi mistificare. Parteneriatul pentru Pace, un program lansat tocmai pentru a înlesni apropierea şi înţelegerea între oameni, are de atunci, o filă pătată cu sânge. Sângele intoleranţei, al extremismului, al ideologiei ca element distructiv, pus în slujba răului. O lecţie pe care ar trebui să n-o uităm prea curând.

6. NATO pe dinăuntru

Despre botezuri „operaţionale”

În 2014, conform planificării, trupele militare se vor retrage, însă NATO va continua să rămână angajat în Afganistan, alături de alţi parteneri, de astă dată nu pentru o misiune de luptă, ci pentru una de asistenţă în pregătirea forţelor de securitate afgane. Planificarea este în curs, se aşteaptă o prezenţă care ar putea ajunge, în funcţie de opţiunile alese, până la 25.000 de oameni. Presupunere prea optimistă, bazată, ca întotdeauna, pe contribuţia însemnată din partea americanilor. Cum America e în criză, totalul iniţial lunecă simţitor spre valori mai rezonabile, planificatorii fiind sfătuiţi să ia în calcul cifre cuprinse între 8.000 şi 12.000. Dificil de anticipat e şi modul de operare a noii misiuni, în condiţiile în care mediul de securitate din Afganistan e încă foarte fragil. Vor putea forţele afgane să-i protejeze, la rândul lor, pe aliaţi împotriva atacurilor talibanilor şi al altor extremişti? E o întrebare la care orice răspuns e prematur în acest moment.

Între timp, la nivel politic şi militar se definesc axele principale ale misiunii. I s-a găsit un nume, provizoriu deocamdată. Se cheamă ITAAM[6], o abreviere care s-a dovedit a fi o alegere nefericită. ITAAM înseamnă în dari, una din limbile locale, orfan, ori nu acesta era mesajul potrivit pentru afgani. Că naşii noii misiuni nu s-au gândit niciun moment la această semnificaţie, e un lucru explicabil. După multe şi îndelungate experienţe în zone diferite de cele unde locuim, suntem încă departe de a avea o înţelegere corectă a impactului pe care cultura locală îl are în viaţa comunităţii respective.

Întorcându-ne la denumirea noii misiuni NATO în Afganistan, aflăm mai multe detalii de culise de la SACEUR. Secretarul General NATO ia act de sensibilitatea propunerii, dar nu stabileşte nici responsabilităţi şi nici termen pentru noul nume. Timpul trece, primele documente de planificare elaborate sub vechea denumire, încep să circule, stârnind comentarii negative.

Pentru planificatorii militari de la SHAPE, botezul misiunii nu pare important. Consilierul pe comunicare al SACEUR ne contrazice şi ne reaminteşte câteva date simple. Orice misiune are un impact mediatic foarte mare, numele,

[6] International Training, Advisory and Assistance Mission, Misiunea internaţională de instruire, consiliere şi asistenţă.

odată dat, e vehiculat de milioane de ziare, posturi de televiziune şi analişti politici din întreaga lume. Amiralul Stavridis, el însuşi preocupat mai mult de conţinut decât de formă, revine şi nuanţează o afirmaţie anterioară, fiind de acord că avem de-a face cu un lucru care trebuie tratat cu seriozitate. Puţin mai devreme ironizase discret incapacitatea Bruxelles-ului de a decide, făcând trimitere la o anume birocraţie care împiedică multe lucruri să se înfăptuiască la timp.

După câteva săptămâni, proiectul conceptului misiunii este finalizat, nu şi chestiunea numelui. Amiralul, oarecum iritat de lipsa oricărui progres, cere redactarea unei scrisori către Secretarul general cu cinci propuneri de nume şi se oferă să contribuie cu ceea ce deja schiţase pe timpul unei şedinţe plicticoase la cartierul general.

Am trăit momente asemănătoare pe când participam la reuniunile Comitetului Politic şi de Securitate al Uniunii Europene, când se discuta lansarea unei noi operaţii în Congo. Europenii se obişnuiseră cu preluarea unor nume din mitologia greacă. Cum turcii nu erau prezenţi să protesteze, acordul se obţinea uşor. Exasperat de refugiul constant în antichitate, un ambasador sugera, oarecum ironic, investigarea şi a altor domenii, înainte de a epuiza lista cu toate

zeităţile greceşti. Aluzia era la operaţiile *Artemis* şi *Althea*, ultima încă în desfăşurare în Bosnia şi Herţegovina.

În realitate numele unei operaţii n-ar trebui stabilit la întâmplare. El trebuie să conţină un mesaj cu o anume semnificaţie pentru comunitatea internaţională şi pentru cei în beneficiul cărora se desfăşoară. *Resolute Support* avea să fie până la urmă numele dat noii misiuni, denumire care exprimă hotărârea fermă a comunităţii internaţionale de a rămâne angajată, pe termen lung, în Afganistan.

Dacă v-aţi imaginat că alegerea numelui operaţiilor despre care auziţi în media scrisă sau vorbită este o problemă simplă, vă înşelaţi. Năşitul operaţional e la fel de important ca cel din viaţa de toate zilele. Amândouă înseamnă o responsabilitate asumată. Pentru destinul unui om sau a mai multora.

Lumea privită din buncăr

Războiul rece a lăsat în urma sa multe urme, nu numai în conştiinţa celor care l-au trăit în tabere diferite, dar şi a oamenilor obişnuiţi. Călătorind prin vest, un observator

atent va remarca diferite inscripţii conţinând cifre şi litere, aparent fără legătură cu semnele traficului rutier, plasate la trecerea peste poduri sau pe anumite căi rutiere. Ele nu reprezintă altceva decât informaţii despre sarcina maximă sau dimensiunile tehnicii militare admise să circule pe respectivele căi. Oamenii locului au trăit cu ele, amintindu-le în fiecare zi că pericolul din Est nu e o glumă.

Nici SHAPE nu este scutit de amintiri, cea mai relevantă fiind buncărul NATO. Buncărul a adăpostit până nu demult, Centrul pentru operaţii strategice, un fel de punct de comandă static, protejat şi echipat pentru conducerea strategică a operaţiilor Alianţei. Asigurat permanent cu personal, centrul monitoriza, în timp real, evoluţia crizelor şi facilita comanda şi controlul strategic al operaţiilor curente. Conceput să protejeze elementul de comandă în condiţii de atac chimic, bacteriologic sau nuclear, centrul are toate facilităţile moderne de lucru, cu săli de conferinţe, aer condiţionat, computere, reţele interne şi externe de comunicaţii etc.

Accesul în centru este strict limitat la personalul cu atribuţii, din motive lesne de înţeles. L-am vizitat cu ani în urmă pe timpul unui exerciţiu de planificare nucleară. Dat fiind ca-

racterul vizitei, n-am avut ocazia să stau de vorbă cu cei mai protejaţi fii ai planetei, dar nu e greu de imaginat cum e să ai pe umeri nu cerul înstelat sau zorii scânteietori, ci tone de beton şi fier forjat.

Sentimentele comunităţii buncăriene nu sunt dintre cele mai fericite. Le afli citind mesajele scrijelite, de-a lungul timpului, pe dulapuri metalice sau pe alţi suporţi, pe care s-a putut dăltui ceva din revolta nerostită a celor ce au servit Alianţa altfel. Mesaje sumbre, de revoltă, împotriva colosului de beton care le răpise trei ani din viaţă sau îi privase de lumina soarelui, atâta câtă e în Belgia. Deşi scrise de oameni liberi, dacă le scoţi din context, seamănă cu cele din celulele deţinuţilor. M-am întrebat, la timpul respectiv, ce anume i-a determinat pe aceşti camarazi să-şi exprime, în acest fel, protestul faţă de condiţiile impuse de munca lor. Mulţi dintre noi ne petrecem viaţa activă similar, într-un buncăr mai mare, mai aerisit şi poate mai luminos. Lumea ca un buncăr nu e neapărat o figură de stil. Rutina, relativa izolare, competiţia, stresul şi incertitudinea sunt elemente ale buncărului cotidian, în care trăim şi din care scăpăm cu greu. Doar l-am construit pentru propria protecţie.

Sfârşitul războiului rece n-avea cum să schimbe principi-

ile războiului. Funcţionalitatea buncărului rămânea utilă, câtă vreme pericolul unui atac nuclear sau chimic există, iar necesitatea securităţii fizice a elementului de comandă e mai importantă ca oricând. După schimbările din 1990 buncărul a continuat să funcţioneze, ca un simbol al puterii Alianţei şi al războiului însuşi.

În 2012 două evenimente majore aveau să marcheze istoria buncărului, fiecare în mod diferit. Primul este legat de vizita şefului Statului Major General rus la SHAPE, generalul Makarov. În mod neaşteptat, pe timpul discuţiilor cu SACEUR, Makarov solicită o vizită în buncărul NATO. Amiralul Stavridis, răspunde natural, „sigur, nicio problemă", ceea ce îl surprinde pe generalul rus care lansase cererea ca pe o provocare. Reprezentantul cel mai galonat al fostului inamic numărul unu în buncărul NATO, iată o imagine istorică greu de anticipat şi de cei mai optimişti avocaţi ai destinderii.

Decizia amiralului Stavridis de a accepta o astfel de solicitare e un gest cu semnificaţie politică importantă privind relaţia dintre NATO şi Rusia. Nu ştiu dacă mesajul a avut aceeaşi valoare şi pentru partea rusă. Retorica războiului rece e încă prezentă la Moscova, câtă vreme în docu-

mentele strategice de securitate, pericolul principal vine tot dinspre NATO. Dar vorba unui tânăr politolog rus, politicienii de pe aceste meleaguri au nevoie de un inamic permanent pentru a menţine trează conştiinţa naţiunii.

Vizita în buncăr a decurs în condiţii bune, deşi se spune că Makarov ar fi plecat dezamăgit de a nu fi văzut butonul roşu, cel care ar declanşa războiul nuclear. Încercarea SACEUR de a-l convinge că NATO nu are acces direct la facilităţile nucleare deţinute de câteva state membre a eşuat, iar explicaţia că un atac nuclear este, în ultimă instanţă, decizia acelor state, n-a părut credibilă. Prizonier al propriilor convingeri şi limite privind funcţionarea organizaţiei, Makarov s-a reinstalat confortabil în starea normală de suspiciune pe care mulţi lideri militari ruşi o afişează în dialogul cu Alianţa.

Am participat la ceremonia oficială de primire a generalului Makarov şi ne-am strâns mâinile, nu ca un gest de prietenie, ci ca parte a protocolului existent. Nu ştiu ce impact a avut pentru acest experimentat general rus întâlnirea de zece secunde cu un amiral român, aliniat în primul rând, împreună cu ceilalţi oficiali NATO. Cel mai probabil nici unul. În ceea ce mă priveşte, prezenţa sa nu a trecut neob-

servată.

Generalul Makarov avea ceva care mă fascina, fără să ştiu ce anume. Îi citisem istoricul carierei militare. Ocupase doar două tipuri de funcţii, cea de şef de stat major şi comandant. Mi-l imaginam de-a lungul carierei, făcând planuri distructive împotriva celor care, astăzi, le strângea mâinile. Desigur nici ceilalţi n-au făcut altceva, câtă vreme cele două blocuri s-au vrăjmăşit îndelung.

Pe timpul reuniunii care a urmat, am avut răgazul să-l privesc cu atenţie. La cei şaizeci şi patru de ani, generalul se ţinea bine. Corpul drept, fără urme de slăbiciune, privirea hotărâtă şi impenetrabilă, mişcările suple, bine cântărite, subliniau, discret, importanţa şi greutatea poziţiei avute. A fi în capul oştirii ruse, într-un moment de tranziţie, nu e o misiune simplă. Păstrarea securităţii facilităţilor militare nucleare, deciziile privind reducerile masive de personal, tendinţele separatiste ale unor republici şi conflictele locale, terorismul, nevoile de modernizare a armatei şi multe altele, necunoscute mie, n-aveau cum să nu lase urme. Totuşi generalul le-a gestionat cu dibăcie din moment ce schimbarea sa ulterioară din funcţie s-a produs nu pentru greşeli în actul de comandă, ci pe fondul unui scandal politic, iscat puţin

timp după vizita la SHAPE.

În mod neaşteptat pentru cineva crescut în cultura comunistă, Makarov cel destituit, avea să-i trimită amiralului Stavridis o scrisoare oficială de rămas bun în care amintea de relaţiile excelente avute pe timpul mandatului său. Un an mai târziu amiralul Stavridis avea să părăsească şi el Alianţa, din motive diferite. Învingători şi învinşi ai războiului rece, foştii inamici au avut şansa de a-şi strânge mâinile în buncărul NATO cu puţin timp înainte ca acest simbol al confruntării şi neîncrederii să-şi reducă importanţa.

Decizia pentru mutarea Centrului operaţional din buncăr, adică a nodului vital al acestuia, a venit tot de la amiralul Stavridis. Hotărârea sa nu se referea la actul fizic de a pune lacăt pe ceea ce a constituit multă vreme cutia craniană a Alianţei, ci la schimbarea culturii organizaționale, privind modul de operare. Dacă decizia de „închidere" a buncărului a fost un act curajos al amiralului, implementarea acesteia a fost o provocare pentru mulţi.

Cum este posibil, ne întrebam cu toţii, să renunţăm la ceea ce credeam a fi foarte performant, modern, eficient şi probat în practică de ani buni? Falsă problemă pentru că renunţarea la buncăr nu era legată de condiţiile de lucru sau

de eficacitatea acestuia ca suport al exersării actului de comandă. Amiralul era cu mult înaintea noastră, viziunea sa plecând de la premisa că acţiunea militară contemporană şi implicit conducerea ei trebuie să fie exercitate de o manieră diferită.

Militarii singuri par astăzi a fi incapabili să planifice şi să conducă forţele în teatru nu pentru că şi-au pierdut competenţele, ci pentru că natura războiului s-a schimbat. Civilii trebuie să fie parte a staff-ului operaţional pentru că aduc expertiza necesară lucrului cu organizaţiile internaţionale, elemente care contribuie la succesul campaniilor militare. Fără o astfel de abordare, războaiele curente par încleştări sângeroase fără sens, greu acceptate de politic şi de opinia publică.

Impunerea păcii şi nu câştigarea războiului e cheia, iar în această ecuaţie forţa militară e doar un simplu jucător, important fără îndoială, dar nu hotărâtor. Ori pentru a accepta acest lucru, ca militar ai nevoie de timp. Suntem, şi aici mă refer la generaţia mea, crescuţi într-o filozofie în care victoria pe câmpul de luptă aduce inevitabil pacea. Acest adevăr nu mai e demult valabil, dacă privim la conflictele ultimilor ani, începând cu Balcanii şi terminând cu Afganis-

tanul. Experţii civili sunt egalii noştri, în NATO unii dintre ei au ranguri echivalente generalilor şi participă la toate procesele decizionale cu aceleaşi drepturi ca şi militarii.

Mutarea Centrului strategic de operaţii din buncăr într-un spaţiu deschis, s-a dorit a fi o schimbare majoră în filozofia generală de a lucra. Buncărul, prin natura lui, e un spaţiu închis, restrictiv, neprielnic creativităţii. Centrele moderne de comandă au nevoie de viziune, de flexibilitate, de abordări din multiple perspective. Mediul ambiant îşi pune, în mod inevitabil, pecetea asupra ideilor, a modului de a gândi şi de a vedea lucrurile. Nu poţi implementa idei noi în tipare vechi, era mesajul amiralului.

Prilejul a venit repede, odată cu revizuirea structurii de comandă. Pe lângă reducerea numărului de comandamente operaţionale şi tactice permanente, s-a redus şi numărul personalului afectat comandamentelor rămase după restructurare. SHAPE n-a făcut excepţie.

Restructurarea înseamnă nostalgia după ceea ce pierzi, adică confortul obişnuinţei sau oportunitatea pentru schimbare, respectiv disconfortul provocărilor. Miza amiralului a fost în favoarea schimbării şi s-a dovedit câştigătoare. N-a ezitat nicio clipă să creadă că e o decizie necesară şi corec-

tă. „Singurul reproş care mi se poate aduce este de ce atât de târziu ”, mărturisea într-una din întâlnirile cu personalul. A îndemnat staff-ul să lucreze pentru schimbarea procedurilor şi a relaţionării între diferitele componente.

Misiunea de bază a comandamentului fiind planificarea şi conducerea strategică a operaţiilor, întreaga structură trebuia subordonată acestui scop. Aşa a apărut noua variantă a Centrului strategic operaţional, denumită CCOMC adică Centrul de management operaţional al crizelor, o etichetă lungă care încearcă să surprindă adevăratul caracter al acestuia.

La solicitarea expresă a amiralului a fost concepută o vastă campanie de informare a comunităţii. De la difuzarea de broşuri şi pliante explicative, la reuniuni informative şi numeroase vizite în toate fazele de dezvoltare, nimic nu a fost uitat sau neglijat. Lupta s-a dus simultan la Bruxelles cu reprezentanţii naţiunilor care au suspectat decizia amiralului drept o încercare de a-şi atribui puteri suplimentare, în detrimentul controlului strict al aliaţilor.

Centrul a fost introdus în circuitul vizitelor oficiale pe care SHAPE le găzduieşte, astfel încât, demnitari politici şi militari, jurnalişti sau reprezentanţi internaţionali din statele

membre şi partenere, au mai mult acces la modul în care operaţiile militare sunt planificate şi conduse. Printre kilometri de cabluri şi materiale de construcţie, experţii CCOMC nu oboseau să explice, să ilustreze, să convingă.

După finalizarea amenajărilor necesare, în interiorul clădirii existente, centrul arăta ca orice spaţiu de lucru de la o mare companie, deschis, aerisit, cu ferestre largi şi luminoase, cu săli modulare, echipate cu computere şi ecrane imense pentru vizualizarea diferitelor informaţii şi situaţii. Fără pereţi interpuşi, facilitând la maximum comunicarea şi inter-relaţionarea umană, nimic nu-l descrie ca pe un loc „periculos", ba dimpotrivă. Transparenţa nu înseamnă accesibilitate necontrolată. În CCOMC nu intră decât cei care lucrează şi cei invitaţi. Altfel rămâne un loc de maximă securitate, cum e firesc să fie.

Botezul centrului a fost făcut de SACEUR. Acesta, împreună cu comandantul CCOMC a tăiat, cu o elegantă sabie de Toledo, prima felie dintr-un imens tort de ciocolată, s-au ciocnit pahare de şampanie, într-un cuvânt s-a sărbătorit evenimentul cu mare pompă, pe măsura aşteptărilor. Până la operaţionalizarea totală a acestuia avea să fie cale lungă, dar ce a fost mai greu s-a înfăptuit. CCOMC e o rea-

litate care funcţionează şi produce efecte.

Unul din acestea e legat de constituirea unui grup restrâns de discuţii şi decizie, prezidat de SACEUR. Scopul principal este informarea membrilor despre evoluţia diferitelor crize, impactul asupra NATO, evoluţii din teatrele de operaţii, într-un cuvânt, întreaga gamă de evenimente, necesară unui proces decizional. Am avut şansa, pe timpul lungilor absenţe ale şefului diviziei, să particip la câteva reuniuni şi pot spune că, niciodată de-a lungul carierei militare de peste treizeci de ani, nu mi-a fost dat să asist la dezbateri mai interesante.

Cu carisma binecunoscută, SACEUR-ul conduce discuţiile către punctele care au relevanţă strategică şi pot influenţa hotărârile viitoare. Se înţelege că în centrul atenţiei s-a aflat, ca subiect permanent, situaţia din Siria, un punct fierbinte la acea vreme. Interesant este că estimările şi evaluările experţilor erau completate, la solicitarea amiralului, cu puncte de vedere naţionale, ceea ce e cu totul neobişnuit în NATO. Cum la masă şefii de divizii reprezentau SUA, Germania, Franţa, Turcia sau Marea Britanie, vă puteţi lesne imagina natura şi calitatea informaţiilor vehiculate precum şi modul diferit de interpretare a acestora, din perspec-

tiva respectivelor naţiuni.

Prezentările pregătite de centru nu sunt doar pentru informare sau pregătirea deciziei. Comandantul centrului aşteaptă directive de la SACEUR pentru stabilirea priorităţilor sau concentrarea pe anumite zone de interes. SACEUR direcţionează staff-ul şi în ceea ce priveşte formularea unor puncte de vedere sau modalităţi de comunicare cu naţiunile NATO.

În calitatea sa de şef suprem al forţelor militare aliate, SACEUR are răspunderi majore privind securitatea Alianţei. Aflat între decidentul politic şi evoluţiile din lumea reală, SACEUR nu ezită să-şi exercite rolul încredinţat de naţiuni şi să propună acţiuni de răspuns într-o manieră care să evite, pe cât posibil, birocraţia sau conflictul de interese de la cartierul general.

Îmi amintesc, de exemplu, o situaţie generată de prezenţa masivă în zona Siriei a unor nave de luptă din flota rusă. Era o concluzie clară că situaţia se deteriorează şi că zilele regimului Assad sunt numărate, lucru neconfirmat ulterior. Prin urmare Rusia se pregătea pentru extragerea celor aproximativ 3000 de cetăţeni ruşi. NATO nu putea fi doar spectator la pregătirile flotei ruse, aşa că SACEUR a

decis schimbarea programului grupărilor navale permanente şi dislocarea acestora în zonă. Această decizie nu putea fi prezentată naţiunilor drept o reacţie la prezenţa forţelor ruseşti, fără riscul de a stârni întrebări incomode sau luări de poziţii din partea unora. Pentru a le evita, SACEUR propune staff-ului ca decizia să fie pregătită în relaţie cu operaţia antiteroristă pe care NATO deja o conduce în Marea Mediterană „*Active Endeaver*". Reorientarea temporară a efortului operaţiei în bazinul de est trebuie "vândută" ca o consecinţă a creşterii riscului activităţilor teroriste în acea zonă şi nu ca un răspuns la mişcările Moscovei.

Exemplul prezentat ilustrează cât de dificile sunt uneori relaţiile dintre politic şi militar, între naţiuni cu interese diferite. Experienţa, judecata dreaptă sau pur şi simplu intuiţia, sunt calităţi indispensabile care te ajută să supravieţuieşti într-o astfel de poziţie. În cei aproape patru ani de exercitare a prerogativelor de comandant militar suprem, amiralul Stavridis le-a demonstrat din plin.

Taxa de solidaritate

Plasat într-o zonă fierbinte, conflictul intern din Siria a reprezentat, de la bun început, un subiect de interes pentru SHAPE. Evoluţia acestuia a coincis, întâmplător, cu operaţionalizarea noului centru de management al crizelor, ocazie potrivită pentru validarea conceptelor teoretice, lansate recent pe piaţă. Dincolo de acest aspect instituţional, criza avea să aducă în atenţie un subiect nou şi anume apărarea frontierelor Alianţei.

Pe timpul crizei siriene, Turcia s-a confruntat simultan cu efectele catastrofei umanitare, ca urmare a prezenţei sutelor de mii de refugiaţi sirieni pe teritoriul acesteia, dar şi cu „provocări" de ordin militar. Mai multe proiectile şi rachete au căzut pe teritoriul naţional, făcând victime şi pagube materiale. Turcia a răspuns, de fiecare dată, proporţional, avertizând regimul Assad că nu va tolera astfel de acţiuni.

Deşi atacurile n-au fost identificate cu certitudine ca acte ostile ale guvernului sirian, pericolul folosirii unor rachete cu rază mică şi medie de acţiune a fost luat în serios, determinând

Turcia să solicite consultări cu aliaţii, conform articolului 4 din Tratatul de la Washington. Mai mult decât atât, Turcia va cere sprijin acestora, considerând că, integritatea teritorială şi securitatea sa, sunt ameninţate. În baza acestei solicitări, statele membre au decis să disloce pe teritoriul Turciei mijloace de interceptare a rachetelor inamice.

Decizia a fost, înainte de toate, una politică, o expresie a solidarităţii Alianţei faţă de un pericol. Cum NATO ca organizaţie nu are mijloace de luptă proprii, solicitarea a fost adresată membrilor. Trei naţiuni, Olanda, Germania şi SUA au pus la dispoziţie câte două baterii de rachete tip „Patriot".

De la luarea deciziei până în momentul în care bateriile „Patriot" au devenit operaţionale au trecut aproape două luni. Un timp de reacţie considerat de mulţi inacceptabil, având în vedere că vine de la cea mai puternică alianţă militară din lume. Să fi ucis birocraţia principiul cel mai important al oricărei acţiuni militare şi anume capacitatea de răspuns rapid? Acesta să fie modul de sprijin pe care orice stat membru îl aşteaptă de la Alianţă în caz de pericol? Iată întrebări fireşti pe care cei mai puţin familiarizaţi cu mecanismele Alianţei sunt îndreptăţiţi să le pună. Şi nu numai ei.

Ce s-a întâmplat în acest răstimp? În primul rând, Turcia nu s-a confruntat cu o situaţie căreia să nu-i facă faţă, potenţialul ei de răspuns fiind superior pericolului reprezentat de Siria. Dacă situaţia s-ar fi agravat, Alianţa ar fi intervenit imediat, în cadrul articolului 5 privind apărarea colectivă, cel mai probabil cu forţele aeriene, aflate în poziţii de aşteptare.

În al doilea rând, deplasarea unor forţe militare dintr-un loc în altul rămâne o problemă tehnică şi administrativă, consumatoare de timp. Practic, în această perioadă, s-au identificat locurile de amplasare, s-a executat transportul, s-au stabilit legăturile de comandă şi control, s-au semnat aranjamentele de staţionare şi operare cu ţara gazdă. E important de analizat implementarea unei decizii NATO pentru că de înţelegerea ei depinde modul în care fiecare aliat îşi poziţionează propriile aşteptări privind sprijinul Alianţei. Cu alte cuvinte până vine Alianţa, fii pregătit să te ajuţi singur.

Dislocarea rachetelor „Patriot" în Turcia a fost o situaţie cu care Alianţa s-a confruntat pentru prima dată, după încheierea războiului rece. În etapa de pregătire, cele mai interesante dezbateri au avut loc pe tema definirii acţiunii şi s-au purtat pe tărâm legislativ. Prietenia mea cu Tom

Randell, fost comandor în marina americană, devenit între timp jurist şi funcţionar NATO, mi-a facilitat o scurtă privire în ceea ce avea să fie o reală provocare pentru SHAPE.

Tom este şeful echipei de jurişti şi lucrează de mulţi ani pentru SHAPE. De-a lungul timpului s-a confruntat cu situaţii dintre cele mai complicate. Una dintre ele, poate cea mai complexă, aşa cum avea să-mi mărturisească, a fost legată de încheierea acordurilor tehnice privind dislocarea rachetelor „Patriot".

Totul a început cu definirea misiunii. Turcii au solicitat ca misiunea să fie considerată operaţie NATO, invocând trei argumente: este un răspuns la un pericol real împotriva unui stat membru, foloseşte mijloacele Alianţei şi se desfăşoară sub controlul acesteia. În cazul acceptării acestei propuneri, costurile asociate trebuiau suportate de participanţi, conform principiului „costurile revin celui ce le produce". Cum lucrurile se complică atunci când e vorba de bani, propunerea Turciei a fost respinsă de cele trei ţări contributive. Negocierile au fost lungi şi dificile. Tom le-a condus cu dibăcie, încercând să obţină maximum de compromis de la fiecare. Şi a reuşit, după o săptămână plină de discuţii până noaptea târziu.

Dislocarea rachetelor „Patriot" în Turcia n-a fost o operaţie NATO dar a fost o acţiune reuşită. Misiunea va avea, la final, învăţămintele ei. Un lucru este cert. Solidaritatea, propovăduită ca valoare fundamentală a Alianţei, este bună, dar are preţul ei. Ca membri cu drepturi depline ar trebui să-l ştim, înainte de a-l plăti.

Fructele discordiei

Folosirea denumirii constituţionale a Macedoniei nu e singura problemă în care aliaţii au poziţii diferite. Numărul dezacordurilor a crescut progresiv, pe măsură ce Alianţa s-a lărgit, prin primirea de noi membri. În mod paradoxal, dezacordurile nu vin de la noii veniţi, ci de la membrii tradiţionali. Ele sunt rezultatul transformărilor interne ale Alianţei sau evoluţiei mediului internaţional.

În epoca războiului rece, unitatea Alianţei funcţiona aproape perfect. Scopul era bine definit, inamicul identificat, procedurile clare. Căderea cortinei de fier pune întrebări existenţiale pentru organizaţie, aceasta confrun- tându-se cu opţiunea de a fi sau a nu fi. Criza din spaţiul iugoslav

avea să spulbere rapid îndoielile celor care cochetau cu desfiinţarea. Căderea Zidului Berlinului nu a făcut lumea mai sigură şi mai paşnică. Conflictele interetnice, terorismul internaţional, sărăcia şi instabilitatea politică puneau sub semnul întrebării securitatea şi bunăstarea statelor membre, iar aceste pericole trebuiau gestionate, inclusiv cu mijloace militare.

Intervenţia NATO în războiul din Bosnia s-a făcut târziu, pe fondul incapacităţii europenilor de a soluţiona o criză, izbucnită în propria-i curte, fără ajutor aliat. Acţiunea din Kosovo a avut o istorie similară, iar bombardarea Serbiei a scos la suprafaţă interese divergente.

11 septembrie 2001 readucea în atenţie importanţa solidarităţii, iar angajarea în Afganistan arăta o Alianţă puternică, determinată să reconstruiască legătura transatlantică cu orice preţ. Din nefericire această tendinţă pare a nu avea viaţă lungă. Cel puţin trei factori pot fi făcuţi responsabili de o nouă ameninţare a stabilităţii interne a Alianţei: dependenţa de America, criza mondială şi creşterea fără precedent a Chinei.

Este un fapt bine cunoscut că aliaţii europeni mizează într-o prea mare măsură pe contribuţia americanilor la ca-

pacităţile comune de apărare. În acelaşi timp se plâng că deciziile lor sunt prea mult influenţate de unchiul Sam.

Războiul din Libia s-a dorit a fi altfel. Europenii au vrut cu orice preţ să demonstreze că pot gestiona singuri o criză. Politic au reuşit nu însă şi militar. Realitatea a demonstrat că anumite capabilităţi, în special cele legate de tehnologia de vârf, nu pot fi acoperite fără participarea Statelor Unite.

Contribuţia disproporţionată la capacităţile comune este pusă sub semnul întrebării de noua administraţie americană. Dificultăţile financiare interne, coroborate cu schimbarea centrului de greutate în politica externă către Asia-Pacific, se adaugă nemulţumirilor deja existente, referitoare la politicile bugetare europene, considerate de Washington insuficiente pentru nevoile de apărare. Semnalele de nemulţumire sunt exprimate într-un limbaj fără echivoc şi la nivel tot mai înalt.

Criza financiară îi afectează pe toţi, mari sau mici. Bugetele de apărare au atins minime alarmante, aproape nimeni nu mai respectă angajamentul de alocare a două procente pentru apărare din Produsul Intern Brut. Americanii îl fac, dar sunt tot mai puţin dispuşi să preia povara colectivă.

Se vorbeşte frecvent despre o împărţire echitabilă a efortului, dar, întorşi în capitale, politicienii par a uita înţelegerile convenite. Realitatea naţională e mai puternică decât orice promisiune.

Într-o zi operaţiile curente se vor încheia. Cea mai importantă dintre ele va deveni istorie în 2014. Peste 150.000 militari se vor întoarce acasă. Noua misiune va fi una de instruire şi nu va depăşi 12.000 militari. Există pericolul ca, odată cu încheierea celei mai solicitante dintre misiuni, bugetele pentru apărare să sufere noi corecţii negative, iar capacitatea de luptă a Alianţei să se reducă dramatic. Se caută formule noi care să menţină antrenamentul forţelor la nivelul cerut, prin exerciţii de mare amploare.

Capacităţile moderne de luptă, din ce în ce mai sofisticate, pun presiuni suplimentare pe statele membre, determinându-le să ia decizii dificile dar necesare, precum dezvoltarea unor capacităţi în comun. O idee salvatoare a cărei aplicare ar putea afecta, în unele situaţii, elemente ale suveranităţii naţionale. Principiile şi normele tradiţionale par a nu rezista presiunii constante a schimbărilor. Mai puţină suveranitate în schimbul securităţii, sună noua înţelegere. Care sunt limitele acceptabile şi riscurile asociate acestui

joc periculos e dificil de anticipat. Vom sfârşi, probabil, prin a ne obişnui cu ideea că soluţia găsită e singura viabilă.

Ridicarea vertiginoasă a Chinei ca mare putere economică şi militară şi extinderea rolului acesteia în principalele zone strategice a devenit o realitate, dând peste cap estimările liniştitoare, făcute cu câţiva ani în urmă. Regiunea Asiei de sud-est capătă, pe zi ce trece, o dimensiune geostrategică tot mai importantă. Retorica Coreii de Nord şi potenţialul ei nuclear, relaţiile sensibile dintre Japonia şi China, privind unele dispute teritoriale, dezvoltarea Indiei şi neînţelegerile cu Pakistanul, sunt tot atâtea elemente care, într-un context nefavorabil, pot destabiliza regiunea şi afecta interesele americanilor. Schimbarea centrului de greutate în politica americană către Asia-Pacific, ar putea prejudicia tăria şi poate chiar viitorul NATO.

Puterea Alianţei e dată de puterea membrilor ei. La noi se vorbeşte frecvent despre respectarea obligaţiilor pe care le-am avea faţă de NATO. Cred că obligaţiile sunt, în primul rând, faţă de poporul român. O armată naţională puternică e un semn asigurator pentru noi şi implicit pentru NATO. NATO nu ne apără în caz de nevoie, ci participă la efortul nostru de apărare. Imaginea unei umbrele protectoare e un subterfugiu al celor ce nu înţeleg regulile jocului. Ea

poate funcţiona ca element de descurajare sau ca retorică politică, dar nicidecum ca o asigurare necondiţionată.

Neglijarea constantă a nevoilor armatei a dus la diminuarea substanţei conceptului de securitate naţională. La nivelul percepţiei maselor, securitatea e tot mai mult asociată nevoilor zilnice precum asigurarea unui loc de muncă sau păstrarea integrităţii corporale în faţa unor factori agresivi.

Toate premisele pentru o ruptură iremediabilă cu trecutul şi tradiţiile sunt create. Ultimii apărători ai patriei sunt deja în morminte, iar cărţile de istorie sunt mai interesate de eroii contemporani decât de faptele de glorie ale strămoşilor. Mai grav, militarii înşişi încep să creadă că meseria armelor nu e decât un „job" ca oricare altul. Noua generaţie riscă să crească într-o cultură a valorilor inversate, în care prezentul e cel care contează. Idealurile se reduc la ziua de mâine, mândria naţională sună a vechi, coeziunea de corp pare un concept vetust.

Alianţa nu are azi un inamic vizibil care s-o pună în pericol. Din această cauză e posibil ca duşmanii de moarte să fie ascunşi chiar în interiorul acesteia.

Ruşii la NATO

Federaţia Rusă are o reprezentare importantă la SHAPE. Decizia a fost luată prin 2007 când se spera într-o creştere semnificativă a cooperării militare între NATO şi Rusia. Crearea unui birou de legătură, condus de un general, reprezenta un semnal puternic al voinţei celor două părţi de a ridica nivelul activităţilor comune la rangul unui adevărat parteneriat strategic, obiectiv ce fusese agreat politic. Că Rusia reprezintă un actor important pe scena internaţională nu e nicio îndoială. Puterea economică în creştere, potenţialul demografic precum şi poziţionarea geopolitică, îi conferă Rusiei un rol distinct printre mai marii lumii, iar neglijarea acestui aspect de către o alianţă militară ar fi o eroare.

E drept că în interiorul NATO vocile sunt diferite, în funcţie de interesele naţionale: de la temeri legate de securitate, ca în cazul ţărilor baltice sau Poloniei, până la simpatiile nedisimulate ale Turciei, Italiei, Franţei sau Germaniei, pentru care Rusia reprezintă un partener economic important. Dincolo de aceste nuanţări există un consens şi o voin-

ţă politică pentru cooperare în varii domenii, inclusiv în aspectele practice ale cooperării militare. Acesta a fost motivul principal privind înfiinţarea biroului de legătură la SHAPE, compus, pe lângă şeful acestuia, dintr-un expert şi un translator. Cum Rusia este şi membră a Parteneriatului pentru Pace, la echipa menţionată se adaugă şi un reprezentant naţional care se ocupă de cooperarea din cadrul acestui program.

Din punct de vedere politic Rusia se bucură de un statut privilegiat, având o „relaţie specială" cu NATO, materializată la cartierul general printr-un „Consiliu NATO-Rusia" menit să discute orientările politice şi domeniile cooperării. Dincolo de importanţa strategică a acestor aranjamente care oferă cadrul unor consultări politice pe diferite teme, dimensiunea militară îşi propune o mai bună cunoaştere a procedurilor şi practicilor specifice Alianţei, în ideea unei posibile acţiuni comune.

Relaţia NATO-Rusia este strict controlată de naţiuni. Cooperarea se desfăşoară în câteva domenii bine definite[7], iar acţiunile propriu-zise fac obiectul unui plan anual, aprobat la nivel înalt. Cooperarea, atât la nivel politic cât şi mili-

[7] Logistic, căutare şi salvare pe mare, schimburi academice, lupta împotriva terorismului, apărare antirachetă, lupta împotriva pirateriei.

tar, a fost puternic afectată de criza dintre Rusia şi Georgia din 2008, urmare a poziţiei ferme a Alianţei de condamnare a intervenţiei Rusiei în Abhazia şi Osetia de Sud. În timp dezacordurile s-au mai estompat, cooperarea reluându-se, cu destule precauţii de ambele părţi, în 2010.

La o judecată mai atentă putem spune că relaţia, dincolo de semnificaţia sa politică, evoluează cu dificultăţi. Viziunea diferită privind abordarea problemelor de securitate europeană, poziţiile opuse în multe puncte din agenda comună fac ca progresele obţinute să fie, de multe ori, sub aşteptări. Asta nu împiedică oficialii NATO să le prezinte ca pe adevărate succese pe considerentul că asigurarea continuităţii dialogului şi cooperării reprezintă adevăratul obiectiv strategic urmărit.

Rusia ar dori ca în acest dialog, NATO să reprezinte o singură voce, ceea ce e imposibil. Existenţa celor 28 îi cauzează neplăceri, asemenea şi mecanismele prin care Alianţa ajunge la consens, dar învăţarea regulilor face parte din proces.

Cooperarea este încă afectată de imaginea negativă pe care Alianţa o are la nivelul opiniei publice ruse. NATO continuă să fie privit ca o organizaţie cu scopuri agresive, a

cărei extindere în zona de influenţă fost sovietică afectează securitatea naţională. Această percepţie este în mod consecvent alimentată de mass-media dar şi de cercurile politice, interesate de menţinerea, în centrul atenţiei publice, a unui potenţial inamic, ca antidot la o posibilă „somnolenţă naţională". Insecuritatea, vândută în doze mici, stimulează nostalgia vremurilor apuse şi distrage atenţia contribuabilului rus de la problemele reale.

NATO, la rândul său, încearcă să schimbe aureola sumbră prin care este perceput, promovând imaginea unei alianţe deschise, cooperante, angajate într-un imens efort internaţional, dedicat stabilităţii şi păcii. Faţă de retorica rusă, agresivă, bazată pe o interpretare tendenţioasă a faptelor, NATO foloseşte o strategie mai pragmatică. Politicieni ruşi, formatori de opinie, oameni de afaceri sau studenţi sunt invitaţi prin diferite programe să interacţioneze direct cu personalul NATO, să viziteze cartierul general sau comandamentele strategice, să cunoască, din interior, Alianţa.

Privită din afară, relaţia NATO-Rusia e cea dintre doi parteneri care au nevoie unul de celălalt, din motive diferite. Dacă pentru Alianţă scopul pare a fi de a ţine Rusia „în interior", pentru ruşi intenţia reală nu e foarte clară. Ea poa-

te varia de la promovarea propriilor interese prin intermediul NATO până la încercările de exercitare a unui anumit control asupra acţiunilor acesteia. Această tendinţă este vizibilă în special când obiectul discuţiilor îl reprezintă teme de mare interes.

Apărarea antirachetă e una din cele care situează, din start, părţile pe poziţii opuse. Rusia ar dori garanţii scrise cum că sistemul nu e îndreptat împotriva ei, în timp ce NATO e dispus, ca o dovadă a bunelor intenţii, să coopereze împreună la realizarea lui. Nu în orice condiţii. Dezvoltarea unui mecanism de comandă şi control comun, cum sugerează Rusia, ar facilita controlul acesteia asupra deciziei privind utilizarea sistemului, lucru inacceptabil pentru NATO. Uşa nu e definitiv închisă, discuţiile continuă, ca şi dezvoltarea proiectului, fără a se întrezări un compromis capabil să rezolve impasul prezent.

Celelalte domenii, deşi mai puţin controversate, nu au nici ele rezultate spectaculoase. Activităţile din cadrul acestora par mai degrabă tatonări reciproce, în care se înregistrează mici progrese, suficient pentru menţinerea proiectelor în actualitate. Ar fi nedrept să nu remarcăm totuşi o evoluţie pozitivă a discuţiilor, o mai bună percepţie reciprocă, o

diminuare a suspiciunilor şi o îmbunătăţire a procedurilor de lucru comune.

Rezultatele concrete ale relaţiei cu Rusia au nevoie de timp pentru a deveni vizibile, fiind greu de evaluat, anticipat sau analizat, la momentul la care se produc. Detaşarea în timp estompează dificultăţile prezentului şi dă posibilitatea analistului obiectiv de a judeca mai degrabă câştigurile strategice decât frecventele eşecuri tactice.

În divizie, gestionarea relaţiei cu Rusia nu e lucrul pe care ţi-l doreşti, dacă nu eşti un amator al surprizelor permanente. Trei americani au ocupat succesiv postul „relaţiei speciale". Bulversaţi permanent de obiceiurile neaşteptate ale colegilor ruşi, de schimbările bruşte de situaţii, de reacţiile neaşteptate la informaţii obişnuite, americanii au digerat greu relaţia, respirând uşuraţi la sfârşitul mandatului. Parte din ei au preferat văicăreala în locul curiozităţii productive.

Colegii ruşi, cel puţin cei pe care i-am cunoscut, sunt, în general, atipici dar nu ciudaţi, impredictibili dar nu rău intenţionaţi, suspicioşi dar nu duşmănoşi. Nu ştii când gândesc în directive primite de acasă sau cu mintea lor, când spun adevărul sau când îl ocolesc. Ai sentimentul că sunt

permanent în misiune, chiar şi atunci când joacă fotbal, participă la o recepţie sau se roagă la biserică.

Ce aşteaptă ruşii de la NATO în lucrul de zi cu zi? Un răspuns rapid la orice solicitare, o decizie formală, flexibilitate maximă, exact ceea ce ei nu pot oferi. Solicitările Alianţei au nevoie de luni pentru procesare şi aprobare. Dacă răspunsul e pozitiv îl primeşti prea târziu, dacă e negativ e prezentat ca o amânare pe termen nedefinit. Sunt şi replici sarcastice, de neimaginat în lumea diplomaţiei în care NATO operează. Un protest al ruşilor faţă de anumite reglementări britanice privind trecerea frontierei s-a materializat printr-o scrisoare oficială, scrisă într-un limbaj atât de dur şi nepotrivit încât a stârnit reacţii, inclusiv din partea preşedintelui Comitetului Militar, lucru nemaiîntâlnit vreodată.

Primul şef al biroului de legătură pe care l-am cunoscut a fost generalul Zenoviev, un om blajin cu care am avut o relaţie excelentă. Discret în exercitarea îndatoririlor profesionale, dar şi în viaţa cotidiană, Zenoviev părea mai degrabă un bunic coborât din poveştile lui Cehov decât un general kaghebist, ceea ce i-a făcut pe mulţi extrem de prudenţi în relaţia personală. În ceea ce mă priveşte am preferat

conversaţii cu iz cultural, domeniu în care amândoi ne-am simţit confortabil. Dialogul prin interpret e dificil şi nu merge prea departe, aşa că mai toate conversaţiile noastre au fost scurte şi consensuale.

La plecare, generalul Zenoviev a impresionat audienţa printr-un discurs emoţionant, rostit pe de rost, în limba engleză, într-un efort de-a dreptul lăudabil. Naturaleţea cu care a făcut acest lucru a îndepărtat multe din suspiciunile care planează asupra ruşilor de la NATO, privind cunoştinţele lor de limbă engleză. Zenoviev n-a învăţat engleza dar, spre cinstea lui, i-a respectat pe cei ce au vorbit-o.

Două alte echipe au urmat, fiecare cu propriul stil de lucru. Bucuriile scurte pe care le-am împărţit cu Zenoviev au fost însă irepetabile. Semn că orice relaţie cu Rusia are şi părţile ei bune.

Chestiuni politice

NATO a fost şi rămâne o alianţă politico-militară. Pentru omul de rând NATO e cunoscut ca un instrument militar care, în trecut, a reprezentat scutul de apărare a democraţii-

lor occidentale împotriva pericolului comunist, iar astăzi gestionează crize prin diverse locuri.

Vorbind despre Alianţă, unii o compară cu o umbrelă de securitate care te protejează de eventuale pericole şi deci e bine s-o ai deasupra capului, alţii o resping ca pe o ingerinţă în afacerile naţionale. Între extreme, există o percepţie de bun simţ a celor ce, preocupaţi de problemele securităţii ţării lor, văd în Alianţă ceea ce aceasta este de fapt: o înţelegere politică privind apărarea colectivă în caz de atac şi un instrument care s-o aplice, la nevoie.

Politicul joacă un rol esenţial în definirea scopurilor Alianţei, a nivelului său de ambiţie, a capacităţilor comune şi a celor pe care statele membre se obligă să le disponibilizeze, în situaţii de criză. Politicul desenează viitorul Alianţei pentru următorii douăzeci de ani, modul cum va fi înzestrată, ce tipuri de misiuni va duce, cu cine se poate alia şi în ce crize poate interveni. Partea militară, nu mai puţin importantă, este elementul executiv, cel care implementează deciziile politice.

Între politic şi militar există un mecanism complex, prin intermediul căruia cele două elemente coexistă, se determină şi se influenţează reciproc, perpetuând unitatea şi

coerenţa deciziilor, realismul şi fezabilitatea acestora. În centrul deciziei politice stă obţinerea consensului fără de care nicio hotărâre nu e validată.

Cum e şi firesc într-o alianţă de asemenea dimensiuni, disputele între statele membre sunt frecvente şi reflectă, în principal, opoziţia dintre interesele naţionale. Interese pe care criza economică şi financiară actuală le alimentează din plin.

Problemele de acasă se reflectă în mod constant şi în sânul Alianţei. Bugetul alocat apărării e unul din elementele cheie cu influenţă majoră asupra capacităţii Alianţei de a îndeplini misiunea. O înţelegere politică, anterioară crizei, stabilea ca fiecare stat membru să nu cheltuiască pentru apărare mai puţin de două procente din Produsul Intern Brut. Deteriorarea situaţiei economice sub povara crizei, presiunile interne, sociale şi politice, precum şi alţi factori au condus la nerespectarea acestui aranjament. Doar câteva ţări îşi permit să aloce sume apropiate de ţinta prevăzută sau mai mari. Acest lucru a condus la o degradare continuă a potenţialului de răspuns militar, punând sub semnul întrebării succesul îndeplinirii misiunii.

Nivelul de alocare bugetară scăzut, corelat cu nevoia

unor achiziţii tot mai scumpe pentru a răspunde provocărilor actuale, au accentuat criza existentă, riscând nu numai să o perpetueze pe termen lung ba chiar s-o adâncească. La aceasta s-a adăugat şi efortul operaţional îndelungat, „*oboseala strategică*" a celor peste zece ani de participări la diferite conflicte. Cum în NATO nu există un mecanism care să oblige statele membre să-şi respecte obligaţiile, altul decât angajamentul politic, Alianţa s-a găsit în situaţia de a lua notă de realitatea existentă şi a investiga măsuri pentru stoparea declinului. Prima măsură a fost reducerea structurii permanente de comandă, singura capacitate colectivă a Alianţei la care participă toate statele membre.

Procesul de restructurare a început odată cu încheierea războiului rece şi a vizat, succesiv, reducerea numărului de comandamente de la treizeci şi cinci la şapte, câte sunt în prezent. Calculele spun că ultima reducere operată va economisi anual circa douăzeci milioane euro, sumă nesemnificativă dacă avem în vedere că doar un singur proiect de investiţie în Afganistan a costat Alianţa o sută milioane euro.

Diminuarea resurselor pentru apărare determină statele membre să se concentreze mai mult pe dezvoltarea unor ca-

pacităţi comune, prin proiecte multinaţionale. Ceea ce naţiunile nu-şi permit să dezvolte individual, pot face în comun. Folosirea inteligentă a resurselor existente a venit ca o replică la incapacitatea de a obţine bugetele necesare. Chestiunea e mai complicată pe cât pare, întrucât aduce atingere unor elemente de suveranitate naţională, ridică problema disponibilităţii lor pentru profitul Alianţei sau pentru interesele naţionale şi are o puternică conotaţie socială, rezultată din dimensiunea economică a proiectelor. Discuţiile sunt în curs şi prevăd, într-o etapă ulterioară, includerea partenerilor în dezvoltarea proiectelor comune. Dacă necesitatea cooperării cu partenerii e unanim apreciată ca benefică, modalităţile de participare sunt departe de a fi rezolvate. Există temeri că, mergând pe această cale, într-o zi securitatea Alianţei va depinde de decizia unor nemembri, punând în discuţie însăşi raţiunea de a fi a NATO.

O altă întrebare cheie pentru Alianţă este legată de reducerea ritmului operaţional, ca urmare a terminării operaţiilor şi întoarcerii trupelor acasă. Există semnale că politicienii din multe state membre văd în această situaţie o oportunitate suplimentară de reducere a bugetelor militare care, dacă se va întâmpla, va afecta şi mai mult capacitatea de

răspuns a acesteia. Temerea e ca trupele să piardă treptat deprinderile exersate pe durata crizelor, pe fondul reducerii activităţilor practice de instruire, din lipsa banilor. Se încearcă, cu disperare, găsirea unor soluţii alternative care să ofere forţelor pregătirea necesară, inclusiv prin întrebuinţarea fondurilor comune. Folosirea avantajelor tehnologice în procesul de instruire, respectiv a pregătirii prin simulare, o mai mare sinergie între activităţile naţionale de pregătire şi cele ale Alianţei sunt incluse în soluţiile preconizate.

Dezbaterile politice „grele" nu se duc întotdeauna pe problemele de fond ale Alianţei, cum e de aşteptat. Sunt state membre care încearcă rezolvarea unor puncte de pe agenda politică internă prin intermediul Alianţei.

E bine cunoscut cazul navei turceşti, implicată în conflictul Israelo-palestinian şi consecinţele rezultate din acest incident. Nava, având la bord ajutoare umanitare şi membrii unor organizaţii internaţionale de caritate, a pătruns în apele teritoriale israeliene din apropierea fâşiei Gaza unde a fost atacată de un comando israelian, acţiune soldată cu victime umane. Incidentul a determinat o reacţie dură din partea Turciei, context în care relaţiile dintre cele două ţări s-au răcit considerabil. Cum partea israeliană nu şi-a recunoscut

public vinovăţia, Ankara a decis, unilateral, sancţionarea Israelului, prin blocarea cooperării acestuia cu NATO.

Momentul favorabil a sosit odată cu aprobarea pachetului de activităţi comune între NATO şi parteneri, pachet respins de Turcia. Prin acest act Turcia spera să determine statele membre să ia poziţie faţă de incidentul naval, să-l condamne şi să oblige Israelul să-şi recunoască vinovăţia. Evident că aliaţii au respins categoric acest act de şantaj, considerat inacceptabil şi incompatibil cu regulile interne. Turcia, la rândul ei, s-a dovedit inflexibilă la orice încercare de mediere, respingând toate soluţiile propuse. Consecinţa a fost blocarea accesului partenerilor la sute de activităţi de cooperare, inclusiv exerciţii multinaţionale.

Blocajul a avut un impact politic important, riscând să afecteze nu numai imaginea Alianţei dar şi credibilitatea acesteia. Partenerii au fost nemulţumiţi de discrepanţa dintre discursul politic, favorabil cooperării şi incapacitatea Alianţei de a soluţiona problema ivită. Cum cooperarea cu partenerii reprezintă domeniul principal de activitate al diviziei noastre, poziţia Turciei a complicat considerabil activitatea zilnică, punându-ne în faţă provocări serioase.

Într-un târziu blocajul politic a fost depăşit, dar problemele

de fond continuă să frământe Alianţa. Soluţiile găsite adâncesc, pe zi ce trece, procesele integraţioniste prin care armatele aliaţilor devin tot mai dependente unele de altele. Dezintegrarea NATO, ca opţiune, e exclusă câtă vreme mare parte din membri ştiu că asigurarea individuală a nevoilor de securitate, în cadrul unei crize majore, e fie dificilă, fie imposibilă.

Cei care au privit cu scepticism succesul Alianţei vor respira uşuraţi: marea conspiraţie universală a reuşit, statele şi-au diminuat puterile suverane, iar securitatea mult trâmbiţată e pusă sub semnul întrebării. Alţii, mai optimişti, se vor mulţumi să constate că vremurile se schimbă, iar schimbările au adus dintotdeauna incertitudini şi nelinişti care, în mare parte, nu s-au confirmat. Între cei ce nu cred şi cei care speră e întotdeauna un spaţiu în care dospeşte, în tihnă, orice început de timp nou.

Apărarea, meniu comun

Puţini ştiu că NATO, ca organizaţie militară, nu are forţe proprii şi depinde, în totalitate, de ceea ce oferă naţiunile. Puterea militară a organizaţiei e dată de cantitatea şi

calitatea mijloacelor de luptă, sau mai precis de capacităţile pe care statele membre le pun la dispoziţia ei, pentru apărarea colectivă sau alte scopuri.

Raţiunea de a fi a Alianţei o reprezintă contribuţia colectivă la sarcinile apărării, ceea ce înseamnă că fiecare participă după puterile lui, în funcţie de anumite criterii, agreate de comun acord. O Alianţă puternică este aceea în care membrii înţeleg bine sensurile responsabilităţii comune şi investesc în apărare, suficient pentru a rămâne parteneri credibili. O Alianţă slabă este un atentat la propria securitate, o ameninţare reală care trebuie permanent adusă în atenţia factorilor de decizie şi a opiniei publice.

NATO are câteva capacităţi de apărare comune, cea mai importantă dintre ele fiind structura permanentă de comandă. Aceasta este alcătuită dintr-o reţea de comandamente strategice şi operaţionale, statice sau dislocabile în teatru, asigurate cu personal de către naţiunile membre. Sarcina lor este de a conduce operaţiile curente, de a le planifica pe cele viitoare şi de a pregăti forţele naţionale pentru acţiuni colective.

Echipamentele destinate conducerii forţelor sunt achiziţionate din fonduri comune şi sunt permanent la dispoziţia

Alianţei. Alte capacităţi comune includ sisteme de comunicaţii, mijloace aeriene de transport strategic, de avertizare sau de supraveghere a teritoriului. La dezvoltarea sistemului de supraveghere a teritoriului am fost, într-un fel, martor sau observator din umbră.

Dezvoltarea unei capacităţi cum este cea menţionată necesită ani, începând cu luarea deciziei, analiza cerinţelor, studiile de fezabilitate, definirea procedurilor de operare şi implementare. Una din etapele cele mai sensibile o reprezintă luarea deciziei politice privind proiectul în sine. Dincolo de necesitatea operaţională căreia îi răspunde, dezvoltarea unei noi capacităţi reprezintă o ciocnire serioasă de interese naţionale, în special din perspectiva strict economică.

Costul unui asemenea proiect de la faza de proiectare până la cea de operare poate ajunge la câteva miliarde de euro, eşalonat pe toată durata ciclului de viaţă. Vorbim deci de o afacere considerabilă care aduce beneficii statelor producătoare şi a celor care o operează, din perspectiva locurilor de muncă şi a veniturilor implicite pe care le generează. Câştig de cauză au marile concerne, specializate în tehnică de vârf. Cum acestea sunt în concurenţă continuă, lupta pentru adjudecare se dă între reprezentanţii naţiunilor căro-

ra acestea aparţin.

Pentru a înţelege mai bine jocul intereselor e bine să amintim că, în recenta analiză strategică a apărării a Marii Britanii, una din sarcinile armatei este de a contribui, prin orice mijloace, la bunăstarea propriilor cetăţeni. Dacă reprezentanţii militari britanici se luptă ca firmele englezeşti să primească cât mai multe proiecte NATO, implicarea lor nu e neapărat din patriotism local, ci e o cerinţă a misiunii.

Revenind la dezvoltarea capacităţilor, partea tehnică, odată cerinţele operaţionale stabilite, nu e greu de realizat. Problemele încep cu faza de implementare a proiectului. Mai întâi trebuie definit bugetul de operare şi modul de finanţare. Capacităţile dezvoltate pentru scopurile Alianţei sunt finanţate din fondurile comune. Capacitatea respectivă are nevoie de personal pentru deservire, care, în funcţie de complexitatea acesteia, poate varia de la câteva sute până la mii de oameni. Personalul trebuie asigurat şi susţinut financiar de naţiuni.

O problemă cheie e legată de pregătirea acestuia pentru a opera noua capacitate. Cum, de cele mai multe ori, pachetul de capacităţi încorporează tehnologii de vârf, pregătirea în sine conţine provocările ei. Utilizarea capacităţii pentru

diferite misiuni e subiect al înţelegerii comune, obţinută la nivel politic şi se supune aceloraşi reguli consensuale. În practică, utilizarea poate implica o serie de proceduri legale, de la memorandumuri de înţelegere sau acorduri tehnice până la schimbări în legislaţia naţională.

Într-una din zile am avut posibilitatea să asist la o prezentare a proiectului privind supravegherea aeriană a teritoriului. Ilustrarea posibilităţilor oferite de noua capacitate s-a făcut printr-un exemplu luat din operaţiile curente. Era vorba de deplasarea unui convoi umanitar prin Afganistan. Posibilităţile tehnice oferite de sistem permiteau urmărirea permanentă, inclusiv prin mijloace optice a deplasării convoiului în mediu ostil, identificarea potenţialelor ţinte, confirmarea intenţiilor ostile, distrugerea sau descurajarea acestora de a acţiona. Controlul nemijlocit şi în timp real al mediului în care deplasarea avea loc era o indicaţie a performanţelor sistemului şi a importanţei pe care tehnologia o joacă în obţinerea succesului.

Alianţa are în planurile sale zeci de pachete de capacităţi comune. Fiecare naţiune luptă, după puterile ei, ca investiţiile făcute să se întoarcă în propriul beneficiu. Participarea industriei naţionale la realizarea proiectelor înseamnă

locuri de muncă şi venituri la buget, mai multă bunăstare pentru ai tăi. A lupta pentru atragerea acestora către ţara pe care o reprezinţi face parte din misiune. O misiune pe care puţini dintre noi suntem pregătiţi s-o îndeplinim.

7. Cutreierând lumea

Legături de sânge

Cel mai important eveniment organizat anual de divizia noastră este Conferinţa de coordonare a parteneriatelor. Întreaga comunitate NATO, implicată în cooperarea militară, precum şi reprezentanţii partenerilor sunt prezenţi.

Pregătirile încep cu mai bine de o jumătate de an în avans pentru că agenda e bogată, iar audienţa pretenţioasă. Este forumul unde discutăm detalii pentru anul în curs şi planuri pentru viitor, într-o formulă completă, în care partenerii vin cu cerinţele, iar NATO cu oferta.

Organizat, de regulă, într-o ţară parteneră, evenimentul e atractiv deoarece îmbină partea profesională cu o bogată secvenţă culturală. Gazdele se străduiesc să impresioneze participanţii cu obiceiuri şi tradiţii locale, ceea ce dă culoare conferinţei şi contribuie la succesul acesteia.

În 2011 Elveţia este gazda Conferinţei. Criza din Libia mă împiedică să particip, dar ecourile sunt la superlativ. El-

veţienii s-au întrecut pe ei înşişi, oferind un sprijin extraordinar şi preluând o parte din cheltuieli. Pentru anul următor adică 2012, Republica Moldova şi Bosnia şi Herţegovina îşi anunţă candidatura. Discut cu comandantul diviziei şi dăm prioritate Moldovei. S-a dovedit o decizie bună întrucât, la vremea conferinţei, în martie, Moldova era la apogeul crizei politice, iar prezenţa la Chişinău a unui eveniment NATO de mare vizibilitate putea fi un semnal pozitiv pentru susţinătorii integrării europene.

Găzduirea conferinţei parteneriatelor e în sine un eveniment NATO destul de important. Prezenţa a peste 120 participanţi din 30 de ţări partenere, alături de reprezentanţi din toate structurile de comandă NATO, nu trece neobservată, evenimentul având, după caz, un impact mediatic dar şi unul politic.

Obligaţiile profesionale îmi cer să coordonez toate pregătirile, începând cu agenda şi încheind cu detaliile administrative. Dincolo de îndatoririle obişnuite simt că trebuie să fac ceva mai mult, nu pentru conferinţă, căci aici lucrurile sunt clare, ci pentru colegii moldoveni. Am o imagine vagă despre cum merg lucrurile în republică. Nu-mi fac iluzii că evenimentul NATO va schimba starea de fapt, dar

nici nu mă împac cu ideea că, general român fiind, aş putea trata Moldova ca pe oricare alt partener.

Ca ofiţer NATO conduita corectă este imparţialitatea. Interesele Alianţei primează în raport cu cele naţionale, aşa că decid să mă implic într-un mod cât mai discret. Mă feresc să discut cu capitala despre eveniment. Prefer să-mi asum singur răspunderea, în cazul unui eşec. Luând lucrurile pe cont propriu riscurile sunt mai mari, dar şi libertatea de acţiune mai largă. Construiesc o strategie bazată pe interesul NATO în regiune, pe aspiraţiile pro-europene ale Moldovei, speculând puţin pe posibile sentimente rusofobe şi nevoia de solidaritate. Înainte de orice demers va trebui să fiu sigur că moldovenii vor accepta ceea ce le propun, în condiţiile în care obligaţiile lor se reduc strict la găzduirea conferinţei. Ideea mea este de a întreprinde ceva, în afara cadrului acesteia, care ar putea ajuta la o mai mare apropiere a Moldovei de NATO şi de Vest.

Mă consult cu reprezentantul Moldovei şi-i propun printre altele: o întâlnire cu o autoritate politică de rang înalt, cu ministrul apărării, cu şeful Statului Major General, cu conducerea Academiei Militare. În câteva zile primesc acordul de principiu. Ulterior aveam să aflu despre rolul important, jucat de ambasadorul Moldovei la NATO în sus-

ţinerea acestor propuneri. Deşi aparent nesemnificative, sugestiile făcute trebuie privite în contextul realităţilor din Moldova din perioada respectivă când climatul politic era înveninat de discursuri belicoase împotriva Uniunii Europene şi NATO, cum aveam să descopăr pe timpul şederii la Chişinău.

Sfârşitul de martie în capitala Moldovei mi-a amintit de Bucureştiul de după 90. Lume multă pe stradă, tarabe întinse pe trotuare, zăpada murdară topindu-se în soarele primăvăratic, maşini zvâcnind la culoarea verde a semaforului. Sunetul claxoanelor şi zgomotul motoarelor acoperă glasul trecătorilor. Oraşul e viu, lumea în continuă mişcare, tineri şi vârstnici se perindă fără răgaz.

Sunt pentru prima dată la Chişinău şi nu ştiu de ce, sunt emoţionat. Mă plimb pe bulevardul principal, aproape de centru. Clădiri vechi, cu faţade renovate sau în paragină, altele noi, adăpostind sedii de bănci sau firme prospere. Am sentimentul straniu de a fi acasă, dar într-o casă recuperată după ani de înstrăinare, în care lucrurile par schimbate, nu mai sunt la locul lor firesc.

Mă amestec printre fraţii de sânge, curios să-i ating, să-i aud vorbind în graiul dulce al lui Creangă şi descopăr

cu stupoare că numai întâmplător cineva vorbeşte româneşte. Intru în primul „Exchange" să schimb câţiva euro, iar lucrătorul numără leii moldoveneşti în ruseşte. Cer un titlu de carte în limba română, într-o librărie şi aflu că am căzut prost, nu au. Răsfoiesc dicţionarul moldavo-român şi constat că folosim aceleaşi cuvinte pentru casă, patrie, neam şi moarte.

Merg fără noimă într-o direcţie oarecare şi dau peste statuia lui Ştefan cel Mare şi Sfânt, monument grandios, la picioarele căruia stau răsfirate câteva lalele roşii, ca un umil semn de recunoştinţă. Mă plec sfios la umbra marelui domnitor şi-n aplecarea capului simt arsura privirii acestuia ca pe un adânc reproş de nevrednicie. Gândul mă duce la testamentul dintâi al voievodului, la Marea Unire înfăptuită după secole, iar mai apoi la umilinţa soldaţilor români abandonând, fără luptă, ceea ce era nu numai al nostru, ci al urmaşilor urmaşilor noştri.

Îmi vine în minte povestea spusă de unchiul meu, despre locotenentul Epure, cel care, pe timpul retragerii armatei din provincie, degradat în faţa trupei pentru nesupunere, îşi curmă viaţa, nu într-un gest de neputinţă, ci printr-un simbolic act de curaj.

Păşesc mai departe, apăsat de o vină istorică, neidentificată încă, în timp ce soarele apune peste statuia maiestoasă a voievodului nemuritor şi intru direct în parcul central, un fel de replică a Cişmigiului de-acasă. Îmi delectez sufletul plimbându-mă pe Aleea scriitorilor şi redescopăr cu bucurie toţi bărbaţii neamului care au stat la temelia culturii române, de la Neculce şi Cantemir, până la Creangă şi Eminescu.

Într-un colţ, un grup de pensionari discută aprig, pe moldoveneşte, de astă dată, despre politică, rupându-mă din visare şi amintindu-mi că realitatea e singura care contează. Mănânc o plăcintă gustoasă şi intru în biserica din parc. Ziua se apropie de sfârşit, oameni grăbiţi, în drumul spre casă, zăbovesc pentru o clipă în faţa icoanelor, apoi îşi continuă drumul. Încerc să mă reculeg în tăcere fără să reuşesc, mă-ndrept către uşă ca spre o salvare de mult aşteptată care nu vine. Golit de orice emoţie, mă pierd neştiut printre trecători. Zgomotul străzii s-a mai potolit, s-a lăsat frigul şi noaptea. Mâine e o nouă zi.

Conferinţa începe bine, cu vice-ministrul apărării la deschidere, cu media militară şi civilă, mai degrabă curioasă decât rău intenţionată şi cu mult entuziasm de ambele părţi.

Facilităţile hoteliere sunt excelente, personalul politicos şi profesionist, într-un cuvânt tot ceea ce trebuie pentru un succes garantat.

Cu ministrul apărării din Republica Moldova

La prânz, împreună cu comandantul diviziei, avem discuţii utile cu ministrul apărării, privind intensificarea cooperării cu NATO. Fost militar, ministrul, în ciuda tinereţii afişate, lasă impresia unui politician abil, hotărât să profite la maximum de relaţia cu NATO. Este exact ceea ce dorim să auzim întrucât există un interes reciproc să avem un partener activ în această zonă. Un mesaj încurajator primim şi din partea adjunctului ministrului de externe, un diplomat tânăr şi plin de curtoazie pe care-l surprind cu salutul meu în limba română.

Seara, ministrul apărării ne invită la cină la vestita cramă din Mileştii Mici, renumită prin cele mai mari colecţii de vin din Europa. Vizităm o parte din cei 200 km de ga-

lerii unde vinul se păstrează la temperatură şi umiditate ideale pentru procesul de fermentare şi învechire. Fostă carieră de piatră, crama este, în prezent, amenajată la standarde moderne, constituind un obiectiv turistic căutat şi apreciat. Pentru prezervarea destinaţiei actuale, crama a fost declarată patrimoniu naţional prin lege, o decizie înţeleaptă care a ferit-o de privatizări îndoielnice sau tentative de exploatare în alte scopuri.

Cu ministrul apărării, prin pivniţele lui Ştefan cel Mare

Ne oprim din loc în loc şi admirăm, fără a putea gusta, colecţia de vinuri a lui Tony Blair sau Vladimir Putin, ne mirăm de preţurile exorbitante pentru exemplare de vin foarte vechi, învăţăm lucruri noi despre producerea şampaniei, după metode tradiţionale, fără prea mult aport tehnologic.

Servim masa de seară într-un splendid salon oficial, cu

focul arzând în cămin şi cu muzică tradiţională de calitate. Masă bogată cum numai moldovenii ştiu s-o pregătească, de la aperitive apetisante, până la vestitele sarmale, nimic nu e uitat din ceea ce se poate oferi în astfel de ocazii. Un enolog ne introduce pe rând în universul vinurilor, degustăm şi ne bucurăm sufletul pe măsură ce diferite bunătăţi defilează prin faţa noastră. Printre aprecierile laudative la adresa vinului şi bucatelor, nu sunt uitate discursurile de complezenţă de ambele părţi. La plecare primim casete cu vin şi ne despărţim într-o plăcută ambianţă bahică.

Restul serii îl petrec în faţa televizorului unde tocmai se desfăşura o interesantă dezbatere politică între reprezentanţii celor două tabere: pro-est şi pro-vest. Sunt surprins de virulenţa discursului rusofon conform căruia NATO e un pericol iminent la adresa independenţei Moldovei, iar Uniunea Europeană, un mecanism economic folosit de cei puternici pentru exploatarea celor slabi. Interesant de notat e că cei care militează pentru o apropiere de Rusia au o abordare mai pragmatică, par mai bine ancoraţi în realitate, folosesc argumente robuste şi speculează cu uşurinţă deficienţele sistemului occidental. „Nea fost bine sub ruşi atâţia ani, ce vă oferă Occidentul în afară de promisiuni?”, spun vocile trecutului.

De partea cealaltă sunt mulţi tineri, neexperimentaţi, idealişti şi oneşti, fără exerciţiul persuasiunii, cedează uşor sau se lasă intimidaţi de discursurile sforăitoare. Pentru oamenii de rând, apăsaţi de grijile zilnice, promisiunile lor sună a vorbe goale. Rusia e încă puternică, are resurse, iar moldovenii ştiu, învăţaţi de prea multele suferinţe şi peregrinări prin istorie, că e mai bine să te pui bine cu cel puternic decât să-l înfrunţi. Sunt liberi, dar nu îndeajuns să-şi permită orice, sunt săraci dar nu suficient să pornească răscoala. Cum să scapi dintr-o asemenea situaţie? Se vorbeşte de o uniune vamală care să refacă fostul imperiu şi care va aduce bunăstare. Vor fi aceste promisiuni preţul libertăţii? Cred că vremurile nu se vor întoarce, iar neamul acesta de oameni vrednici îşi va găsi într-o zi propria cale.

În puţinul timp petrecut la Chişinău observ câteva din mijloacele folosite de ruşi pentru dominarea peisajului politic în republică. Nu pot să nu constat numărul redus de canale TV în limba română, în comparaţie cu cele în limba rusă. Presa şi televiziunea rămân, în continuare, pârghii importante de manipulare, iar această realitate nu poate fi schimbată decât printr-o voinţă politică puternică, exercitată în timp cu multă inteligenţă şi determinare. Pentru moment

acest lucru e mai mult un deziderat al celor puţini decât o dorinţă a celor mulţi. Neam de oameni credincioşi, moldovenii acceptă să fie manipulaţi nu numai de mass-media dar şi de biserică, cum aveam să constat puţin mai târziu.

Mitropolia Moldovei continuă să fie subordonată Patriarhiei Moscovei şi deci influenţată de aceasta. Vizităm mânăstirea Căpriana, complet renovată după distrugerile suferite în timpul comunismului. E aşezată într-un loc ales pentru reculegere şi credinţă, adăpostind o importantă comunitate de monahi.

Ghidul nostru e un preot tânăr şi cu har, ne vorbeşte despre istoria locului şi proiectele de viitor. Are o voce caldă şi curată, care te cucereşte uşor. Mă las ademenit de aparenţe şi atac, într-un mod nefericit, relaţia cu biserica rusă. Aflu cu surprindere că partea preoţească, inclusiv pătura tânără, o susţine şi o consideră benefică. Argumentul forte este preţuirea de care se bucură Mitropolia Moldovei din partea bisericii ruse prin atribuirea unui loc, din cele şapte, în sinodul acesteia. Într-adevăr o cinstire mai mare nici că se putea. Cât despre relaţiile cu Patriarhia Română, ele sunt, fără nicio îndoială, frăţeşti.

Plecând, îmi vin în minte versurile eminesciene, învăţate

de copil, „Las' archimandritului/ Toată grija schitului" şi încerc să înţeleg care e până la urmă datoria cea dintâi a preotului dacă nu păstorirea sufletelor rătăcite sau pierdute şi recuperarea lor în matricea neamului din care provin.

Ziua următoare prezint în faţa studenţilor Academiei Militare a Forţelor Armate „Alexandru cel Bun" o conferinţă despre NATO, în timp ce comandantul diviziei discută cu personalul de conducere despre facilităţile de pregătire şi instruire, oferite de Alianţă. Tinerii studenţi mă impresionează, par interesaţi şi pun întrebări pertinente. Sunt şi câţiva somnolenţi printre cei aproape 500 de participanţi care profită copios de confortul fotoliilor şi lipsa aerului condiţionat, dar asta se întâmplă şi la case mai mari. A fost o oră de mare bucurie pentru mine pentru că era unica ocazie de a mă adresa viitorilor oşteni ai acestei mici republici, marcată de o secesiune sângeroasă nu foarte îndepărtată, în care problema securităţii nu e o pagină de istorie trecută, ci o prezenţă de mare actualitate.

În ce măsură NATO poate ajuta la rezolvarea problemei transnistrene, iată o întrebare deseori pusă, sub diferite forme, la care nu pot da un răspuns care să-i satisfacă. Preocupaţi de destinul propriu şi de viitorul apropiat nu tocmai promiţător,

noua generaţie în kaki găseşte puterea să zâmbească şi să se bucure de tinereţe aşa cum aveam să constat pe timpul fotografiei de grup. La plecare primesc tradiţionalul cadou, o sticlă de vin cu eticheta şcolii. Pentru a mă linişti, comandantul are grijă să-mi spună că şcoala nu produce vin, ci doar îl „promovează".

La Chişinău, la Academia Militară „Alexandru cel Bun"

Ziua avea să se încheie cu cel mai frumos eveniment, seara festivă, oferită de gazde tuturor participanţilor. S-a întâmplat să fie într-un restaurant privat, situat într-o podgorie, undeva în apropierea Chişinăului. Petrecerea începe în curtea largă cu un foc de tabără imens şi cu câţiva batali învârtindu-se la proţap, cu muzică şi dansuri populare, cu ţuică fiartă şi vin din belşug. Bine dispuşi, vizităm mai apoi

o expoziţie de pictură, de obiecte de artă veche şi religioasă şi o impresionantă colecţie personală de caschete militare.

În ciuda ambianţei extraordinare create, am destule motive să nu mă bucur. Pe timpul vizitei ghidate, centrul atenţiei e, în mod îndreptăţit, şeful diviziei, fiind patronul conferinţei şi persoana cu rangul militar cel mai înalt (general cu două stele). Dacă până aici atitudinea gazdelor pare una normală, sentimentul de ignorare totală cu care sunt tratat mi se pare nepotrivit şi spun asta nu din perspectiva individului care sunt, ci al rangului pe care îl port şi a ţării pe care o reprezint.

Nu întâmplător colecţia de caschete militare nu conţine niciuna aparţinând Armatei Române, cum aveam să constat cu destulă amărăciune. Aflu despre periplul colecţiei prin diferite capitale europene, nu şi la Bucureşti şi sunt uimit de succesul de care s-a bucurat la Budapesta. Să fie asta o meteahnă mai veche a românilor de a se lăuda, mai mult în faţa străinilor decât a propriilor fraţi?

Trec cu demnitate peste moment şi mă îndrept către restaurant. În drum am o scurtă conversaţie cu consilierul prezidenţial pe probleme de securitate, care mă întreabă franc dacă NATO se va destrăma foarte curând, aşa cum circulă nişte zvonuri prin cercurile puterii. Îl asigur că sun-

tem departe de o asemenea perspectivă din câte ştiu, dar că, desigur, trăim într-o lume unde totul este posibil.

Cina festivă are loc într-o sală imensă, cu mese rotunde de 10-15 persoane, cu mâncăruri tradiţionale, vinuri alese şi un program artistic deosebit. Între două feluri, proprietarul colecţiei de caschete mă sustrage discret şi-mi cere să ne fotografiem sub drapelul lui Ştefan ce Mare, într-un fel de act reparatoriu care mă lasă indiferent. Pur şi simplu nu sunt pregătit pentru schimbări bruşte de decor, cel puţin nu în această seară. Asta nu mă împiedică, mai târziu, să trag o învârtită, alături de două dansatoare superbe, într-un moment în care spiritele se încinseseră bine, iar mesenii veniţi din diferite colţuri ale lumii dănţuiau moldoveneşte care cum se
pricepeau.

Dansul şi muzica ştiu cel mai bine să-i apropie pe oameni, indiferent de credinţele sau cultura de care aparţin. Musulmani din nordul Africii sau din stepele asiatice, alături de americani, finlandezi sau irakieni învârteau împreună celebra horă moldovenească, alături de dansatori profesionişti, într-o atmosferă de mare sărbătoare, spre cinstea şi lauda gazdelor.

Învârtită prin Moldova de dincolo de Prut

Petrecerea s-a încheiat târziu. A fost seara parteneriatelor, a veseliei, a dansului şi a vinului bun, semn că resursele bucuriei sunt departe de a fi epuizate. În drum spre hotel, autocarul lăsa în urma lui case triste, aruncate în beznă, de o parte şi de alta a drumului.

Conferinţa s-a încheiat cu succes. În seara plecării, criza politică luase sfârşit. Moldova avea un nou preşedinte. Prezenţa NATO pe pământ moldav, fără să influenţeze deciziile politice, dădea speranţe celor ce văd viitorul acestei ţări într-o lumină nouă.

La masă cu amiralul Nelson

La SHAPE comunitatea marinarilor e mică. În timpul celor patru ani, numărul amiralilor în poziţii NATO n-a fost mai mare de trei: un francez, un italian şi un român. Nici la nivelul reprezentanţilor naţionali situaţia n-a fost mai bună. Câte un danez, un turc sau un bulgar, întâmplător. Amiralul Stavridis a fost primul amiral SACEUR din cei şaptesprezece câţi s-au perindat la comandă. Pe scurt, SHAPE n-are vocaţia mării, a spaţiilor albastre, necuprinse. Asta face ca dialogul pe problemele maritime să fie puţin şi cu totul întâmplător. Henryk, amiralul danez, a avut o tentativă de a organiza o seară cu marinari, eşuată din capul locului. Numai doi am fost prezenţi şi asta după încercări succesive.

Dacă SHAPE-ul e sărac în evenimente marine, în ceea ce mă priveşte nu mă pot plânge că n-am păstrat contactul cu breasla. Puţin timp de la sosirea la post sunt invitat să particip la Conferinţa Comandanţilor Marinelor Militare, organizată de Comandamentul Naval din Northwood. O reuniune NATO cu doi parteneri, Suedia şi Finlanda, invitaţi. Fac echipă cu un co-

leg portughez, Jesus, marinar ca şi mine, solicităm o maşină de serviciu şi plecăm la Portsmouth, locul reuniunii. Condusul pe stânga mă sperie aşa că mă ofer voluntar pentru Belgia şi Franţa şi-i las colegului mai tânăr plăcerea englezească a priorităţii de stânga.

Deşi suntem în mijloc de noiembrie, o vreme frumoasă de toamnă târzie ne acompaniază pe tot traseul. La ora mesei privim harta şi descoperim că suntem aproape de Canterbury. Căutăm prima ieşire pentru a scăpa de autostradă şi ne lăsăm conduşi de GPS. Traversăm câteva sate pitoreşti, cu drumuri înguste şi localnici grăbiţi şi ajungem la destinaţie.

Situat în districtul Kent şi capitală a acestuia, oraşul are o veche istorie. Romanii îl cuceresc prin secolul întâi şi-l refac ceva mai târziu după modelul unei adevărate urbe latine, cu teatru, forum, templu şi vestitele băi publice. Vestigiile romane sunt prezente în diferite părţi ale oraşului. După retragerea romană, prin secolul al patrulea, pe vechea aşezare se dezvoltă o comunitate anglo-saxonă, creştinată, două secole mai târziu, de sfântul Augustin. Acesta avea să devină primul arhiepiscop de Canterbury şi să ctitorească catedrala vestită în întreaga lume.

După uciderea lui Thomas Becket, aflat în conflict cu regele Henry al II-lea, catedrala din Canterbury devine loc de pelerinaj, atrăgând mii de creştini din întreaga Europă. De-a lungul vremii, oraşul a fost devastat de ciuma neagră, de invazii daneze, răzmeriţe şi războaie interne. Nici conflictele moderne nu l-au ocolit, peste 10.000 bombe fiind aruncate de aviaţia nazistă în timpul celui de-al doilea război mondial. După război, părţi importante din oraş s-au reconstruit, circulaţia a fost deviată în afara zidurilor, iar partea centrală a devenit zonă pietonală. Oraşul avea să cunoască o dezvoltare impetuoasă odată cu înfiinţarea Universităţii, în anii 60, fiind astăzi unul din cele mai vizitate locuri din Anglia.

O superbă zi de toamnă, cu un soare blând şi un cer fără niciun nor ne face să ne simţim cu adevărat norocoşi. Pornim aşadar cu dorinţa de a vedea cât mai multe în timpul scurt avut la dispoziţie şi începem, fără ezitare, cu catedrala.

Fondată de Sfântul Augustin în secolul al VI-lea, catedrala a suferit modificări succesive, reconstruiri şi lărgiri, culminând cu refacerea completă, în forma pe care o are şi astăzi, în 1070, după un incendiu devastator. Loc de rugăciune dar şi mărturie a unei întregi istorii, catedrala este vi-

zitată anual de mii de turişti din lumea întreagă.

Impresionantă prin dimensiunile şi stilul arhitectural specific epocii, cu turnuri ţâşnind până la cer, dantelării în piatră şi coloane gotice, susţinând în arcade largi bolta cerească, catedrala te striveşte prin măreţia şi forţa spirituală pe care o răspândeşte în spaţiile interioare. Lumina de-afară, filtrată prin vitralii bogat colorate şi meşteşugite cu mare artă, atârnă, ca o lumânare dumnezeiască, prin colţurile obscure, unde statuile sfinţilor odihnesc somnul de veci. Păşim cu grijă peste această solemnă tăcere şi ne bucurăm de ultimele acorduri ale unui cor de copii, repetând un viitor spectacol.

Catedrala e nu numai un loc de reculegere spirituală, dar şi o adevărată şcoală. Grupuri de copii, în uniforme elegante şi viu colorate, se perindă prin diferite epoci istorice alături de dascălii lor, încercând să înţeleagă mersul lucrurilor de-a lungul timpului, de unde vin şi, poate, încotro se îndreaptă.

Părăsim catedrala încântaţi de cele văzute şi colindăm partea veche a oraşului. Elementele de arhitectură veche alternează cu construcţiile contemporane, într-o voită încercare de îmbinare a utilului cu esteticul, păstrând totodată parfumul vechilor aşezări din secolele XVI-XVII. Nu e de mirare că importante părţi ale oraşului au valoare de patrimo-

niu mondial.

Cum afară e o nesperată, frumoasă zi de toamnă, lumea a ieşit la plimbare. Terasele sunt pline, e ora prânzului, iar micile restaurate, de-o parte şi de alta a străzii principale, te îmbie cu bunătăţi locale. Căutăm un loc mai puţin aglomerat, comandăm ceva specific şi ne odihnim paşii obosiţi.

Ne continuăm apoi drumul către Portsmouth, destinaţia noastră. Ajungem pe înserat, ne cazăm şi, până la recepţia de seară, vizităm faleza oraşului. A doua zi aveam să începem discuţiile despre operaţii navale, combaterea pirateriei, dificultăţile întâmpinate de comandanţii NATO în obţinerea navelor pentru misiuni şi altele.

Ceea ce avea să dea strălucire conferinţei nu a fost conţinutul ei, de altfel unul interesant dar obişnuit, ci dineul organizat la bordul navei Majestăţii sale Victory, nava amiral a flotei engleze. Dineul a fost precedat de o fotografie de grup, o amintire superbă a întâlnirii cu unii din cei mai importanţi oameni ai mării şi de o vizită ghidată a navei. Pe timpul acesteia aveam să aflu povestea fascinantă a celei mai galonate nave britanice din toate timpurile, cea care, sub comanda amiralului Nelson, încorona gloria şi puterea

Imperiului britanic, în confruntările cu marile flote ale vremii.

HMS Victory este singurul supravieţuitor al puterii navale din secolul al XVIII-lea, o mărturie vie a capacităţii şi creativităţii britanice în proiectarea şi construcţia navelor de luptă. Specialiştii spun că nava încorporează un nivel tehnologic la fel de complex pentru acea vreme cu cel utilizat astăzi pentru construcţia submarinelor nucleare. Construcţia navei a început în 1759 în şantierele navale din Chatham şi a fost lăsată la apă în 1765, fiind încadrată cu echipaj abia 13 ani mai târziu.

Comanda pentru construcţia celei mai puternice nave venea pe fondul disputei franco-engleze, cunoscută sub numele de „Războiul de 7 ani", care se încheie în 1763, ceea ce face ca nava, odată terminată, să nu aibă o cerinţă imediată de utilizare. Războiul de independenţă din SUA precum şi Revoluţia franceză de la 1789, urmată de ascensiunea lui Napoleon, au schimbat peisajul strategic, lupta pentru supremaţia mării, revenind din nou în actualitate.

Nava, prevăzută cu trei catarge şi trei punţi, urma să fie armată cu 100 tunuri, ceea ce pentru epoca respectivă reprezenta o putere de foc considerabilă. Ghidul, un tânăr

istoric, în timp ce ne conduce discret printre tunuri, hamace şi locuri cu diferite destinaţii, încearcă să recreeze atmosfera de epocă de la bordul navei, descriindu-ne viaţa la bord, în timp de pace şi pe timpul bătăliei.

Recrutarea echipajului navei cădea în sarcina comandantului. Cei 250 de membri proveneau, în majoritate, din voluntari. Se întâmpla ca printre ei să fie şi deţinuţi de drept comun, trimişi să-şi ispăşească păcatele pe mare. În timp de război recrutarea putea fi obligatorie. Viaţa la bord era grea, dar nu imposibilă, plata pentru serviciile aduse fiind considerată mai mică decât pentru alte munci, prestate la uscat.

Statistic, pierderile în timp de pace erau cu mult mai mari decât cele cauzate de conflicte, din cauza bolilor şi accidentelor. Febra galbenă, tifosul sau scorbutul erau printre cele mai des răspândite. Nava era construită să depoziteze cantităţi importante de provizii, dar lipsa posibilităţilor de conservare şi a hranei proaspete, făcea ca alimentaţia să fie bazată, în principal, pe carne de porc şi de vită sărată, păstrată în butoaie de lemn. Mărturiile marinarilor spun că, deşi îndelung fierte, bucăţile de carne erau atât de tari încât produceau adevărate leziuni în cavitatea bucală. Din când în

când echipajul primea unt sau brânză şi foarte rar carne proaspătă, provenită din sacrificarea animalelor vii, aflate la bord. Cu toate acestea, aprecierea generală despre alimentaţia la bord era bună, câtă vreme, personalul primea, în mod constant, trei mese zilnice, ceea ce, la epoca respectivă, era considerat un lux pentru mulţi dintre cei aflaţi la uscat.

Nava putea ambarca 47 tone de carne sărată, 357 tone de apă, 45 tone de pâine sub formă de biscuiţi. Apa, păstrată în butoaie de lemn, devenea în scurt timp nepotabilă, aşa că era înlocuită cu bere, raţia pe zi fiind de un galon de persoană. Mai târziu, în funcţie de zonele unde navele navigau, marinarii primeau, în loc de bere, vin şi rom. Buna hrănire a echipajului era obligatorie pentru asigurarea necesarului de calorii cerut de activitatea fizică curentă.

Pe timpul ieşirii pe mare, jumătate din membrii echipajului executau serviciul de cart, adică observarea situaţiei navale, manevra velelor, întreţinerea navei şi antrenamente în utilizarea tunurilor, în timp ce cealaltă jumătate se găsea la odihnă. Locurile dedicate vieţii echipajului erau reduse, iar hamacele mici şi inconfortabile. Masa era servită în spaţiile libere dintre două tunuri. În puţinul timp liber, atmosfera era destinsă, jocul de zaruri, de cărţi şi uneori cântecele

sau scenetele comice improvizate menţineau moralul ridicat în rândul trupei. Pedepsele erau rare, dar exemplare, disciplina la bord fiind o condiţie a succesului în luptă. Biciuirea în faţa echipajului se aplica, de regulă, pentru beţii severe sau nesupunere.

Viaţa ofiţerilor era diferită şi urma obiceiurile epocii, practicate în înalta societate. Originea, de multe ori burgheză, bunele maniere, eleganţa uniformelor şi bogăţia tradiţiilor dădeau sentimentul unei atmosfere de salon care nu făcea notă discordantă cu elementele specifice muncii de stat major. Ofiţerii din comanda navei urmau regulile disciplinei severe, instituite de şcoala de război, în care pregătirea continuă, analiza situaţiilor şi exerciţiile tactice constituiau "meniul" zilnic.

HMS Victory a rămas în activitate timp de 35 ani, dar cel mai frumos moment din viaţa sa urma să fie bătălia de la Trafalgar din 1805. Desfăşurată pe fondul intenţiei lui Napoleon de a executa o debarcare peste Canal, bătălia de la Trafalgar avea să pună faţă în faţă 60 de nave, 27 britanice şi 33 din flota aliată franco-spaniolă. Înfruntarea a fost dramatică, iscusinţa şi calităţile de strateg ilustru ale amiralului Nelson, marcând deznodământul bătăliei.

Bătălia de la Trafalgar, prin consecinţele pe care le-a avut pe termen lung, n-a fost doar o victorie navală, ci a echivalat cu câştigarea unui război. În următoarea sută de ani supremaţia engleză pe mările lumii n-avea să fie contestată de nicio altă putere navală.

Preţul bătăliei a fost greu. Britanicii au pierdut 450 de oameni şi au avut peste 1300 răniţi. HMS Victory înregistra una din pierderile cele mai grele, 57 morţi şi 110 răniţi, precum şi importante distrugeri, ceea ce a făcut-o neguvernabilă. Nici una din navele britanice n-a fost scufundată sau capturată. De partea cealaltă, flota franco-spaniolă număra 17 nave mai puţin. Pe timpul bătăliei, Nelson avea să-şi piardă viaţa, însă victoria obţinută l-a propulsat imediat în erou naţional. Trafalgar Square din centrul Londrei de azi, cu bustul acestuia în vârful obeliscului, stă mărturie respectului de care se bucură în rândul urmaşilor.

HMS Victory, rănită de moarte laTrafalgar, se întoarce la remorcă acasă unde este reparată şi readusă la capacitatea de luptă. În 1812 avea să fie dezarmată definitiv şi va rămâne, pentru următorii 110 ani, acostată în portul Portsmoth, îndeplinind o combinaţie de activităţi practice şi ceremoniale. În 1922 este mutată în şantierele regale navale

din Portsmouth pentru reparaţii şi recondiţionare, recăpătând aceeaşi înfăţişare ca cea avută în 1805. Nava este deschisă publicului şi continuă să servească unor scopuri protocolare.

După vizita navei, a urmat cel mai emoţionant moment al serii, dineul în „marea cabină a lui Nelson". Au participat douăzeci şi cinci de amirali în frunte cu amiralul sir Trevor Soar şi cel de-al doilea lord al Amiralităţii, vice amiralul sir Alan Massey, cel care s-a alăturat grupului din partea Ministerului Apărării. Cu siguranţă n-am avut norocul să stau pe acelaşi scaun pe care, în urmă cu 200 ani, amiralul Nelson îl folosea, dar am stat la aceeaşi masă. Am asistat la ritualul practicat în epocă, începând cu proslăvirea reginei şi terminând cu servirea digestivelor. O mică orchestră interpreta în surdină cântece de salon, făcând atmosfera şi mai plăcută.

Fascinat de ceea ce vedeam şi trăiam, încercam să-mi imaginez ofiţerii lui Nelson aşezaţi în jurul mesei, în faţa hărţilor şi schemelor tactice de manevră sau într-un moment de destindere, servind masa, sau savurând licoarea galbenă, învechită a coniacului sau a whiskiului rafinat.

Nu am nicio îndoială că momentul trăit a fost unul

unic pe care soarta mi l-a dăruit fără a şti dacă-l meritam cu adevărat. Dar asta face parte din recompensele pe care viaţa ni le oferă pentru ceea ce facem sau pur şi simplu pentru că, într-un anumit moment, suntem la locul potrivit.

Seara s-a încheiat solemnă şi de neuitat. Am părăsit HMS Victory salutând cu respect, în sunetul sifleei marinarului de la schelă, cu sentimentul trăirii unei întoarceri în timp, într-o epocă de glorie a puterii navale, neegalată încă.

Prin butoiul cu pulbere al Balcanilor

Zborul către Sarajevo din martie 2013 avea să fie unul de rutină pe care compania Lufthansa îl practică în fiecare zi, legând Viena de capitala Bosniei şi Herţegovinei, noua destinaţie a Conferinţei anuale de coordonare a parteneriatelor. Aproape 150 de reprezentanţi NATO şi ai ţărilor partenere îşi dădeau întâlnire pentru discutarea viitoarelor programe de cooperare militară, într-un spaţiu încărcat de istorie, marcat de rebeliuni, războaie, ocupaţii, atentate şi insurecţii.

La conferința anuală cu generalul Fucsku

Părăsirea aeroportului avea să infirme repede falsa impresie a unui oraş pacificat pentru totdeauna. Urmele recentului conflict sunt încă prezente pe faţadele clădirilor, dar mai ales în sufletele locuitorilor. Câteva case complet distruse în imediata vecinătate a aeroportului ne amintesc de violenţa încleştării interetnice la care am asistat neputincioşi, prin intermediul televiziunilor, în urmă cu numai câţiva ani. În contrast cu trecutul recent, de o parte şi de alta a drumului care duce la hotel au apărut construcţii noi, moderne, semn că timpul curge înainte.

Primele mărturii scrise despre numele oraşului sunt menţionate în diferite documente privind licenţele comerciale emise de sultan către autorităţile locale. În expansiunea sa către nord-vest, Imperiul Otoman se instalează în regiune, în a doua parte a veacului al XV-lea, unde va rămâne

patru secole şi jumătate. Primii bei locali pun piatra de temelie a oraşului, de o parte şi de alta a râului Miljacka, într-o zonă depresionară, înconjurată de dealuri abrupte, presărate cu ruinele fostelor bastioane de apărare, destinate a ţine sub control drumurile comerciale care legau Occidentul de Orient.

Numele oraşului venit din limba turcă, sarai, semnifică curte sau reşedinţă a stăpânirii locale, fiind de-a lungul secolelor, centrul politic, administrativ, economic, religios şi cultural al Bosniei şi Herţegovinei. Oraşul vechi, predominant musulman, poartă încă parfumul Bizanţului Oriental, cu piaţete încărcate de ceainării, mici restaurante şi spaţii comerciale, în care spiritul bazarului tradiţional e prezent în tot locul.

Hotelul Europa la care vom fi cazaţi e situat într-o zonă pietonală, la câţiva metri de unul din fostele locuri de repaos al caravanelor care traversau oraşul. Primul contact cu vecinătatea are loc la puţin timp de la sosire, însă descoperirea adevărată a oraşului avea să fie pe timpul vizitei ghidate, propuse de gazde.

Ghidul, un tânăr musulman jovial, ne ia în primire şi ne poartă prin câteva secole de istorie în care descoperim,

pe rând, locuri celebre, moschei sau catedrale catolice ori ortodoxe, dar şi sinagogi, semn că oraşul, în ciuda trecutului sângeros recent, a ştiut să se organizeze şi să trăiască, secole de-a rândul, într-un spaţiu etnic şi cultural tolerant, aproape un model de multiculturalism, în sensul atribuit astăzi termenului menţionat.

Administraţia otomană este recunoscută prin contribuţiile progresiste aduse dezvoltării oraşului, ceea ce a permis acestuia să se extindă, formând zone rezidenţiale, cunoscute, în epocă, sub denumirea de mahala. Mahalaua de atunci reprezenta o comunitate locală, organizată administrativ şi social în jurul unei moschei din care nu lipseau brutăria, şcoala şi fântâna publică, adică elementele primare care asigurau viaţa, educaţia şi poate curăţenia trupească şi sufletească. Numărul mare de moschei întâlnit astăzi, corespunde cu cel al mahalalelor care ajunseseră la peste o sută în secolul al XVII-lea. Moscheile sunt mai mici sau mai mari, în funcţie de puterea, bogăţia şi influenţa ctitorilor lor, fiind spaţii de rugăciune, dar şi centre educaţionale şi culturale.

Mahomed, ghidul nostru, ne introduce mai apoi în atmosfera unui caravanserai, locul de întâlnire al caravanelor, un han de pe la noi, cu spaţii destinate, la parter, pentru

odihna animalelor şi camere de oaspeţi, la etaj, pentru drumeţi. Călătorii beneficiau de cazare gratuită peste noapte, nimeni nu era lăsat pe dinafară, localul având posibilitatea să-şi dubleze capacitatea de cazare, la nevoie.

În drumul nostru prin secole, trecem peste linia de demarcaţie a celor două culturi, cea musulmană şi cea catolică, trasată de Imperiul Austro-Ungar, instalat după înfrângerea otomanilor. Zona în care păşim, mereu aceeaşi stradă principală, poartă amprenta stilului neoclasic, neobaroc sau neogotic al construcţiilor, amintind de gloria de altădată a imperiului. Aici întâlnim impunătoarea clădire a catedralei catolice sau a catedralei ortodoxe, ambele fiind construite, paradoxal, pe vremea otomanilor.

Construcţia catedralei ortodoxe are o istorie interesantă. Decizia de construcţie este luată de Înalta Poartă sub presiunea acuzaţiilor Occidentului privind restrângerea drepturilor religioase acordate creştinilor ortodocşi. Terenul a fost achiziţionat de comunitatea musulmană, materialele de construcţie de comunitatea catolică, cheltuielile pentru planurile arhitecturale şi construcţia propriu-zisă fiind suportate de biserica ortodoxă sârbă şi rusă. Un frumos exemplu de convieţuire interconfesională.

Perioada imperială, întinsă pe durata a patruzeci de ani, e prezentată diferit, în funcţie de sursele consultate. Dacă prima imagine a imperiului e asociată cu spolierea resurselor naturale, chiar şi criticii cei mai aspri recunosc schimbările profunde petrecute sub stăpânire austro-ungară, în care ţara cunoaşte binefacerile dezvoltării tehnologice, specifice vremii. Reţelele rutiere şi feroviare se dezvoltă, electricitatea pătrunde în zonele citadine, telefonul şi telegraful se răspândesc, apar şcoli şi spitale, iar tânăra generaţie se instruieşte în marile centre culturale precum Viena, Budapesta, Praga sau Cracovia. Introducerea tramvaiului electric în 1895 înaintea multor capitale europene e o mărturie a evoluţiei oraşului.

Dezvoltarea culturii materiale şi accesul la educaţie trezeşte conştiinţa naţională a localnicilor şi dorinţa de independenţă. Una din mişcările antimonarhice constituite în acea vreme, „*Tinerii bosniaci*" avea să devină celebră prin atentatul din iunie 1914, comis de unul din membrii săi, Gavril Prinzip, împotriva prinţului moştenitor, arhiducele Franz Ferdinand şi a soţiei sale, principesa Sofia.

Aflat în vizită oficială la Sarajevo, coloana regală este victima unui prim atentat eşuat, însă prinţul decide să con-

tinue vizita, în pofida opoziţiei şefului securităţii personale. La locul producerii atentatului, Mohamed ne dă detalii din care aflăm cum, dintr-o eroare, şoferul maşinii regale se înscrie pe o stradă opusă itinerarului prestabilit. Panica creată în încercarea de a reveni la drumul cel bun i-a oferit tânărului anarhist ocazia celui de-al doilea atentat, soldat cu moartea moştenitorului tronului şi a soţiei sale. Prinzip este arestat împreună cu ceilalţi membri ai mişcării şi, neputând fi executat din cauza vârstei, e condamnat la douăzeci de ani muncă silnică, murind de tuberculoză patru ani mai târziu.

Atentatul de la Sarajevo avea să marcheze declanşarea primului război mondial, constituind motivul şi nu cauza acestuia. Mohamed ne reaminteşte că Sarajevo e cunoscut opiniei publice internaţionale prin trei evenimente distincte: atentatul lui Prinzip, olimpiada de iarnă şi asediul oraşului din 1992-1995. Un eveniment mondial pacifist, între un act de revoltă patriotică şi un distructiv război naţionalist.

Organizarea Jocurilor Olimpice de iarnă, din februarie 1984, face parte din momentele de glorie avute de Bosnia şi Herţegovina. Cu 49 state participante, olimpiada de la Sarajevo e prezentată de sursele locale ca un eveniment fără precedent, din perspectiva numărului de participanţi, al

acoperirii mediatice şi calităţii organizării. Aici se lansa celebra patinatoare Catarina Witt, cea care avea să devină dublă medaliată olimpică şi de patru ori campioană mondială. Stadionul olimpic, puternic afectat de războiul interetnic, este astăzi complet refăcut şi e dominat de torţa care, cu ani în urmă, avea să ţină treaz, timp de 11 zile, spiritul vechilor întreceri sportive.

În drum spre stadion trecem pe bulevardul Iosip Broz Tito. Personalitatea puternică a fostului preşedinte iugoslav e încă prezentă în memoria locuitorilor. După moartea întemeietorului noului stat independent, Alija Izetbegovic, municipalitatea a propus ca bulevardul Tito să poarte numele acestuia din urmă, propunere respinsă, în mod surprinzător, prin referendum de către populaţie, majoritar musulmană. De fapt epoca lui Tito este prezentată ca una care a efectuat schimbări profunde în viaţa comunităţii, atât în plan economic, social, cultural şi ştiinţific. Moartea lui Tito avea să coincidă cu declinul general al orânduirii socialiste, pe fondul căruia sentimentele ultranaţionaliste reapar şi se amplifică, stimulate de o campanie mediatică fără precedent.

Disoluţia sângeroasă a fostei Iugoslavii, începută în primăvara anului 1992, va lăsa urme, aparent de neşters, în me-

moria colectivă. Mohamed nu vorbeşte prea mult despre acest lucru. Nici nu are ocazia s-o facă. Traseul turistic ocoleşte zonele sensibile. Războiul nu e un subiect predilect pentru nimeni.

Cum nu pot să-mi satisfac curiozitatea despre ce s-a întâmplat întrebând victimele, într-una din zile, renunţ la masa de prânz şi mă aventurez, singur, pe una din nenumăratele străzi ce pornesc din zona centrală şi urcă dealurile din jur. Panta e abruptă, drumul e îngust şi aglomerat cu maşini parcate de o parte şi de alta. Pe măsură ce urc în altitudine, splendoarea oraşului se desfăşoară nestingherită, între turnurile moscheilor şi ale clădirilor moderne, înşirate pe firul văii râului Miljacka.

Oraşul s-a extins în mod natural, pe versanţii din vecinătate, fără a urma un concept arhitectural riguros, ceea ce îi dă un aer boem. Mă opresc în incinta unui fost turn de apărare ce domină locul şi identific liniile de demarcaţie dintre musulmani şi sârbi după turlele bisericilor ortodoxe sau minaretele moscheilor. Peisajul urban, populat cu case, în majoritate noi, este din loc în loc presărat cu spaţii albe, un alb imaculat, încărcat de soarele primăvăratic cu şi mai multă lumină. Sunt cimitirele, mărturii ale confruntării din

anii 90, blocuri de marmură albă, croite în formele spirituale ale fiecărei etnii.

Vizitez unul din ele, e un cimitir musulman, cel nou, peste drum de cel vechi, aflat în părăsire. Citesc datele de pe simbolul musulman al crucii, un bloc paralelipipedic terminat la vârf cu o prismă, aşezat la cap, urmat de un altul similar, aşezat la picioare. Toţi sunt victime ale războiului, căzuţi între 1992 şi 1995, majoritatea tineri, înrolaţi din entuziasmul de a-şi apăra ţara. Câteva sute de metri mai încolo, un cimitir sârbesc, cu cruci creştine, mărturii ale jertfei celorlalţi. Din locul unde mă aflu mai văd alte pete albe, tot cimitire şi ele. Sunt doar câteva din sutele, poate miile de imagini noi care au împânzit ţara. O ţară care are tot mai mari dificultăţi să se reconstruiască cum a fost odată.

Trupele străine sunt încă prezente, o misiune NATO şi una a Uniunii Europene. Ambele sunt la Camp Butmir, în teritoriu sârb, în fosta bază a forţelor NATO. Cum şeful meu a petrecut un an ca instructor în Centrul internaţional de menţinere a păcii, construit de comunitatea internaţională în acelaşi loc, ne oferă şansa, mie şi altor trei generali NATO, participanţi la conferinţă, să vizităm facilităţile bazei.

Comandamentul NATO din Sarajevo e o structură redusă numeric, cu un general american la comandă şi cu o importantă contribuţie civilă. Misiunea principală se rezumă la sprijinul armatei federale pe calea reformelor. Sarcină dificilă pentru că aproape toate acţiunile întreprinse au o conotaţie politică. Una din cerinţele comunităţii internaţionale este înregistrarea proprietăţilor militare ca proprietăţi ale statului şi rezolvarea surplusului de armament şi muniţie, sarcini dificile pentru care nu există soluţii imediate.

Apariţia unei clase politice cu agendă diferită de interesul naţional, corupţia aproape generalizată, birocratizarea instituţională exagerată, alături de rănile nevindecate, fac ca procesul de reconciliere să fie unul lung şi fără orizont vizibil. Unicul succes notabil în Federaţie îl constituie Ministerul Apărării, singura instituţie comună celor două entităţi statale, Federaţia Bosnia şi Herţegovina şi Republica Srpska. Sub presiune internaţională, ministerele apărării ale celor două entităţi s-au reunit sub comandă unică, respectând principalele criterii de reprezentare etnică, stabilite prin acordul de pace de la Dayton, semnat în 1995. Ministrul apărării este numit, prin rotaţie, din rândul fiecărei comunităţi şi are doi adjuncţi aparţinând celorlalte etnii. Ace-

eaşi regulă se aplică şi şefului apărării şi structurilor de comandă. Batalioanele, ca elemente luptătoare, sunt constituite strict pe criterii etnice din musulmani, sârbi şi croaţi. Dincolo de aceste aspecte, cadrele de conducere cu care ne întâlnim sunt bine instruite, motivate şi determinate să-şi ducă misiunea până la capăt.

Comandantul Comandamentului operaţional îmi spune că armata trebuie să fie gata pentru integrare în NATO atunci când disputele politice se vor încheia. Centrul de pregătire pe care îl vizităm, trecut recent sub comandă naţională, îmi lasă o impresie excelentă din punct de vedere al facilităţilor de pregătire, dar şi al corpului de instructori, adevăraţi profesionişti în meseria armelor.

Cu ministrul apărării din Bosnia şi Herţegovina

Pe timpul dineului oficial, oferit cu generozitate de ţara gazdă, am şansa să stau în dreapta ministrului apărării şi

să-l ascult vorbind despre problemele complicate ale ministerului său. Ministrul, recent ales, diplomat în ştiinţe economice, provenind din zona afacerilor, mi-a făcut, de la bun început, o bună impresie. Impunător prin statură, cu o privire fermă, ţine un discurs bine articulat în jurul unei viziuni clare privind viitorul. Pare ataşat de trupă şi de valorile ei. „Sunt mândru de generalii mei" spune printre altele, o frază care-mi rămâne în minte întreaga seară. Profit de un anume moment al discuţiilor şi-i spun, laudativ, că mi-ar place să aud, ca general român, aceleaşi cuvinte din gura ministrului meu. I-am spus-o cu admiraţie dar şi cu amărăciune pentru că mesajul amintit ar trebui să fie un fel de legământ pe care politicienii din fruntea ministerului îl fac cu cei care dau forţa şi tăria unei armate, generalii ei. O discuţie ulterioară cu ataşatul britanic al apărării avea să-mi confirme imaginea pozitivă a ministrului în cercurile diplomatice internaţionale şi aşteptările acestora privind progresele pentru integrare pe timpul mandatului său.

O altă întâlnire plăcută a fost prilejuită de vizita la comandamentul forţelor Uniunii Europene, EUFOR. Comandantul e un general austriac, fost absolvent al Şcolii de război din Paris ca şi mine, cu care discut protocolar, pentru

câteva momente, în franceză. Percepţia lui despre situaţia de securitate nu e una optimistă. Deşi oficial e caracterizată ca stabilă şi calmă, tensiunile din profunzime continuă să erodeze spiritul confederativ, ceea ce măreşte posibilitatea reînceperii conflictului, în cazul retragerii forţelor internaţionale.

Misiunea europeană se grupează în jurul foştilor stăpâni. Alături de austrieci, marii contributivi cu trupe sunt ungurii şi turcii. Cu ocazia vizitei la comandantul EUFOR acesta îi oferă şefului meu, un general ungur, un frumos tablou cu harta fostului imperiu.

Românii sunt prezenţi cu un eşalon relativ mic, circa treizeci de militari. Suntem simpli participanţi, fără nicio vizibilitate la nivelul conducerii. Întâlnesc câţiva dintre ei în bază dar şi în Sarajevo şi mă bucur atunci când aud cuvinte frumoase despre ceea ce fac.

Aceeaşi imagine fragilă este descrisă şi de adjunctul ambasadorului României pe timpul discuţiilor pe care le am la ambasadă. Fost universitar, poziţie la care se gândeşte să se întoarcă în anii de pensie, primul consilier e o persoană dintr-o bucată. Determinat să-şi joace rolul în condiţii cât mai utile pentru ţară, nu ezită să-şi exprime dezamăgirile

despre birocraţia de acasă care-l împiedică să promoveze mai activ oportunităţile locale în mediul de afaceri românesc. Schimburile economice la nivel minim şi absenţa firmelor româneşti de pe piaţa locală dau impresia că zona Balcanilor de care geografic aparţinem, nu e o prioritate naţională.

Vizita la ambasadă a fost o întâlnire plăcută, plină de respect şi curtoazie. Cum sunt primul amiral care calcă pragul ambasadei, personalul acesteia nu scapă ocazia de a-mi ura bun venit. Alături de ambasador şi de primul secretar, ambasada include ataşatul militar, o secretară şi un civil. O ambasadă mică, cu suflet mare şi cu bune şanse de dispariţie în viitorul apropiat, dacă criza economică va continua.

Vizita la Sarajevo, dincolo de succesul profesional înregistrat, a fost una de amintiri tulburătoare despre lucruri pe care nu le credeam posibile a se întâmpla în timpurile noastre. Masacre şi gropi comune, lagăre de concentrare cu nimic mai prejos decât cele naziste, execuţii sumare, o populaţie hăituită şi înfometată de-a lungul a peste patruzeci de luni, mii de morţi şi distrugeri materiale şi, mai ales, răni adânci în sufletele şi conştiinţele oamenilor. Acesta este bilanţul sumar al intoleranţei, al ideologiei naţionaliste, al

manipulării conştiinţelor şi a urii necenzurate. Un bilanţ care atârnă tot mai greu şi care poate, în orice clipă, să întoarcă balanţa fragilă a echilibrului existent către o nouă epocă a confruntării. Sper ca acest lucru să nu se întâmple.

Conferinţa noastră a fost, înainte de toate, un mesaj de pace, căci cooperarea e semnul înţelegerii, al dialogului şi al bunei credinţe. Butoiul de pulbere al Europei e vechi şi ieşit din uz. Sarajevo are destule muzee care să-i ofere un loc printre celelalte exponate. Asta dacă-l merită.

Hoinar prin Caucaz

Baku, capitala Azerbaidjanului avea să devină o destinaţie privilegiată pe timpul turului la SHAPE. Este oraşul pe care l-am vizitat de trei ori consecutiv, între 2010 şi 2013, ca şef de delegaţie pe timpul „Zilelor NATO în Azerbaidjan". Evenimentul e organizat la cererea azerilor, pentru familiarizarea personalului din instituţiile militare de învăţământ cu organizarea Alianţei şi oportunităţile oferite partenerilor.

Echipa NATO se compunea din 5-6 experţi şi era con-

dusă de un general, pentru a da mai multă greutate şi vizibilitate evenimentului. Cu excepţia primei vizite din 2009, toate celelalte au fost organizate exclusiv de divizia noastră. Aşa am avut ocazia să descopăr o ţară cu o istorie fascinantă şi să cunosc o parte din locuitorii ei, un amestec de musulmani moderaţi şi creştini, pentru care valorile Coranului şi Bibliei nu sunt în contradicţie, ci mai degrabă în armonie.

Ţară a contrastelor geografice, economice, culturale şi religioase, relativ recent reapărută pe harta lumii ca stat independent, Azerbaidjanul de azi e un exemplu al bunăstării din petrol. Bogăţia rezultată din exploatarea aurului negru e inegal distribuită între centru şi teritoriu, de un regim politic autoritar, desprins din vechea doctrină comunistă, cosmetizat şi adaptat capitalismului sălbatic contemporan.

Baku, capitala ţării este un oraş prosper, organizat ca orice mare metropolă occidentală, cu magazine de lux, bănci impunătoare, restaurante selecte, discoteci şi baruri de noapte. Fetele poartă fuste scurte, bărbaţii îndrăgesc licoarea bahică, iar feregeaua pare necunoscută. Etniile şi credinţele diverse au găsit un punct comun de convieţuire, nemulţumirile cotidiene având alt obiect decât cel religios.

Cum vizita se vrea un important mesaj politic transmis

de Alianţă în regiune, pregătesc misiunea cu multă grijă. Pornesc la drum cu un coleg turc, expertul de ţară, un ucrainean, ca element de legătură cu precedenta misiune, un american şi un neamţ.

Călătorim spre Baku cu Turkish Airline, companie vestită pentru serviciile culinare excelente şi frecvenţa cu care rătăceşte bagajele la transfer. Drumul spre Baku trece, în cazul nostru, prin Istanbul. Aeroportul din Istanbul e unul din marile aeroporturi ale lumii. Are un pronunţat caracter oriental, prin obiceiurile casei şi ale călătorilor, dar este organizat după model occidental, cu restaurante, magazine de lux sau de suveniruri locale, accesibile tuturor. Aici găseşti cele mai variate sortimente de rahat, expuse într-un stand impresionant, înconjurat în permanenţă de turişti, dornici să guste, gratuit şi pe săturate, din toată gama expusă.

Trecerea noastră prin Istanbul, în ultima parte a lunii octombrie a fiecărui an, a coincis cu perioada pelerinajului către Mecca, prilej să aflu mai multe detalii de la Yildiray, despre această practică foarte populară în lumea musulmană. Mii de pelerini, de toate vârstele, bărbaţi şi femei, îmbrăcaţi sumar într-un acoperământ alb, cu sandale sau simpli papuci de casă, se îndreaptă către locul sfânt, călătorie

pe care orice bun musulman îşi propune s-o facă, cel puţin o dată în viaţă. Pelerinii, în grupuri mai mici sau mai mari, aleargă fără odihnă, urmând câte un ghid sau un cunoscător, încercând să priceapă semnificaţia anunţurilor transmise prin staţiile de amplificare. Mulţi dintre ei sunt la prima ieşire din satul în care trăiesc de-o viaţă. Timizi şi dezorientaţi în drumul lor de la o poartă la alta, descoperă, cu nedumerire, o lume străină, pestriţă şi agitată. Sunt tăcuţi şi disciplinaţi, supuşi propriilor constrângeri, o oaste albă, amestecată întâmplător cu o lume căreia nu-i aparţin şi pe care n-o înţeleg.

Aşteptăm următorul zbor spre Baku, într-un salon VIP, ca invitaţi ai colegului turc, pe baza unui card special pe care armata îl pune la dispoziţie. E un restaurant imens în care poţi servi gratuit ce-ţi pofteşte inima, de la băuturi şi aperitive până la feluri principale de mâncare şi desert. Cum lumea e mică, înainte de îmbarcare, schimb câteva cuvinte cu o tânără româncă din Bucureşti, aflată în drum spre Baku, cu ocazia unui simpozion internaţional pe urgenţe civile.

Compania turcă nu se dezminte în ceea ce priveşte ospitalitatea şi serviciile oferite pe timpul zborului. Singurul preţ plătit e disconfortul produs de o parte din călători şi de

obiceiurile acestora. Sunt vorbăreţi, cu bagaje de cabină încărcate în exces, veşnic în dispute contradictorii cu personalul de zbor, pe scurt o frumoasă atmosferă de bazar, pe care, dacă vrei s-o explorezi în detaliu, o găseşti de-a dreptul fascinantă.

Ajungem la Baku pe înserat. Aeroportul e nou şi pare supradimensionat în raport cu traficul curent. Multe părţi sunt în lucru, aşa că, la sfârşitul celor trei ani, aveam să utilizez noile facilităţi. Aeroportul din Baku e un element de tranzit al trupelor româneşti către Afganistan, fiind binecunoscut de piloţii militari români.

Primul lucru care te izbeşte de cum ieşi din aeroport e mirosul pronunţat de ţiţei. Îl simţi pretutindeni, în nări, ulterior în gât, ca pe o jenă rămasă după o gripă severă. Baku stă pe un imens lac de petrol, dătător de bunăstare şi grandoare.

Drumul către hotel e începutul poveştii pe care gazdele ţi-o propun când vizitezi ţara. Un loc al prosperităţii, cu autostrăzi largi, iluminate din belşug, cu poduri suspendate şi spaţii verzi, de o parte şi de alta. Zidurile înalte de protecţie care urmează linia autostrăzii până în capitală par a fi faţada unei imense cetăţi de apărare, cu elemente de volum aranja-

te în stil oriental, cu mici turnuri din loc în loc, scăldate în lumină, că doar suntem în ţara petrolului. Dincolo de această primă funcţiune, zidurile, de fapt, ascund o realitate despre care gazdele nu vor să vorbească, aceea a sărăciei şi mizeriei, prezente din abundenţă, ca moştenire a vechiului regim.

Ştergerea urmelor trecutului pare a fi o preocupare curentă şi serioasă a autorităţilor locale. Faţadele vechilor blocuri comuniste, terne şi neîngrijite, cu balcoanele ruginite din fier forjat, sunt refăcute în stil modern de municipalitate, pe cheltuiala acesteia. Acolo unde nu e posibil sau lucrările nu au început, spaţiile neamenajate sunt mascate de panouri înalte, protejând trecătorul de lucrurile neplăcute vederii.

Autostrada care leagă aeroportul de capitală e amenajată ca un spaţiu de comunicaţie modern, verde, fără amalgamul obişnuit de buticuri comerciale, depozite şi supermarket-uri. În apropiere de oraş apar câteva cartiere noi, cu blocuri abia terminate, multe dintre ele nelocuite.

Ajungem pe întuneric în Baku, în sensul astronomic al cuvântului. În realitate oraşul e iluminat ca ziua, cu reclame fluorescente la tot pasul, cu traficul pe patru benzi, încărcat

de maşini luxoase. Clădiri somptuoase, cu arhitectură modernă sau tradiţională, sunt puse în evidenţă de proiectoare puternice, steaguri uriaşe flutură pe sediile guvernamentale. Trecem prin zona marilor bănci locale şi internaţionale şi ne îndreptăm către oraşul vechi, unde suntem cazaţi.

Port la Marea Caspică, Baku se întinde în vechea baie şi continuă pe înălţimile dominante care înconjoară portul şi exploatările de petrol. Baku este menţionat de geografi şi călători arabi, pentru prima dată, prin secolul al X-lea, ca o fortăreaţă locală. Oraşul vechi s-a dezvoltat, ca mai toate aşezările citadine din epocă, în interiorul acesteia. Turnul principal şi zidurile actuale au fost construite succesiv, în secolele al XV-lea, respectiv al XVII-lea şi al XVIII-lea. Ichari Shahar, numele dat oraşului vechi, păstrează aproape neschimbată culoarea medievală a vechii urbe, cu străzi înguste, pentru cal şi călăreţ, cu case tradiţionale, legate între ele, cu mici terase, construite în pantă, din dale de piatră.

Hotelul, o mică rezidenţă renovată şi amenajată potrivit noii destinaţii, e situat în partea veche a oraşului. Accesul cu maşina e limitat, aşa că ultima sută de metri o parcurgem înhămaţi la propriile bagaje. Condiţiile de cazare sunt de confort minim, dar ospitalitatea personalului compensează

în bună măsură acest neajuns. În fiecare seară, în timp ce îmi consult mesajele pe internet, sunt invitat la un ceai, băutura tradiţională a azerilor, motiv de a sta la taclale cu gazdele şi de a afla mai multe despre oraş.

Nu ezit, cum deseori mi se întâmplă, să dau o fugă prin împrejurimi, noaptea, solitar, prin locuri neştiute. Mă pierd pe străduţe lăturalnice, prost luminate, îmi fac loc printre pisici şi câini, din fericire prietenoşi, mă zgâiesc prin porţile sau uşile întredeschise, curios să aflu ce e dincolo, într-un cuvânt fac tot ceea ce nu trebuie făcut într-un oraş necunoscut.

Ies din cetate şi mă îndrept, ca un bun marinar ce sunt, către mare. E relativ aproape, aşa că traversez un bulevard imens, care colectează întreaga circulaţie litorală. Străbat un parc elegant, încărcat de palmieri şi flori târzii şi ajung pe faleza nouă ce se întinde pe mai mulţi kilometri.

Faleza este locul de promenadă preferat al tinerilor şi îndrăgostiţilor. E separată de oraş de un spaţiu verde, colorat din abundenţă cu arbuşti decorativi şi vegetaţie de tip mediteranean. Numeroase restaurante şi grădini te îmbie la o masă tradiţională, cu muzică locală în surdină, Construită din dale mari de piatră, protejată dinspre mare cu o balustradă de inox, faleza e un loc plăcut unde, alături de restau-

rante, sunt terenuri de tenis şi fotbal, pentru arderea caloriilor sau locuri de joacă pentru copii. În depărtare, alături de luminile platformelor de foraj, se zăreşte o insulă despre care aveam să aflu că va fi legată de continent printr-un imens pod sau tunel subteran, care îşi propune să preia traficul care astăzi traversează oraşul.

Pe un promontoriu, situat la capătul dinspre vest al falezei, se află catargul cu drapelul naţional, cel mai mare din lume, inclus în Guiness Book, desfăşurat permanent de adierea brizei marine. În apropiere, azerii au construit, într-un singur an, o imensă sală de spectacole, cea care a găzduit finala festivalului european de muzică „Eurovision" din mai 2012.

Prima zi a misiunii e una de socializare. Pentru echipa NATO, încropită de pe cele două maluri ale Atlanticului, e un bun prilej de cunoaştere şi de pregătire a mesajelor ce urmau a fi transmise audienţei, lucru pe care l-am făcut relativ repede.

Deşi ne aflam într-un spaţiu cultural şi religios specific oriental, interacţiunea continuă cu vestul şi poate chiar moştenirea sovietică, au păstrat Azerbaidjanul într-o zonă de confort obişnuit. Din acest punct de vedere misiunea noastră nu se anunţa ca fiind una dificilă.

Elementul sensibil pe timpul vizitei părea să fie situaţia din Nagorno-Karabah şi întrebările despre poziţia Alianţei sau a statelor pe care le reprezentam faţă de aceasta. Pregătirea minuţioasă făcută acasă m-a ajutat să evit capcanele şi să rezist provocărilor la care aveam să fiu supus pe timpul discuţiilor formale sau informale.

După „*construirea echipei*", ne-am lăsat în mâinile gazdelor pentru restul zilei, urmând programul turistic pregătit de acestea. Nu puteam să nu începem cu muzeul de istorie, adăpostit într-o frumoasă clădire din perioada începutului exploatării petroliere. Muzeul conţine interesante mărturii ale evoluţiei civilizaţiei umane din epoca preistorică până în zilele noastre.

Aflat la intersecţia unor imperii cu interese antagonice, locuitorii Azerbaidjanului de astăzi s-au aflat, succesiv, sub ocupaţie persană, otomană sau rusă, în funcţie de creşterea şi descreşterea influenţei acestor mari puteri în regiune. Aflăm de la ghidul nostru, o tânără azeră cu ochii de cărbune, că imperiul lui Alexandru cel Mare a inclus o bună parte a teritoriului actual, iar legiunile romane au ridicat aici castre de apărare împotriva barbarilor.

Creştinaţi prin secolul al IV-lea, azerii au devenit mu-

sulmani cinci secole mai târziu, sub stăpânire persană. Disputaţi între persani şi otomani, în cea mai mare parte a Evului Mediu, azerii vor intra în sfera de influenţă rusă la începutul secolului al XIX-lea până la destrămarea Imperiului ţarist în 1918, moment în care Azerbaidjanul devine independent pentru doi ani. Teritoriul este recucerit de ruşi în 1920, în bună parte datorită resurselor de petrol şi poziţiei strategice şi transformat în republică socialistă sovietică, până în anii 90, când primele semne insurec- ţionale anunţă un nou început.

În ciuda aservirii străine secole de-a rândul, azerii au avut perioadele lor de autonomie relativă, coabitând fie cu hoardele mongole ale lui Timur Lenk ori cu şahii iranieni sau hanii otomani, după vremuri. Notăm, de la ghidul nostru că 12 milioane de azeri trăiesc în Iran, cu 3 milioane mai mulţi decât în Azerbaidjan.

La Muzeul de artă, un alt punct în programul vizitei, ne delectăm cu picturi naţionale celebre, dar şi cu o surprinzătoare colecţie aparţinând şcolii flamande şi ruse.

Palatul Shirvanshah, noua noastră destinaţie, rămâne emblema arhitecturală a civilizaţiei medievale orientale. Unul din membrii dinastiei Shirvanshah decide, în secolul

al XV-lea, să mute capitala provinciei la Baku, ocazie cu care construieşte palatul rezidenţial. Palatul în sine e un complex ce adăposteşte reşedinţa monarhului, divanul, ca structură de conducere a ţării, moscheea şi un mausoleu. Ulterior se adaugă două spaţii de utilitate publică, respectiv un rezervor de apă şi o baie. Elementele palatului, în special reşedinţa hanului şi divanul, sunt adevărate opere de artă, amestecuri surprinzătoare de volume piramidale, cu bolţi dantelate şi cupole majestuos sprijinite pe coloane suple, în timp ce moscheea şi mausoleul păstrează sobrietatea liniilor clasice orientale, în ton cu destinaţia prevăzută. Interiorul, pe lângă feeria arhitecturală oferită, păstrează un important inventar de obiecte originale specifice, costume de epocă, elemente de mobilier şi alte piese, recuperate la sfârşitul unei tumultoase perioade de existenţă.

O interesantă vizită pregătită de gazde are ca obiectiv Templul focului de la Ateshgah, un centru al cultului zoroastrian şi loc de pelerinaj pentru hinduşi şi persani. Templul, vegheat de o flacără veşnică, arzând în mijlocul spaţiului care-l adăposteşte, prezintă o frumoasă diorama cu chilii în care asceţi indieni veneau să-şi petreacă ultimele clipe de viaţă.

Drumul spre Ateshgah te aruncă cu câteva secole în urmă, fiind în puternic contrast cu imaginea modernă a capitalei. La mai puţin de douăzeci de kilometri de Baku, sate sărace, cu locuinţe mici, aproape dărăpănate şi străzi prăfuite arată un Azerbaidjan încă departe de standardele lumii civilizate. Semn că resursele de bogăţie se distribuie inegal, iar explozia economică bazată pe extracţia hidrocarburilor n-a părăsit încă zona capitalei.

Ca de fiecare dată, după programul turistic, luăm masa de prânz împreună cu însoţitorii noştri, în centrul oraşului, aproape de zona pietonală, într-un tradiţional restaurant amenajat în stil rustic, la subsolul unei clădiri. Ne lăsăm ghidaţi de gazde în alegerea meniului, ne ospătăm cu supe locale, diferite produse din carne, stropim totul cu un vin bun şi ne facem siesta, după obiceiul casei, la un ceai. Prilej pentru o incursiune comparativă în arta culinară din zonă, dar şi din ţările de unde venim. Aflăm obiceiuri interesante despre semnificaţia servirii ceaiului la diferite ore din zi sau despre plăcerea musulmanilor pentru băutul vinului şi a vodcii, considerate a nu fi păcate trupeşti.

Prima zi de misiune începe dimineaţa devreme cu obişnuitele momente protocolare, fotografii de grup în faţa sta-

tuilor, cuvinte de bun venit, semnături în cartea de onoare. Gazdele noastre sunt, pe rând, comandanţii academiilor forţelor terestre şi navale, ai şcolii de aplicaţii şi ai colegiului de război. Fiecare ne prezintă istoricul instituţiei, vizităm facilităţile de instruire, sălile de clasă şi laboratoarele de pregătire. Şcolile vizitate sunt toate incluse într-un program susţinut de modernizare.

Prin amfiteatrele întrebărilor incomode

După introducerea făcută de gazde, e rândul nostru să începem programul. Deschid prima sesiune cu o prezentare generală a Alianţei şi a operaţiilor militare, în faţa unei audienţe de aproape patru sute de studenţi şi cadre didactice. Studenţii par interesaţi de meseria pe care au ales-o, pun întrebări pertinente, unele, inevitabil, referindu-se la atitudinea NATO faţă de conflictul cu Armenia, altele la posibilităţile de a urma o educaţie occidentală. Nu lipsesc nici te-

mele incomode care sugerează ideea că NATO e angajat într-o luptă inegală cu lumea musulmană. Dacă studenţii tineri sunt mai direcţi şi incisivi, generaţia veche are încă rezerve în a spune lucrurilor pe nume.

Cu şeful Colegiului de război din Baku

Discuţii interesante am avut cu comandantul Colegiului de război, un general aproape de vârsta pensionării, încă dedicat marilor proiecte pentru învăţământul militar. Eforturile lui sunt sprijinite puternic de americani, experţii şi instructorii de peste ocean fiind prezenţe aproape permanente în campusul militar azer. Turcii contribuie şi ei, prin oferte educaţionale de anvergură, la efortul de reconstrucţie al armatei azere. Hotelul militar din bază, destinat, în exclusivitate, cazării personalului turc, ne dă o idee despre dimensiunea implicării militare a Turciei în ţara prietenă. Turcia e un investitor major în zonă, marile construcţii industriale şi

civile sunt concesionate unor firme turceşti, ceea ce corespunde cu politica agresivă promovată, în ultimele două decenii, în întreaga regiune.

Lumea e mică cum aveam să constat pe timpul vizitei la Academia navală. Pe comandantul academiei îl cunoscusem la Split, la o conferinţă a comandanţilor marinelor militare. Întâlnirea a constituit un moment de bucurie şi de rememorare a unor prieteni comuni, ofiţeri români cu care azerul lucrase cu ani în urmă în Comandamentul NATO de la Neapole, ca ofiţer partener. În parfumul aromelor de ceai am aflat despre planurile de dezvoltare a noii baze navale, un proiect conceput după modelul american care, pe lângă funcţiunile de comandament avea să includă o bază sportivă, restaurante, magazine, spaţii de odihnă şi recreere sau de cazare. O imagine complet diferită de cea a cazărmilor austere din perioada comunistă.

Îmbunătăţirea condiţiilor de viaţă ale personalului militar pare a fi un obiectiv strategic, câtă vreme Azerbaidjanul are nevoie de un instrument militar cu care, într-o zi, şi-ar putea recăpăta teritoriile pierdute. Acesta este cel puţin discursul oficial, deşi multe organizaţii neguvernamentale acuză conducerea militară de rele practici, în urma cărora mai mulţi militari au decedat.

Cum recrutarea personalului militar e o problemă cu care se confruntă majoritatea statelor lumii, abordez subiectul cu comandantul şcolii de aplicaţie, un centru de pregătire care oferă tinerilor ofiţeri cunoştinţele necesare pentru prima funcţie. Aflu că lucrurile stau aici mai bine decât în alte locuri, în mare parte datorită privilegiilor pe care personalul militar le are, în raport cu alte categorii sociale. Pe lângă creşteri salariale importante, acesta beneficiază de o locuinţă de serviciu, care devine automat proprietate personală, după douăzeci de ani petrecuţi sub arme. Acest tip de facilităţi atrage tânăra generaţie, în condiţiile în care piaţa de muncă civilă e concurenţială şi nesigură. Reversul medaliei e că nu primeşti nimic gratuit, armata e într-o continuă stare de alertă, cu trupe în tranşee, cu schimburi de focuri, morţi sau răniţi, cu ritmuri intense de pregătire şi cu program de aproape şapte
zile pe săptămână.

Pe un fond de creştere economică susţinută ca urmare a veniturilor înregistrate din exportul petrolului, Azerbaidjanul are o singură problemă de rezolvat. Din păcate una majoră şi anume restabilirea integrităţii teritoriale de dinainte de 90. Conflictul a marcat şi marchează peisajul politic actual, străduniile guvernelor succesive sunt îndreptate, pe de o parte, că-

tre găsirea unei soluţii paşnice, prin intermediul instituţiilor internaţionale, iar pe de altă parte, către creşterea capacităţii militare astfel încât, într-un moment favorabil, restabilirea vechilor linii de frontieră să fie făcută prin forţa armelor.

Este interesant de analizat modul în care discursul oficial la nivelul militarilor a evoluat pe parcursul celor trei ani. La primul nostru contact cu oficialităţile azere, şocul a fost puternic. Pe timpul vizitei la Colegiul de război ni s-a prezentat un film cu scene înfiorătoare despre atrocităţile comise de armeni. Catastrofa umanitară rezultată din cei aproape un milion de azeri refugiaţi, e percepută ca o adevărată tragedie, iar comunitatea internaţională e sistematic criticată pentru atitudinea pasivă şi incapacitatea de a impune aplicarea rezoluţiilor ONU.

Nici NATO nu este scutit de critică, cum aveam să constat pe timpul primirii la şeful Departamentului de cooperare internaţională din Ministerul Apărării. Deşi planificată să dureze 30 minute, vizita s-a prelungit la o oră şi jumătate, timp în care generalul azer a vorbit continuu. Nu am nicio îndoială că acesta reprezintă aripa dură a ministerului şi că datoria lui e de a face cunoscută poziţia ţării sale, privind situaţia din Nagorno-Karabah. Delegaţia NATO, cu un general, un american şi un

german în componenţă, părea potrivită pentru astfel de mesaje.

După o scurtă istorie a eşecurilor succesive ale comunităţii internaţionale de a impune Armeniei retragerea trupelor din teritoriile ocupate, generalul şi-a exprimat, fără rezerve, dezamăgirea că nici NATO, al cărui partener e, nu face mare lucru să-i sprijine. Mai mult decât atât, ţările occidentale au impus, neoficial, un fel de embargo ţării sale, privind importul de armament şi tehnologie modernă, lăsând Azerbaidjanului opţiunea de a se îndrepta spre alte pieţe, lucru ce n-ar fi pe placul prietenilor, dacă s-ar întâmpla. Situaţia actuală e de neacceptat, ne mai spune generalul, şi dacă nu se va găsi o soluţie paşnică a problemei, e o chestiune de timp pentru Azerbaidjan să restabilească integritatea teritorială prin forţa armelor.

La întâlnirile următoare, discursul oficial s-a mai nuanţat, dar a rămas încărcat de aceeaşi determinare privind scopul urmărit. Generalul a insistat mai mult pe necesitatea întăririi puterii economice a ţării şi pe redirecţionarea unor fonduri mai mari către apărare. Creşterea considerabilă a veniturilor militarilor, îmbunătăţirea condiţiilor de viaţă şi de instruire şi motivarea ideologică a resursei umane sunt

câteva direcţii de acţiune care, se speră, vor spori potenţialul combativ al armatei.

Dincolo de retorica violentă, azerii devin conştienţi că soluţia militară nu e cea mai bună opţiune, iar strategia lor trebuie schimbată. Armenii îşi apără cauza cu alte mijloace, se sprijină mult pe un lobby extern, puternic şi influent şi par mai deschişi în dialogul cu ceilalţi. Dincolo de asta, relaţia specială cu Rusia îi asigură că dreptatea e de partea lor. Timpul va găsi o soluţie la acest conflict îngheţat sau părţile, inclusiv comunitatea internaţională, se vor obişnui cu starea *de facto* existentă. Kosovo, deşi nu s-a dorit, a creat un precedent periculos, care, într-un context favorabil, ar putea fi urmat de mulţi alţii, nemulţumiţi de o stăpânire sau alta.

Până în prezent azerii par a fi prizonierii aceluiaşi scenariu. Au de partea lor comunitatea internaţională care nu recunoaşte secesiunea şi, împotriva lor, starea de fapt pe care n-o pot schimba. Nu sunt suficient de puternici, vecinătatea e neprielnică, iar o intervenţie în forţă ar fi dezavuată de toată lumea şi, cel mai probabil, sortită eşecului.

Generalul ne reaminteşte intenţia Armeniei de a prelua controlul spaţiului aerian şi de a inaugura un aeroport în provincia secesionistă. Azerii, declarativ, sunt hotărâţi să se

opună prin forţa armelor, ameninţând că orice avion care ar decola, fără aprobarea lor, va fi doborât. În realitate ameninţarea s-a dovedit a fi una retorică, inaugurarea aeroportului a avut loc la puţin timp după vizita noastră, iar primul avion a decolat cu preşedintele armean la bord. Lumea e complicată.

După ce fusese indisponibil în ultimii doi ani, şeful cooperării militare îşi anunţă, în sfârşit participarea, la cina festivă, oferită în cinstea delegaţiei NATO. Seara de adio avea să-i pună în evidenţă şi alte calităţi, mai lumeşti. Fără epoleţi, generalul arată altfel, ştie să zâmbească din când în când şi poate fi o companie plăcută.

Vizita în Azerbaidjan, dincolo de rezultatele oficiale, a fost una plină de lecţii de viaţă. Despre bogăţie şi sărăcie, despre putere şi neputinţă, despre ambiţii şi dezamăgiri. În acest amalgam de sentimente, experienţa trăită a fost unică. Pe timpul celor trei vizite, azerii mi-au arătat ospitalitate şi prietenie, primindu-mă cu sufletul deschis în casa lor. Au pus pe masă ce au avut mai bun, adică dialogul onest şi deschis, din care fiecare a avut câte ceva de învăţat. S-a întâmplat ca Azerbaidjanul să fie locul unde am descoperit că a fi musulman sau creştin nu e decât o simplă prejudecată, născută din ignoranţă.

7. Viaţa, altfel

Târgul de amintiri

Brocanta este denumirea în limba franceză a ceea ce, pe româneşte, numim talcioc, adică un loc unde se vând vechituri. Brocanta e mai mult decât atât. E, înainte de toate, un eveniment social, un loc de întâlnire, o piaţă de schimb, un mod de petrecere a timpului liber, un mijloc educativ şi de informare, o tradiţie, un obicei, o mândrie locală.

Brocantiştii sunt oameni obişnuiţi care-şi vând lucrurile de care nu mai au nevoie sau mici comercianţi ambulanţi, în căutare de clientelă. Sunt şi brocantişti de meserie, adică cei care cumpără pentru a revinde.

Brocantele au calendarul lor anual, tipărit în broşuri şi difuzat la cei interesaţi. Sunt brocante de cartier, organizate în faţa locuinţelor, brocante săteşti, organizate în spaţii publice sau mari brocante cum este cea din Lille, având deja o dimensiune europeană, cu mii de expozanţi anual. Toate au

farmecul lor. Cele de cartier sunt mai intime şi mai interesante. Expozanţii profită de eveniment şi organizează mese, stropite cu bere şi asortate cu grătare frumos mirositoare. Familia se reuneşte, buna dispoziţie deschide sufletele, prieteni vechi se regăsesc, se fac glume, se ascultă muzică, se negociază şi eventual se vinde câte ceva.

Cei ce vând nu urmăresc un câştig anume, uneori acesta e mai mic decât taxa plătită la primărie şi nu compensează în niciun fel trezitul de dimineaţă, aranjarea fiecărui obiect pe masă şi reîmpachetarea celor nevândute, la sfârşitul zilei. Brocanta e un mod de a scăpa de lucrurile inutile, de a face plăcere celui ce are nevoie de ele, de a etala generozitatea ta în faţa celorlalţi.

Nu tot ce se întâmplă în brocantă se înscrie în acest tablou idilic. Sunt destui oameni săraci care socotesc fiecare bănuţ primit şi-l adaugă la bugetul redus al familiei, sau alţii care fac afaceri bune din antichităţi.

Brocanta a devenit un eveniment aşteptat cu nerăbdare, o vânătoare de lucruri interesante şi ieftine, dar şi o plăcere de a savura peisajul colorat, atmosfera convivială, viaţa în manifestarea ei simplă, atrăgătoare. Cei ce merg la brocantă au, la rândul lor, scopuri diferite.

Ce poţi cumpăra la brocantă? În primul rând lucruri folosite, de la articole de îmbrăcăminte la obiecte electromenajere, cărţi, decoraţiuni, antichităţi. Poţi găsi lucruri noi, neutilizate, pe care proprietarii le-au achiziţionat fără a avea nevoie de ele sau le-au primit cadou şi nu le-au găsit locul potrivit în casă.

O călătorie prin brocantă e ca o călătorie în timp, vezi ce s-a produs în diferite epoci, cum a evoluat arta meşteşugului şi, odată cu ea, arta de a trăi a oamenilor.

Brocanta este o scurtă istorie ambulantă. Descoperi ce se folosea în bucătărie acum o sută de ani sau cu ce se lucra pământul, în trecut. Exemplare din primele gramofoane încă în funcţiune, alături de pendule lucrate cu mult bun gust, tablouri vechi sau piese de mobilier rare. Flinte şi pistoale sau săbii din epoca napoleoniană, monede vechi pentru colecţionari, timbre sau însemne regale, orice poate face obiectul prezenţei în brocantă. Uneori eşti uimit de mulţimea lucrurilor aparent inutile, de la cuie ruginite sau felinare sparte, până la uniforme militare de epocă, jerpelite, toate sunt etalate cu grijă în aşteptarea unui potenţial cumpărător. Suntem legaţi prin natura fiinţei noastre de obiecte, ne înconjurăm şi devenim dependenţi de ele, suntem mereu în

căutare de lucruri noi şi ne debarasăm de cele vechi, pe măsură ce nu ne mai sunt utile.

Brocanta e ca o şcoală, vii să înveţi, îţi trebuie doar răbdare. Brocantiştii o au, dacă întrebi îţi oferă tot ceea ce ştiu despre obiectele expuse. Alături de învăţăcei sunt cunoscătorii, cei care ştiu. Aceştia caută lucruri care-i interesează, ştiut fiind că brocanta le poate oferi momente de mare bucurie. Cu cât eşti mai pregătit, cu atât vei fi mai surprins de ceea ce găseşti.

Brocanta e un loc al contactului interuman, o ocazie de a intra în relaţie cu necunoscuţi, de a-i cunoaşte, de a le asculta istoria. Un prilej de practică a negocierii, de cele mai multe ori agreabil, în urma căruia cei doi parteneri se descoperă reciproc.

Brocanta e un loc al poveştilor vesele sau triste pentru că aproape fiecare obiect are istoria lui. Aici poţi filozofa liniştit la efemerul cotidian, căci se întâmplă frecvent să vezi agoniseala de-o viaţă a cuiva, risipită, pe nimic, de urmaşi.

Lecţiile brocantei sunt întotdeauna utile, cumpărăm mai mult decât avem nevoie, risipim fără discernământ, confundăm trecătorul cu permanentul şi învăţăm prea târziu

despre adevărata semnificaţie a vieţii. Brocanta ne oferă destule motive să filozofăm, dar realitatea ne desprinde repede din visare, tocmai trece o trupă locală, costumată tradiţional, performând cântece vechi. Muzica de altădată, dansul sau obiceiuri trecute, sunt elemente importante din decor, contribuie la farmecul atmosferei şi stimulează afacerile bune. În sunetul alămurilor sau în ritmul tobelor, ne îndesăm grijulii ultimele achiziţii în punga neîncăpătoare şi plecăm mai departe, nu înainte de a ne interesa despre brocanta următoare.

Brocantele la SHAPE sunt un pic diferite de cele tradiţionale. Schimbarea personalului la fiecare trei ani e elementul de bază care alimentează brocanta. Detaşarea temporară într-un anumit loc presupune investiţii pentru cumpărarea celor necesare. În principiu, nimeni nu doreşte să investească mult şi preferă achiziţii la mâna a doua. Numai naţiile bogate cumpără lucruri noi pe care nu le repatriază, la plecare, ci le vând noilor veniţi. Fiecare găseşte ceea ce caută, atât vânzătorii cât şi cumpărătorii fiind mulţumiţi, la sfârşitul zilei. Lucrurile bune se găsesc de regulă, la prima oră.

Preţurile reflectă filozofia naţiunilor participante la

brocantă. Americanii cer preţuri mici şi sunt flexibili la negociere. Noii veniţi în NATO sunt interesaţi să-şi recupereze cât mai mult din preţul iniţial.

Brocantele la SHAPE încep în aprilie şi se termină în septembrie, fiind organizate în ultima săptămână a fiecărei luni. În afara brocantei, există un permanent schimb de obiecte folosite, prin intermediul anunţurilor. Piaţa cea mai interesantă este cea a maşinilor. Cu sume mici poţi face achiziţii interesante şi cu riscuri reduse. De la maşini de lux, evaluate la câteva zeci de mii de euro, până la maşini vechi de ordinul sutelor de euro, totul e posibil la SHAPE.

Brocanta din SHAPE face parte din cultura locală, fiind un element important al vieţii din bază. Ea marchează trecerea timpului, ne aminteşte că venim şi plecăm, că viaţa curge ireversibil între aceste două momente.

Brocanta, în esenţa ei, e expresia efemerului, a despărţirii de lucrurile dragi, e sfârşitul unei poveşti despre relaţia noastră cu obiectele din jur, o poveste intimă, pe care într-o zi, o vindem, inexplicabil, în piaţa publică.

Bucurii cu mască

În Belgia, carnavalul e una din cele mai frumoase manifestări populare. Comunităţile locale se întrec în pregătirea unui program fastuos pentru că, dincolo de dimensiunea şi semnificaţia spirituală a sărbătorii, există un aspect economic şi social important, aducător de profit. În acest context nu e de mirare implicarea responsabililor urbei şi a sponsorilor în sprijinirea carnavalului, interesaţi în promovarea şi atragerea unui număr cât mai mare de participanţi.

Contribuţia cea mai importantă o au, fără îndoială, voluntarii, cei care fac din propria plăcere un dar pe care-l oferă, necondiţionat, celor pregătiţi să-l primească. Orice carnaval are în spatele lui un concept de desfăşurare, un grup de organizatori şi mulţi entuziaşti. Aceştia din urmă reprezintă sufletul petrecerii, sunt cei care ies în piaţă, în diferite ipostaze, cei care cântă şi dansează, înfruntă frigul sau ploaia, împart daruri şi bucuria lor de a trăi.

Originea carnavalului coboară adânc în timp, fiind considerat o replică modernă a saturnaliilor, adică a sărbătorilor

pe care romanii le ţineau în apropierea solstiţiului de iarnă, sub patronajul lui Saturn. La început, carnavalul a fost asociat cu un ritual arhaic, legat de ciclurile sezoniere şi agricole. Mircea Eliade ne dă o interpretare mult mai profundă a acestei tradiţii pe care şi-o explică prin nevoia profundă a oamenilor de regenerare spirituală periodică, prin renunţarea la trecut şi re-naşterea lumii. Fiecare an nou, spune Eliade, e o reluare a timpului de la început, bucuria carnavalului marcând acest ciclu cosmic.

Pentru tradiţia creştină, carnavalul înseamnă sfârşitul perioadei desfătărilor trupeşti şi intrarea într-o perioadă de relativă penitenţă, dinaintea sărbătorilor pascale.

E puţin probabil ca sensurile originare să explice ceea ce trăim astăzi în perioada carnavalului, ca participanţi ori ca privitori. Sigur e că tradiţia populară, într-un mod mai mult sau mai puţin voluntar, a păstrat aproape nealterat spiritul bucuriei, al dăruirii, al comunicării şi al bunei înţelegeri. Carnavalul înseamnă un moment unic, în care cei prezenţi renunţă la convenienţele sociale, la prejudecăţi, la ierarhii şi la reguli. Sub adăpostul măştilor şi costumelor, trupul şi limba devin slobode şi necenzurate, amintind parcă de spiritul saturnaliilor unde, ierarhia socială era inversată:

sclavii deveneau pentru o clipă liberi, criticându-i vehement pe stăpâni sau cerându-le să-i servească.

Carnavalul e un obicei practicat peste tot în lume şi poate îmbrăca diferite forme, de la vestitul carnaval de la Rio până la nu mai puţin celebrul carnaval al măştilor din Veneţia. Evoluţiile suferite, din punct de vedere al semnificaţiei şi al modalităţilor de manifestare, nu l-au făcut mai puţin atractiv, ci dimpotrivă, interesul publicului a crescut, carnavalul reprezentând azi în lume o expresie a mariajului fericit între tradiţie, spiritualitate, afacere şi spectacol.

Timpul petrecut în Belgia mi-a oferit şansa să particip la multe manifestări carnavaleşti. Dincolo de specificitatea dată de tradiţia şi spiritul local, nota comună relevă un apetit crescut pentru promovare şi continuitate şi o dorinţă tot mai mare de a fi parte a acestui creativ şi fabulos spectacol. De partea cealaltă, publicul consumator vede în acest eveniment, nu numai un moment de destindere, dar şi un prilej de cunoaştere, de reîntâlnire, poate de regenerare spirituală, asociată reînvierii ciclice a naturii.

S-a întâmplat ca ultimul carnaval la care am participat să aibă loc undeva pe malul mării, la început de martie, într-o zi care, prin tradiţie, ori e ploioasă, ori vântoasă ori

pricopsită cu ambele rele. Anul acesta a fost hibernală, cu temperaturi care au scăzut brusc, prevestind zăpezile ce aveau să urmeze la scurt timp. Să nu vă imaginaţi că acest lucru a diminuat entuziasmul participanţilor sau al organizatorilor. La ora stabilită carele alegorice, trupele de dansatori sau ansamblurile instrumentale erau aliniate la start, pregătite să înceapă defilarea.

Carnavalul la care tocmai asistam, aduna laolaltă reprezentanţi din toate comunele limitrofe. Pe lângă elementele specifice, legate de ocupaţiile de bază ale locuitorilor, precum pescuitul sau construcţiile navale, sunt prezente îndeletnicirile contemporane, de la cele agricole până la cele comerciale.

Giganţii, măsurând 5-6 metri înălţime, sunt simboluri tradiţionale ale locului, întruchipând breslaşi faimoşi în arta meşteşugului sau comerţului, eroi contemporani sau chipuri de animale. Regele măcelarilor, brutarul vestit sau artizanul destoinic sunt prezenţi la paradă, în ritmul asurzitor al tobelor şi alămurilor. E o sărbătoare a portului popular pentru că toate aceste chipuri, confecţionate la dimensiuni giganteşti, sunt îmbrăcate în costume de epocă.

Corăbii încărcate de piraţi cruzi şi gălăgioşi, zăngănind

ameninţători spadele ascuţite, plutesc agale pe bulevard, în aplauzele mulţimii, în timp ce sticlele de vin sau bere, continuă să se golească. Vrăjitoare cu nasul măcinat de lepră, nu se mai năpustesc, ca în poveşti, asupra copiilor, ci încearcă să-şi îmbunătăţească imaginea publică, oferind daruri şi vorbe dulci. Trupe de tineri dansatori, amorţiţi de frigul de afară, se învârt după ritmurile sonore, amplificate din belşug. Urmează defilarea unui grup de porcuşori rozalii a cărui semnificaţie îmi scapă şi o paradă a costumului oriental, amestecată cu practicanţi budişti. Ritmurile africane sunt prezente, nu prin intermediul africanilor, cum ne-am fi aşteptat, ci de un grup de persoane cu dizabilităţi, aşezaţi în scaune cu rotile pe o platformă tractată. Este impresionant modul cum înfruntă handicapul şi se bucură de atmosfera carnavalului. Îmbrăcaţi în superbe costume tradiţionale africane, cu peruci negre şi feţele vopsite, bat tobele sau manevrează alte instrumente de percuţie cu părţile neafectate de suferinţă, cu aceeaşi dexteritate şi pricepere ca ceilalţi participanţi. O bucurie imensă străluceşte în ochii lor pentru că manifestarea îi face să se simtă din nou utili şi egali celor din jur. Sunetul tobelor e parcă un strigăt către mulţimea adunată, nu de disperare, ci de minimă solidaritate. Hărmălaia continuă cu saltimbanci de tot felul, zâne bune şi

diavoli împieliţaţi, clovni, personaje din poveştile de odinioară sau ale zilelor noastre, oameni păianjeni sau roboţi, mirese şi miri, flăcăi şi fete, suspendaţi pe picioroange.

Carnavalul e în egală măsură al celor mari şi mici. Fiecare se îmbracă în costumele preferate, îşi schimbă înfăţişarea şi se refugiază, pentru o clipă, într-o altă viaţă. O viaţă lipsită de stresul cotidian, de norme şi obligaţii, o lume a poveştilor, a imposibilului posibil. Carnavalul e un moment de eliberare, de evadare din propria identitate către un vis, o dorinţă, o împlinire. Carnavalul e, înainte de toate, un timp de cumpănă, între nostalgia trecutului, trăit euforic, şi ziua de mâine, nesigură şi ireversibilă. E revolta mărturisită a clipei de azi împotriva trecerii şi pe-trecerii, dar şi speranţa de reînnoire şi regenerare prin bucurie.

Cafea columbiană şi ritm de salsa

Între NATO, Columbia şi cooperarea militară, aparent, nu e nici o legătură. În 2010 Columbia intenţionează să trimită trupe în Afganistan. Demersurile nu sunt simple, având în vedere ineditul solicitării. Spaniolii se oferă să

sponsorizeze participarea şi propun un plan de pregătire pentru cunoaşterea procedurilor şi a limbajului operaţional, folosite în Alianţă. În paralel, Columbia deschide un birou în cadrul diviziei noastre şi detaşează un colonel ca ofiţer de legătură.

Jorje Salgado e tipic sud-american, jovial, fără complexe şi extrem de relaxat. Ierarhia nu e punctul lui forte şi nici regulile protocolare nu-i sunt la îndemână. Foloseşte o engleză impecabilă, semn al educaţiei primite la americani, cu care, se pare, a cooperat în tinereţe, în lupta împotriva drogurilor. Când vorbeşte are aerul de a şti multe, nu-i plac mărturisirile şi nici temele prea serioase. Când ne întâlnim îl salut în spaniolă cu singurele cuvinte pe care le ştiu. Între patru ochi glumesc cu şeful meu despre posibile *beneficii columbiene*, dar subiectul e sensibil şi nu e bine să-l evoci nici în glumă.

Jorge organizează prima vizită a Colegiului columbian de apărare la SHAPE. Sunt numit moderator şi particip cu entuziasm la discuţii, alături de reprezentantul militar al Spaniei şi colegi din zona operaţiilor. Ştiind că engleza poate fi un impediment, îi încurajez discret să vorbească în spaniolă.

Din prezentarea colegiului, dar şi din discuţiile care au

loc, înţeleg că militarii au o pregătire profesională bună. Într-un fel sunt obligaţi de realitatea din Columbia să se pregătească la standarde înalte. Războiul civil cu care ţara se confruntă de ani, a făcut multe victime printre militari. În război pregătirea nu e un moft, ci un mijloc de supravieţuire, iar tinerii columbieni se pare că ştiu asta.

Din motive politice interne, Columbia a rămas un candidat veşnic pentru Afganistan. E posibil ca elemente ale forţelor speciale să fi participat alături de americani, dar acest lucru, dacă s-a întâmplat, n-a fost niciodată făcut public. N-ar fi primul caz petrecut în Afganistan. Multe din ţările arabe au participat la operaţie sub protecţia anonimatului, din motive de politică internă sau din considerente de ordin religios.

Jorge, de *Open House*, ne oferă cea mai bună cafea columbiană. O mireasmă şi un gust deosebit pe care le-am savurat în tihnă. Cafeaua nu e singurul cadou de care mă bucur. Jorge ne invită la un concert de salsa la Casa Americii Latine din Bruxelles. Sunt printre puţinii care au răspuns şi n-am avut ce regreta.

Prima surpriză e legată de numărul mare de columbieni care trăiesc în Belgia. In foaierul sălii de spectacole năvă-

lesc, pe rând, sute de adolescenţi gălăgioşi. Atmosfera se încarcă de spiritul latin, în contrast puternic cu cel local. Ca la o paradă a modei şi frumuseţii, tinerele columbiene, îmbrăcate cochet, te transportă rapid într-o lume a visului şi dorinţelor târzii, totul e viu colorat şi prietenesc, uneori insolit. Cu puţin timp înaintea deschiderii sălii de spectacol, spiritele se încing, prietenii vechi se regăsesc, se îmbrăţişează zgomotos, se ating cu tandreţe, râd, se agită, strigă fără restricţii. Cei câţiva belgieni, din *staff-ul* casei sau din public, privesc stingheriţi la ce se întâmplă în jurul lor. Te impresionează fără să vrei căldura naturală a salutului, seninătatea privirii, lipsa de etichetă, manifestarea spontană, nereţinută a bucuriei, lucruri cu care cei de prin partea locului nu sunt foarte obişnuiţi.

Fiind invitat special, am loc rezervat în primele rânduri, alături de personalul diplomatic. Cele trei secţiuni de percuţie, instalate pe scenă mă fac să tânjesc după o poziţie mai ferită. Griji inutile pentru că ritmurile de salsa care aveau să urmeze, sunetul alămurilor şi vocilor perfect armonizate, nu aveau să-mi creeze nicio neplăcere, ba dimpotrivă. Grupul pe care tocmai mă pregăteam să-l ascult se intitula „La 33”, foarte cunoscut nu numai în Columbia, ci şi

peste hotare, după cum aveam să aflu ulterior.

Apariţia pe scenă s-a produs, în manieră columbiană, adică cu o întârziere de vreo cincisprezece minute. După primele acorduri am fost primul care i-a iertat. Tineri în majoritatea lor, cu trei solişti vocali, cu percuţionişti şi suflători neobosiţi, grupul a cântat neîntrerupt timp de mai bine de trei ore. A fost o adevărată desfătare pentru suflet. Entuziaşti şi înzestraţi cu bucuria de a dărui, „La 33" a dezlănţuit o adevărată furtună printre fani şi nu numai. Câteva tinere au urcat pe scenă şi au dansat în frumoase ritmuri de salsa, un dans care cere pricepere, o excelentă condiţie fizică şi o bună coordonare a mişcării. Contopirea artiştilor cu muzica şi dansul, pasiunea interpretării şi abandonul de sine, au creat un fel de hipnoză în care am trăit pentru o clipă şi din care nu ne-am revenit decât către final. Artiştii, epuizaţi de efort, s-au întrecut pe ei înşişi, într-o performanţă de neuitat.

Parteneriatul cu Columbia, dacă nu s-a materializat în planul cooperării militare, a avut, cel puţin în această seară, o dimensiune culturală remarcabilă. Poate că sunetul muzicii va fi în viitor alternativa la zgomotul armelor, aşa cum, pentru mine, contribuţia columbiană în Afganistan a fost o cafea bună şi o salsa extraordinară.

Prietenii în mişcare

Nu sunt un fan al sportului, dar paradoxal, iubesc mişcarea mai mult decât orice. Nu pentru că filozofii au identificat-o, de-a lungul timpului, cu motorul însuşi al vieţii, ci pentru că, simplificând lucrurile, este felul în care ne manifestăm existenţa. Ni se întâmplă tuturor, de la o căzătură sau un accident banal, să fim imobilizaţi pentru o vreme sau să fim, fizic, limitaţi în ceea ce dorim să facem. E prima lecţie pe care ar trebui s-o învăţăm despre cât de importantă este, în viaţa noastră, mobilitatea fizică.

Cum SHAPE e locul ideal pentru mişcare, a face sport e o chestiune de alegere personală. Neavând aptitudini potrivite pentru niciun sport de echipă, cochetez cu tenisul de câmp, practicat întâmplător în tinereţe, în perioada când acesta devenise un element de mândrie naţională. Era epoca lui Năstase şi a lui Ţiriac, a turneelor de *grand slam*, câştigate de români, a finalelor de *cupă Davis*, jucate pe arena Progresul, contra americanilor.

Copil fiind, aşteptam nerăbdător jurnalul radio de la ora

unu care consemna, în epocă, victoriile lui Năstase împotriva marilor jucători ai vremii. Aşa s-a născut dorinţa de a juca tenis, la început în curtea casei, apoi pe terenuri neamenajate, unde, în afară de entuziasmul copilăriei, totul era improvizat. Câţiva ani mai târziu mama decide să irosească toate economiile ei, agonisite cu anii, în prima rachetă de tenis, un „Reghin" din lemn autohton. Nu-mi mai amintesc exact cum s-a întâmplat. Săraci fiind, n-aş fi îndrăznit să cer o aşa sumă mare de bani, pentru un lucru considerat nefolositor, un fel de fandoseală de copil. Cred mai degrabă că a fost un gest pe care numai o mamă poate să-l facă pentru copilul ei, din simplă dragoste. Nu l-a condiţionat de nimic, nu trebuia să fiu ascultător sau premiant la şcoală. Habar n-avea pentru ce cheltuise ultimul sfanţ, singura răsplată primită fiind secunda de strălucire din ochii mei, ca semn al bucuriei ce mă cuprinsese şi pe care nu ştiam s-o exprim altfel, atunci când, pentru prima dată, am atins lemnul alb, încovoiat eliptic, al unei rachete adevărate.

Momentul, unul marcant al copilăriei mele, n-a avut niciun rezultat privind performanţele într-ale tenisului. Fără profesor şi fără învăţarea elementelor de bază, am continuat să joc tenis din când în când, după ureche, adică după ceea

ce vedeam la alţii şi aşa am rămas până în ziua de azi. Un amator dornic să alerge, fără tehnică şi abilităţi deosebite.

Sosirea la SHAPE mi-a redeschis pofta jucatului, pierdută între timp. Alături de plăcerea mişcării în sine, a companiei partenerului sau a destinderii, după o zi încordată, practica constantă a scos la iveală destule lucruri noi, cărora nu le dădusem nicio importanţă. Indiferent de nivelul tehnic pe care îl ai, tenisul, ca de altfel orice sport individual sau colectiv, înseamnă putere de concentrare, sincronizare perfectă între diferite mişcări ale corpului, echilibru, judecată şi mai ales prezenţă în teren. E un exerciţiu complex pe care încerc să-l practic, adesea fără succes, acela de a-ţi goli mintea de alte griji, de a te relaxa atât cât e necesar pentru risipirea încordării, de a te motiva şi mobiliza suficient pentru a învinge.

Jocul de-a învingătorul e mai degrabă un deziderat decât o realitate. Adversarii mei, din întâmplare, sunt dintre cei care, cu ani în urmă, au învăţat tenisul la club, lovesc corect şi se plasează mereu la locul potrivit. Ştiu că, acceptând să le fiu partener, e un semn mai degrabă de mare prietenie, decât o plăcere rezultată dintr-un parteneriat benefic. Le sunt recunoscător şi mă străduiesc să învăţ, jucând. Reu-

şesc să câştig, ca şi în cazul eclipselor de soare, atunci când se reunesc simultan mai multe condiţii, rezumate la zilele lor proaste şi zilele mele bune.

Un partener constant al întâlnirilor de tenis e un general croat, Ivan Beneta. A juca tenis cu Ivan e, din start, o mare provocare. Măsurând peste doi metri înălţime, cu o statură şi forţă fizică impresionante, Ivan e, de departe, adversarul pe care nu ţi-l doreşti. A început tenisul în tinereţe, are un serviciu năprasnic şi aleargă ca o gazelă pe toată suprafaţa de joc, în ciuda celor aproape şaizeci de ani. Venirile la fileu te sperie pentru că prezenţa sa masivă ocupă tot spaţiul şi-ţi trebuie multă îndemânare şi imaginaţie să-l păcăleşti.

Victoriile împotriva lui Ivan le număr pe degetele de la o mână. Dacă pentru mine ele sunt clipe de mare satisfacţie, pentru Ivan sunt lucruri greu de acceptat. E clar că nu-i plac înfrângerile. Aşteaptă cu nerăbdare revanşa, pentru care se pregăteşte psihic cu toată seriozitatea. Îmi face plăcere să-l studiez şi să-l văd intrând pe teren, determinat să învingă. Loveşte fără milă, caută colţurile, plasează, vine la fileu, e peste tot. Nu concepe să piardă de două ori consecutiv şi nu i se întâmplă, cel puţin în întâlnirile noastre. Când câştigă e calm şi blajin, când joacă e ca un vulcan încins.

Ivan e un fost veteran de război. Un război recent, urât şi violent pe care vrea să-l uite. Adversarii lui erau foşti colegi sau prieteni, deveniţi duşmani peste noapte. Ca şi la partidele de tenis, Ivan s-a mobilizat să câştige. În Croaţia, Ivan nu e o figură necunoscută. Mulţi şi-amintesc de el din anii războiului. Poate ne îndrăgim reciproc pentru că amândoi iubim marea. Ivan a practicat yahting-ul şi-i place să hoinărească pe întinsuri marine. De-acolo, îmi mărturiseşte, i se trag curajul şi îndrăzneala, dar şi nebunia aventurii.

Partidele de tenis cu Ivan, pe lângă finalul dezastros pentru mine, sunt momente de maximă solicitare fizică, ceea ce face ca organismul să reacţioneze într-un mod neplăcut, provocându-mi deseori insomnii şi nopţi agitate. Ce anume mă face să continui întâlnirile cu Ivan? Cred că personalitatea lui de om simplu, francheţea dialogului pe care-l avem, pe diferite teme, optimismul său debordant şi mai ales modul în care îşi construieşte victoriile. În felul lui, Ivan e un amestec rafinat de ingrediente diferite, dar complementare, din care nu lipsesc mândria naţională, dorinţa de izbândă, nevoia de valorizare şi o nespusă putere de luptă. Altfel e un tip simpatic, agreabil şi un partener excelent. Te înfrânge fără milă şi te ajută să-ţi oblojeşti rănile.

8. Întâlniri aproape miraculoase

Prinţesa afgană

Mi-a fost dat odată să primesc un grup de afgani deosebiţi, parlamentari, reprezentanţi ai societăţii civile şi jurnalişti. Nu în fiecare zi ai ocazia să te întâlneşti cu locuitorii unei ţări, aflate, de mai bine de 35 de ani, în stare de război. Lecturând lista participanţilor, descopăr cu surprindere oameni tineri, cu o excelentă educaţie profesională la şcoli înalte din străinătate şi cu funcţii importante în ţara lor.

Încerc să fac legătura între acest grup reprezentativ şi locul lor în societatea afgană despre care ştim, din mass-media, că este una primitivă, organizată după model tribal, răvăşită de războaie şi corupţie, adică mai simplu spus, o societate în care toate relele lumii noastre sunt adunate. Unul dintre ei este un renumit comentator politic, purtător de cuvânt al Parlamentului, apărător al drepturilor civile şi profesor asociat al Universităţii americane din Kabul.

Un altul e fondatorul primului post de radio public şi directorul unei organizaţii locale pentru drepturile omului.

Pregătesc, cu ajutorul unui coleg canadian, un cuvânt de bun venit, învăţ câteva cuvinte în dari, una din limbile oficiale şi mă pun la curent cu ultimele evoluţii din teatru. Colegii de la protocol îmi spun, pe fugă, ce nu trebuie să fac, din considerente religioase sau culturale. Printre altele, contactul fizic cu partea feminină din delegaţie, pare a fi cel mai sensibil. Primul afgan, intrat în încăpere, îmi întinde natural mâna luându-mă, evident, prin surprindere. Surpriza era cu atât mai mare cu cât personajul din faţa mea era o tânără femeie, de o frumuseţe rar întâlnită. Îmbrăcată simplu dar elegant, cu un şal de mătase cărămiziu, petrecut în falduri largi peste părul negru, făptura pe care o priveam cu nedumerire părea ruptă dintr-o poveste veche. Din ochii negri, străjuiţi de sprâncene frumos arcuite, ţâşnea, ca un izvor, o privire caldă, plină deopotrivă de timiditate şi îndrăzneală. Mică de statură şi plină de fragilitate, prinţesa afgană, cum aveam s-o numesc ulterior, răspândea în jurul ei un parfum discret, de mândrie şi demnitate. Era Farkhunda Zahra Naderi, politician şi membru în camera inferioară a Parlamentului Afgan, o neobosită luptătoare pentru drepturile femeii.

Fiica unui cunoscut lider afgan, Farkhunda urmează studiile liceale şi universitare în Marea Britanie, unde obţine o diplomă în ştiinţe juridice. Cunoscută încă din timpul studenţiei pentru militantismul activ, după terminarea studiilor se întoarce în Afganistan şi intră în viaţa politică. Participă la dezvoltarea unor proiecte culturale alături de tatăl său, ţine conferinţe peste tot în lume, impresionând audienţa şi obţine mai multe premii internaţionale pentru curajul şi tăria convingerilor exprimate. Cartea de vizită cu care vine e rapid confirmată de discuţiile care au urmat, unde Farkhunda, secondată îndeaproape de ceilalţi membri ai delegaţiei, avea să-şi etaleze calităţi incontestabile de ambasador şi avocat al drepturilor femeii în Afganistan.

Problemele generale ridicate pe timpul vizitei confirmau ceea ce multă lume ştie, respectiv complexitatea societăţii afgane în ansamblul ei şi dificultăţile în găsirea unor soluţii potrivite. Plasat într-un spaţiu strategic complicat, aflat la întretăierea influenţelor pakistaneze, iraniene şi ruseşti, Afganistanul a fost de-a lungul timpului, zonă tampon între diferite interese regionale, iar scurtele perioade de răgaz n-au fost suficiente pentru a cristaliza o societate stabilă şi prosperă. Între două războaie, afganii au impus propriile

reguli de convieţuire şi au respins, într-o formă sau alta, orice încercare de schimbare, venită din afară. Privită în acest context, femeia afgană e una din victime care plăteşte tribut trecutului. Oameni tineri precum Farkhunda reprezintă speranţa reîntoarcerii la valorile fireşti despre care mulţi au auzit din cărţi, fără a le fi trăit vreodată.

Farkhunda nu scapă prilejul de a aduce mereu în discuţie drepturile femeii, acuzând indirect NATO de o anume pasivitate. Charlotte, suedeza pe care o am în echipă şi care este consilierul SACEUR privind perspectiva de gen, încearcă să balanseze tonul discuţiilor. E un dialog frumos, purtat între reprezentanta unei ţări, recunoscută pentru promovarea drepturilor femeii în toate forurile internaţionale şi o trăitoare a dramei cotidiene a femeilor afgane. E o înfruntare, într-un fel inegală, între un militant vocaţional, cu o vastă experienţă internaţională şi un luptător, venit direct de pe câmpul de luptă.

Pe timpul prânzului sunt norocos s-o am pe Farkhunda în dreapta mea. Războiul ei cu ignoranţa religioasă sau culturală şi cu toate prejudecăţile asociate e unul sfânt. E tânără şi nu înţelege cum un popor, caracterizat de blândeţe şi înţelepciune cu ceva timp în urmă, a ajuns astăzi să facă lucruri îngrozitoare. Se referea la cazul mult mediatizat al

femeii mutilate, prin tăierea nasului şi urechilor. „Acest gen de violenţă n-a existat la afgani, nu face parte din cultura noastră" îmi spune cu tristeţe, parcă scuzându-se în numele propriului popor pentru o astfel de atrocitate. Pare, pentru o clipă, neputincioasă, ochii negri, adânci, cad în visare, apoi încrederea îi revine şi e din nou gata de luptă. Farkhunda e firavă pe dinafară, pare o fetişcană timidă, proaspăt ieşită din pension să descopere lumea. Născută pe alte meleaguri, probabil asta ar fi fost, dar realitatea dură în care a crescut i-a schimbat destinul. Putea pleca oriunde, ca mulţi alţii, dar a preferat să rămână şi să lupte. Ne-am despărţit cu aceeaşi caldă strângere de mână. I-am spus, încurajator, să continue misiunea începută, nu una fără risc, într-o ţară ca Afganistanul. Dar poate asta e menirea ei, să lupte până la capăt pentru ceea ce crede. Sunt convins că va reuşi.

Într-un sfârşit de an mi-am amintit de Farkhunda şi i-am trimis o felicitare cu urările obişnuite, folosind limbajul amical din timpul prânzului de lucru. Mesajul a fost recepţionat de unul din consilierii săi care mi-a cerut detalii despre împrejurarea în care am cunoscut-o. Atunci am aflat că apriga luptătoare pentru drepturile femeii este apelată formal cu „excelenţa sa", titlu pe care îl merită cu prisosin-

ţă, nu atât din raţiuni protocolare, cât pentru ceea ce face.

Rădăcini

Nu puţine sunt momentele în NATO în care naţiunile să nu sărbătorească un eveniment, fie că e legat de istoria naţională sau instituţia militară ori e, pur şi simplu, asociat cu începutul noului an sau a unui sezon. Dincolo de aspectul formal al oricărei celebrări, există o conotaţie practică a acestor întâlniri, rezultată din nevoia unor contacte informale continue, între diplomaţii acreditaţi la NATO şi militarii de rang înalt. În atmosfera relaxantă, prilejuită de mâncăruri şi băuturi tradiţionale, eminenţele cenuşii ale Alianţei se întâlnesc, discută şi, de multe ori, găsesc soluţii pentru depăşirea obstacolelor care împiedică atingerea consensului. Petrecerile nu sunt, în general, exclusiviste. Alături de demnitari, personalul civil şi militar de orice rang se bucură de aceeaşi atmosferă caldă, prietenească. Prilej de extindere a cercului de prieteni, căci nimic nu e mai important decât un interlocutor cunoscut, atunci când ai de rezolvat o solicitare naţională.

România nu face nici ea excepţie de la organizarea unor seri festive. Alături de sărbătorirea *Zilei Naţionale*, un loc aparte îl ocupă *Petrecerea de toamnă*. Pregătită împreună cu Turcia, Bulgaria şi Grecia, petrecerea de toamnă se bucură de mare faimă. Vinuri alese, sarmale cu mămăliguţă şi alte produse tradiţionale întregesc atmosfera de voie bună, în care gazde şi oaspeţi se destind, după o zi plină de dezbateri şi întâlniri, mai mult sau mai puţin productive.

Cum sunt invitat, de fiecare dată particip cu mare plăcere, în special pentru bucuria reîntâlnirii cu colegii români care lucrează la cartierul general, pe care n-am ocazia să-i văd prea des.

Într-o astfel de ocazie l-am cunoscut pe Cristache. Cristache e un amiral albanez, e reprezentantul militar al Albaniei la NATO, ţară nou primită în rândurile Alianţei. Întâlnirea cu Cristache m-a emoţionat la momentul respectiv şi continuă să mă tulbure de fiecare dată când se repetă. Cristache e aromân şi în momentul primei întâlniri mi-a spus într-o frumoasă limbă românească „Ce mai faci?”

Întâlnirile cu Cristache au ceva din misterul timpului trecut, mă răscolesc pentru că nu ştiu exact prin ce împrejurări neamul românesc s-a risipit într-o arie atât de vastă şi

cum a supravieţuit, departe de rădăcinile originare. Poţi întâlni români în tot locul, e un fapt al istoriei prezente, unii pot fi dezrădăcinaţi de câteva generaţii. Cristache nu e un dezrădăcinat, el s-a născut acolo ca şi strămoşii strămoşilor lui. A păstrat limba veche, nealterată de neologisme sau alte influenţe, practică obiceiurile şi datinile străbune şi credinţa. Dar toate acestea sunt pe cale să se stingă.

Statul albanez nu e dispus la o recunoaştere oficială a acestei etnii. În consecinţă, nu există presă scrisă şi audiovizuală în limba maternă, nici şcoli sau alte lăcaşuri de cultură. Tradiţiile sunt păstrate de familie şi, într-o oarecare măsură, de biserică. Nici partea română nu pare a avea o politică coerentă, pe termen lung. La toate acestea se adaugă un alt factor care nu e nici politic şi nici naţional. Este firescul cotidianului, al întâmplării care lucrează, alături de timp, la uitarea de care aminteam.

Cristache s-a căsătorit cu o musulmană, o albaneză care i-a căzut cu tronc şi cu care are patru copii. În familie vorbesc albaneza, copiii merg la moschee sau mai degrabă la discotecă. Obiceiurile străbune n-au o semnificaţie anume, sunt tineri şi au alte lucruri de făcut. Cristache simte cum din el se stinge încet câte ceva, limba o ţine vie împre-

ună cu fraţii şi surorile şi cu o parte din prieteni, nu cu proprii lui copii. Pentru câtva timp, nu foarte mult.

Când vorbeşte de neamul lui, o face cu mândrie. Oameni harnici şi înstăriţi, obişnuiţi cu greul pentru a supravieţui, priviţi cu invidie de cei din jur. El însuşi e un exemplu de reuşită, după o luptă de-o viaţă. A ajuns în vârful ierarhiei dar se simte nedreptăţit. N-a primit niciodată cea de-a doua stea, deşi a ocupat poziţii de două stele, fiind comandantul marinei şi unul din locţiitorii şefului Statului Major General. N-are prea mari speranţe nici pentru viitor. E posibil ca la întoarcere să nu-şi găsească post şi să fie nevoit să se pensioneze, iar pensiile sunt mici. Nu se poate trăi fără un venit suplimentar. Contextul economic e sumbru pentru a se gândi la o a doua carieră.

Petrec cu Cristache ore bune pe drumul de întoarcere de la ceremonia de schimbare a comandantului Comandamentului Aliat pentru Transformare din Norfolk, aşa că până la Bruxelles avem o zi întreagă de povestit. Traversăm Atlanticul discutând şi deşi merg în acelaşi sens cu timpul, am sentimentul curgerii împotriva lui. Lumea lui Cristache e o întoarcere în trecut, la rădăcinile neamului românesc.

Generali din est

Întâlnirea mea cu generalul Mieczslaw Bieniek s-a petrecut târziu, pe timpul Conferinţei din Sarajevo, aproape de încheierea misiunii amândoura. Bieniek e polonez şi ocupă poziţia cea mai înaltă în ierarhia NATO, din partea noului val de membri, intraţi în Alianţă după anii 90. Este locţiitorul comandantului Comandamentului strategic pentru transformare şi îşi duce existenţa profesională între un general francez, comandantul şi un amiral britanic, respectiv şeful de stat major.

Numirea acestuia în această funcţie e o recunoaştere a rolului activ jucat de polonezi în Alianţă şi, nu în ultimul rând, un rezultat al politicii înţelepte de promovare şi susţinere a intereselor naţionale. Polonezii, odată ajunşi în NATO, au înţeles rapid jocurile de putere existente şi au dorit să ia parte la ele. Drumul către reuşită n-a fost uşor, însă au ştiut să-l parcurgă cu perseverenţă şi pricepere.

Obţinerea unei funcţii importante în Alianţă reprezintă, în sine, un demers dificil pentru că se loveşte de regulile de-

ja stabilite de cei mari. Odată bătălia câştigată, este extrem de important pe cine numeşti în acea funcţie. Strategia succesului trebuie iniţiată şi pusă în mişcare cu câţiva ani înainte. Îmi amintesc că, la puţin timp de la intrarea în NATO, polonezii au vizat funcţia de preşedinte al Comitetului Militar, cea mai înaltă autoritate militară din cartierul general. O poziţie grea, de mare vizibilitate pentru care, tradiţional, se bat marile puteri.

Care a fost strategia polonezilor? Au selecţionat unul din cei mai buni generali şi l-au trimis la Bruxelles ca reprezentant militar naţional, pentru trei ani. Am avut şansa să-l cunosc şi să-i văd prestaţia în şedinţele Comitetului militar. Această experienţă trebuia ulterior validată printr-o funcţie înaltă în ţara de origine, aşa că, după încheierea misiunii la Bruxelles, generalul a devenit şeful Statului Major General al Forţelor Armate Poloneze, funcţia supremă pentru un militar. Din această poziţie şi-a depus candidatura la preşedinţia Comitetului militar şi a început o intensă campanie de susţinere, în special printre noii sosiţi în NATO. Ideea generalului Gagor era de a grupa în jurul lui reprezentanţii fostelor ţări comuniste, pentru o mai bună promovare a intereselor lor în sânul Alianţei.

Contracandidatul său era un amiral italian, Gianpaolo di Paola, burghez prin origine şi cu o impresionantă carte de vizită. Şansele generalului Gagor s-au diminuat considerabil şi pentru că, dincolo de generozitatea propunerii poloneze, Italia fusese una din ţările care sprijinise accederea multora din noii membri, iar acest lucru nu putea fi uitat uşor. Gagor a pierdut cursa şi câţiva ani mai târziu avea să-şi piardă şi viaţa în tragicul accident aviatic din Rusia, unde aproape întreaga conducere militară poloneză a fost decapitată.

Bieniek avea să aibă altă soartă. Ofiţer de forţe speciale, generalul parcurge traseul militar obişnuit după care este lansat în activităţile internaţionale. Două misiuni de menţinere a păcii sub steagul Naţiunilor Unite, comandant al Brigăzii poloneze din Bosnia şi Herţegovina, general la SHAPE pentru trei ani, locţiitor al Corpului de reacţie rapidă din Turcia, comandant al Diviziei multinaţionale din Irak, trimis special al SACEUR în Afganistan, reprezentant militar al Poloniei la cartierul general NATO şi, din 2010, locţiitor al şefului Comandamentului Aliat pentru Transformare din Norfolk, SUA. O carieră internă şi internaţională strălucită care l-a recomandat pentru poziţia înaltă pe

care o ocupă.

Povestea generalului Gagor, neîmplinită, şi succesul generalului Bieniek sunt un exemplu de coerenţă între stabilirea obiectivelor şi atingerea lor, din perspectiva îmbinării interesului naţional cu performanţa individuală. O experienţă pe care polonezii au învăţat-o de la alţii şi care nouă, românilor, nu ne serveşte la nimic. A construi în perspectivă nu pare a fi un concept la îndemâna noastră, cel puţin atunci când vine vorba de a-l transpune în practică.

Generalul Bieniek e, surprinzător, nu foarte înalt aşa cum ne-am fi aşteptat. Poartă mustaţă scurtă şi are ceva din aerul unui pan medieval. Îi place istoria, literatura şi mai ales sportul. A practicat tenisul şi-şi aminteşte cu plăcere de competiţiile câştigate la SHAPE. Continuă să-l practice şi azi la cei şaizeci de ani împliniţi. În întâlnirile informale, generalul Bieniek e ca argintul viu. Când vrea să ştie ceva, te întreabă rapid şi n-are răbdare să te asculte până la capăt, dacă nu eşti scurt şi concis.

L-am întâlnit deseori la diferite reuniuni sau activităţi sociale. E întotdeauna amabil şi nu uită să-ţi mulţumească atunci când lucrezi pentru el. Om de acţiune, nu-i place să filozofeze prea mult ceea ce nu pare a fi pe placul coman-

damentului în care lucrează, obişnuit cu discursuri lungi şi adesea abstracte. S-a concentrat pe parteneriate, dar nu ezită să participe la ceremonii somptuoase, conferinţe importante şi la alte evenimente similare.

L-am invitat să deschidă lucrările Conferinţei noastre din Sarajevo şi a acceptat. Aşa aveam să-l cunosc mai îndeaproape şi să descopăr omul adevărat din spatele funcţiei oficiale. Bieniek e într-adevăr un personaj extraordinar. Un luptător crescut în filozofia lui „orice e posibil". Instituţia i-a oferit şanse multiple de afirmare, iar el le-a fructificat cu succes.

Într-una din zile am luat masa împreună. Bieniek e un vorbăreţ iscusit. Îi place să fie în centrul atenţiei, povesteşte fără întrerupere despre oamenii pe care i-a cunoscut, despre evenimentele pe care le-a trăit. Are o memorie de elefant. Îşi aminteşte cu exactitate nume, locuri şi date. Nu-i scapă nimic. A avut experienţe fabuloase, a fost coleg de-a lungul carierei cu mari generali americani, dar şi cu alţi militari care au făcut ulterior carieră. Din timpul studiilor la Colegiul regal din Londra îşi aminteşte de generalul Degeratu şi de alţi câţiva, toţi ajunşi în poziţii importante.

Generalul Bieniek a pătruns prin culisele puterii pe

timpul campaniei din Irak, unde a fost comandantul singurei divizii multinaţionale. Îşi aminteşte de disputele cu omologii americani şi britanici şi de zbaterea inegală între cei doi mastodonţi, pentru a se face auzit. Îl întreb dacă nu s-a gândit să scrie o carte şi-mi răspunde că da. Cu o singură condiţie, să fie publicată după moartea sa. La Norfolk a cochetat cu aristocraţia locală, fiind acceptat de unul din cluburile selecte. Continuă să joace tenis la club, nu scapă participarea, ca spectator, la US Open şi nici la Roland Garos, când are ocazia. Cu surorile Williams a luat masa la Londra pentru că tatăl lor era bun prieten cu o fostă celebritate poloneză. Fără complexe, e hotărât să-şi joace cartea până la capăt. Jovial şi bonom, are ochii negri, vioi şi privirea neliniştită, mereu în căutare de ceva nou. A luptat cu prejudecăţile neamului şi le-a învins.

Cred că succesul generalului Bieniek vine dintr-o voinţă şi disciplină de fier, din îndrăzneala de a visa, din curajul şi din aspiraţiile sale. Paraşutist la origini, îi place înaltul cerului şi saltul în gol. Generalul Bieniek, un om dedicat meseriei, un iubitor al vieţii şi al provocărilor, un victorios pe câmpul de luptă. Un om a cărui companie te inspiră şi te mobilizează. Altfel, un simplu general din est.

SACEUR pleacă

Prin forţa împrejurărilor, am lipsit de la unul din cele mai importante momente ale ultimului an petrecut la SHAPE, discursul de rămas bun al amiralului Stavridis, rostit înaintea plecării.

S-a întâmplat ca un musafir de rang înalt să fie prin preajmă şi să solicite o vizită la SHAPE. Cum alţi generali n-au fost disponibili, sarcina de a primi un general cu trei stele mi-a revenit mie, contrar regulilor de protocol existente.

Dat fiind contextul în care vizita avea loc, n-aş putea spune că am primit sarcina cu multă bucurie. Generalul finlandez nu era altul decât secretarul permanent al ministrului apărării şi, foarte probabil, viitorul şef al Statului Major General.

Discuţia, fără o agendă anume, cu un personaj de rang înalt, din sfera politicului, e deseori o provocare serioasă, aşa că încep documentarea pentru vizită cu câteva zile înainte, fără prea mult entuziasm. Recapitulez cooperarea cu

Finlanda, câteva din punctele cheie în care finlandezii sunt interesaţi, reiau cu experţii solicitările lor, unele nerezolvate de NATO, şi încerc să-mi imaginez ce anume l-ar putea interesa pe musafirul meu. Parcurgerea CV-ului nu e deloc încurajatoare, generalul Raty având o carte de vizită impresionantă. O solidă educaţie profesională în Statele Unite, la Harvard Kennedy School şi la şcolile NATO, experienţă la comandă până în cele mai înalte poziţii naţionale şi în teatrele de operaţii, adică toate ingredientele necesare pentru funcţia la care aspiră.

Fotografia din documentele care-mi sunt pregătite, lasă impresia unui tip rece, cerebral, distant, caracteristici atribuite, instantaneu, oricărui nordic. Clişeul pe care tocmai îl construisem avea să fie infirmat după primele momente ale întâlnirii. Pe parcursul unei ore, cât a durat discuţia noastră, aveam să descopăr un om jovial, inteligent, deschis şi prietenos, care ştie să transforme o întâlnire formală într-un moment agreabil.

Pentru a evita din start un dialog pe subiecte care nu-l interesau, generalul m-a informat că e la curent cu ceea ce facem pentru parteneriate, dându-mi de înţeles că putem sări peste introducere. Bun diplomat, a preluat iniţiativa şi,

după câteva minute, crisparea cu care începusem dialogul nostru a dispărut ca prin minune. Generalul coborâse, discret, din sfera lui, în biroul interlocutorului său, un om mai degrabă obişnuit cu aspectele practice ale parteneriatelor decât cu căile stufoase ale diplomaţiei. Astfel a fost posibil să abordăm, pe rând, relaţia cu Rusia, provocările din Orientul Mijlociu, Afganistanul, interesele americane în Asia-Pacific şi multe altele. De o gentileţe extremă, generalul Raty pune întrebarea, ascultă răspunsul, apoi împărtăşeşte punctul lui de vedere cu mine. Iau notă, pentru că le menţionează în treacăt, de întâlnirile pe care le-a avut cu importante personalităţi politice şi militare din ţările la care ne referim şi înţeleg că opiniile sale sunt construite pe experienţe trăite şi nu pe lecturi academice.

La plecare, îmi oferă, cu dedicaţie, o carte despre valorile culturale şi frumuseţile naturale ale ţării din care vine. Interesant e că această carte, intitulată simplu *Finland, it works,* editată de Ministerul Apărării, e scrisă de un american, venit în Finlanda, pentru un an, să descopere de ce finlandezii sunt deosebiţi de alte popoare. Se pare că americanul n-a găsit un răspuns satisfăcător la întrebare nici după treizeci de ani, din moment ce continuă să exploreze tainele ascunse ale acestei

ţări şi ale oamenilor ei. Generalul Raty, prin modul său special de a fi, e o posibilă parte a răspunsului pe care îl caută.

Contactul meu cu finlandezii nu se rezumă la întâlnirea cu generalul Raty. Mai mulţi colegi finlandezi lucrează în divizie aşa că am şansa să-i cunosc nu ocazional, ci aşa cum sunt, în viaţa de zi cu zi. Lucrători zeloşi, capabili să nu se desprindă de ecranul calculatorului ore în şir, ofiţerii finlandezi sunt buni profesionişti, camarazi de excepţie, cu un profund respect pentru ierarhie şi valorile organizaţionale. Generalul Raty nu e decât un produs al unui sistem bine pus la punct, care funcţionează după principii şi reguli bine definite.

Atmosfera destinsă în care ne-am despărţit a mai diminuat din amărăciunea de a fi lipsit la discursul amiralului Stavridis. În mod inexplicabil, deşi întregul personal fusese invitat să participe, sala nu a fost arhiplină, aşa cum mă aşteptam. Nici la ceremonia dezvelirii unei plăci comemorative, purtând numele său, nu au asistat prea mulţi. Face parte din tradiţia SHAPE ca străzile din bază să poarte numele foştilor comandanţi, în semn de preţuire a meritelor acestora pe timpul exercitării comenzii. Cum pentru denumirea străzilor au intrat în competiţie, alături de numele coman-

danţilor şi numele capitalelor statelor membre, găsirea unui loc nenominalizat e o problemă. Pentru amiralul Stavridis, poziţia vacantă a fost heliportul, poate şi ca o aluzie la călătoriile sale foarte dese.

Acasă, la amiralul Stavridis

Neavând alte obligaţii după încheierea vizitei generalului finlandez, prind finalul ceremonialului, organizat la clubul SHAPE, cu un „grătar" nesponsorizat, semn că reducerile bugetare americane au început cu cei mari. E o petrecere extrem de simplă. Nu se ţin discursuri ca la ceremoniile obişnuite. SACEUR trece de la un grup la altul şi mulţumeşte celor l-au servit, indiferent de rang, în timp ce orchestra internaţională întreţine atmosfera. Îl văd pe SACEUR trist cum niciodată n-a fost. Să fie doar tristeţea dinaintea plecării? Fiind un admirator fără rezerve al amiralului, am simţit o nevoie profundă să-i vorbesc, înainte de plecare. O timiditate inexplicabilă sau aş-

teptarea prea lungă a unui moment favorabil au făcut ca această intenţie să nu se materializeze. Dezamăgit, mă consolez cu ideea că oamenii mari n-au nevoie de mărturisiri admirative.

Tablou „de familie" cu amiralul Stavridis

Amiralul Stavridis a deschis un capitol important din istoria SHAPE. A fost cel care a iniţiat şi a dezvoltat conceptul abordării cuprinzătoare a crizelor şi l-a pus în practică, prin crearea unei structuri organizaţionale specifice. Odată cu implementarea noului concept, despre care se vorbea de multă vreme, cultura militară tradiţională primea o lovitură serioasă, prin trecerea de la filozofia buncărului la cea a spaţiilor deschise. Ideea acestei schimbări reflectă rolul şi poziţia actuală a militarului, chemat mai degrabă să instaureze pacea decât să câştige războaie, iar pentru asta trebuie să fie pregătit nu numai să lupte, dar să şi înţeleagă, să asculte şi să lucreze cu alţi actori civili, la fel de importanţi. Viziunea amiralului Stavridis

a fost una corectă, urmând ca timpul să-i dea dreptate.

Mă uit peste Atlantic

Divizia de cooperare militară e unică în NATO nu neapărat prin misiunea ei, ci prin modul atipic de subordonare. Organizaţiile militare, prin natura lor, sunt structuri ierarhice, adică au întotdeauna un singur şef. A avea simultan doi şefi, respectiv două lanţuri de comandă e un lucru rar întâlnit pentru simplu motiv că nu poţi primi misiuni sau ordine din două direcţii diferite, fără riscul de a încurca borcanele. În NATO acest lucru este posibil şi s-a întâmplat atunci când, în baza recomandărilor unui studiu, naţiunile au decis să reunească toate funcţiile de cooperare existente în cele două comandamente strategice, într-un singur loc. Aşa s-a ajuns la înfiinţarea diviziei noastre, care avea drept scop să coordoneze întreaga cooperare militară cu partenerii şi să sprijine îndeplinirea obiectivelor strategice ale celor doi comandanţi strategici.

Cum cele două comandamente au misiuni diferite, riscul unui conflict major între cele două lanţuri de comandă era

redus, în practică subiectele în dispută fiind nesemnificative, iar ocaziile rare. Dacă pentru interesul general al parteneriatului decizia înfiinţării unei structuri bicefale a fost una benefică, sarcina grupului de comandă, în special a comandantului, n-a fost una uşoară.

Cu amiralul Cooling, şeful de stat major ACT

Divizia, astfel înfiinţată, era şi continuă să fie parte integrantă a celor două organizaţii, adică să figureze în organigrama amândoura. Cea mai mare parte a personalului se află la Mons, unul din directorate fiind dislocat la Norfolk, în SUA, în cadrul Comandamentului Aliat pentru Transformare-ACT. Se înţelege că obligaţiile şefului diviziei se rezumă în a-i servi, în mod egal, pe cei doi comandanţi strategici. În practică asta înseamnă participarea directă sau prin intermediul teleconferinţei la toate reuniunile organizate de cei doi comandanţi sau de şefii lor de stat major. Sar-

cină deloc uşoară pentru că subiectele abordate sunt diferite şi complexe.

Prezenţa fizică a diviziei la Mons permite o legătură mai bună cu grupul de comandă SHAPE, în timp ce teleconferinţele cu ACT sunt mai puţin productive, în principal din lipsa contactului direct cu responsabilii diferitelor domenii. Una din consecinţele dublei subordonări o constituie simultaneitatea unor reuniuni, ceea ce a condus la împărţirea sarcinilor între mine şi comandant, un avantaj care mi-a dat posibilitatea să fiu prezent la multe decizii luate la cel mai înalt nivel.

Am amintit de misiunile diferite ale comandanţilor strategici. În urma reformelor consecutive, suferite de Alianţă după încetarea războiului rece, misiunea ACO, Comandamentul aliat pentru operaţii, este strict legată de planificarea şi conducerea strategică a operaţiilor, în timp ce ACT, Comandamentul aliat pentru transformare, trebuie să definească viitorul Alianţei şi s-o ajute să se adapteze continuu la schimbări. ACT e cea care identifică potenţialele ameninţări la adresa securităţii NATO, stabileşte cerinţele pentru capacităţile de apărare de care trebuie să dispună naţiunile, în folosul Alianţei şi, mai nou, se ocupă de pregătirea colectivă a trupelor Alianţei.

Prezenţa ACT la Norfolk în SUA nu e numai o reflec-

tare a caracterului transatlantic al NATO, ci şi expresia unei nevoi stringente, de relaţionare directă cu puterea inovatoare a americanilor în materie de apărare. Multe din doctrinele, procedurile sau conceptele implementate în NATO vin pe filieră americană. Fiind prima putere militară a lumii, americanii investesc suficient de mult în domeniul securităţii şi tehnologiilor pentru apărare, fiind cu un pas înaintea tuturor celorlalte naţiuni. Modul specific de organizare, eficienţa cu care funcţionează, cultura şi filozofia practică în abordarea problemelor apărării, le conferă rolul de lideri mondiali, postură pe care şi-o asumă şi o exercită într-un anumit fel şi în cadrul Alianţei. Din acest motiv, ani de-a rândul şefia ACT a fost deţinută de un general american.

Situaţia avea să se schimbe odată cu reintrarea Franţei în structurile militare integrate de comandă NATO, aceasta condiţionând revenirea în Alianţă, de primirea comenzii unui comandament strategic, pe care, surprinzător pentru mulţi, a obţinut-o. Aşa se face că, în 2009, generalul de aviaţie Stephane Abrial a devenit noul comandant al ACT. E lesne de înţeles că solicitând comanda ACT, francezii, prin numirea unuia din cei mai buni generali, doreau să demonstreze că cererea lor a fost justificată, că europenii nu numai

că merită să împartă puterea, dar sunt şi capabili s-o exercite cu inteligenţă, în beneficiul tuturor.

Şefii mei, generalul Abrial şi amiralul Stavridis

Presiunea pusă pe umerii generalului Abrial a fost imensă. Personalitatea sa puternică, carisma şi capacitatea de adaptare la provocări noi l-au ajutat să devină un interlocutor respectabil şi respectat de comunitatea NATO, atât cea militară cât şi cea politică. Activ şi determinat să revitalizeze comandamentul, Abrial a dus, din prima zi la comandă, o muncă asiduă de promovare a ACT, ca organizaţie lider pentru transformare, a bătut capitalele europene şi s-a întâlnit cu personalităţi relevante din familia Alianţei, cu un singur scop, acela de a-i convinge să fie parte a efortului său de reînnoire a organizaţiei. Am avut dese ocazii să particip la reuniunile generalului Abrial cu comandanţii diviziilor, să-i înţeleg viziunea şi modul în care a dorit s-o vadă implementată.

Întâmplarea a făcut ca, pe timpul unei vizite la Mons,

să-l întâlnesc pe general şi să discutăm, mai bine de o oră, despre parteneriate şi problemele lor. După partea oficială am servit masa de prânz împreună, alături de un general belgian, subordonat şi el ACT.

General cu patru stele ca şi amiralul Stavridis, Abrial aparţine şcolii europene de lideri militari. Educat, ca mai toţi piloţii occidentali în Statele Unite, generalul Abrial nu s-a molipsit prea mult de nonşalanţa şi spontaneitatea americană, preferând eleganţa rafinată a burgheziei tradiţionale franceze. Discuţiile pe timpul prânzului, cum era şi firesc, au fost o continuare a celor oficiale. Abrial era interesat să ştie ce gândim noi despre viitor, cum abordăm provocările curente ale Alianţei şi în ce măsură viziunea exprimată de el privind rostul comandamentului pe care îl conduce era împărtăşită şi aplicată în organizaţiile noastre.

Deşi întâmplătoare, întâlnirea mea cu generalul Abrial face parte din momentele fericite ale vieţii profesionale în care ai ocazia să cunoşti oameni deosebiţi, personalităţi puternice care marchează prezentul şi prefigurează viitorul.

Generalul Abrial, prin prezenţa sa în fruntea Comandamentului aliat pentru transformare, a dat Alianţei un suflu nou, inspirat din dorinţa europenilor de a-şi asuma răspun-

deri mai mari în viaţa NATO şi de a reduce dependenţa excesivă faţă de unchiul Sam.

Întâlniri princiare

Într-una din reuniunile săptămânale pe care şeful de stat major le are cu şefii de divizii, aflăm despre o vizită aparent neobişnuită: Prinţul Danemarcei vine la SHAPE.

SHAPE e, prin excelenţă, un comandament militar, mulţi oameni importanţi sunt interesaţi să discute cu militarii de rang înalt probleme privind securitatea şi apărarea, aşa că prezenţa lor printre invitaţii obişnuiţi nu e o surpriză. Prinţul Danemarcei e mai mult decât o persoană publică interesată de problemele militare, e viitorul rege.

Prinţul Frederik exercită deja prerogativele conducerii regatului pe timpul absenţei mamei sale, regina Margareta a II-a, aşa că primirea sa la SHAPE nu putea fi decât una regală. Onoruri militare, ceremonii conduse de SACEUR, întâlniri şi discuţii. Prinţul se bucură de toate aceste privilegii pentru rangul pe care-l poartă şi calitatea oficială a vizitei.

Atenţia specială cu care va fi tratat are şi alte explicaţii.

Prinţul Frederik, ca orice monarh în devenire, are o solidă pregătire militară. A început ca recrut în regimentul de gardă, apoi, prin cursuri şi sesiuni speciale de pregătire, capătă competenţe, ranguri şi responsabilităţi la diferite niveluri de comandă, în toate cele trei servicii, respectiv în armata de uscat, marină şi aviaţie. Cariera militară este acompaniată de o pregătire fizică dură, prinţul participând la activităţi competiţionale precum maratonul şi alte întreceri sportive. Cea de-a doua parte a formaţiei sale a cuprins cursuri pentru lideri militari, funcţii în Comandamentul apărării, profesor la Colegiul Regal de Apărare. O educaţie şi o pregătire demne de un viitor rege.

Am avut şansa să particip la discuţiile din cadrul mesei rotunde, organizate pe timpul vizitei, conduse de şeful de stat major. Prinţul este interesat, în special, de evoluţiile din Afganistan, de cooperarea militarilor cu ceilalţi actori internaţionali şi de percepţia SHAPE privind viitorul acestei ţări. Generalii se străduiesc să-i prezinte o imagine cât mai fidelă a campaniei militare, cu perspective, dificultăţi şi incertitudini. Ideile se înlănţuie logic, de la planificarea operaţiei la aspectele politice şi de comunicare strategică, la pierderi colaterale şi la relaţia cu Pakistanul. Prinţul ascultă imper-

turbabil şi lasă lucrurile să se desfăşoare în voia lor.

Am sentimentul că particip la un sfat al înţelepţilor cu monarhul lor, în pregătirea unei decizii importante. E un contrast puternic între efortul de a convinge al generalilor, oameni în vârstă, mulţi dintre ei aproape de finalul carierei şi calmul desăvârşit, asociat cu tinereţea aproape provocatoare a prinţului. Aşa mi-am imaginat dintotdeauna un rege, un bun ascultător al supuşilor săi, un înţelept, cântărind cu grijă deciziile ce urmează a fi luate, un vizionar al consecinţelor actelor sale pe termen lung. A fi rege e nu numai un destin de urmat, ci şi un act de mare responsabilitate, motiv pentru care urcarea pe tron trebuie să fie precedată de o solidă pregătire şi cunoaştere a vieţii.

Prinţul Frederik a fost însoţit de ambasadorul Danemarcei la NATO şi de o parte din consilierii militari personali. A avut discuţii private cu SACEUR şi au servit masa împreună.

La sosire prinţul a fost aşteptat de mica comunitate daneză la SHAPE. Câteva doamne, îmbrăcate neceremonios, alături de un grup de copii. Prinţul se întreţine cu fiecare, într-o atmosferă extrem de relaxantă. Îl privim de pe margine cum se relaţionează cu oamenii. Are naturaleţe şi ele-

ganţă în mişcări, în felul de a privi, cum numai oamenilor aleşi le e dat.

Pe timpul ceremoniei de primire mă prezint, mă adresez cu „înălţimea voastră" şi ne strângem, firesc, mâinile. Am repetat gestul la plecarea după masa rotundă.

Întâlnirea cu prinţul Danemarcei n-a fost una de rutină. Regalitatea, ca opţiune de guvernare, rezonează în fiecare, diferit. Pentru mine, momentul trăit a însemnat mai mult o reîntoarce la poveştile copilăriei şi mai puţin o meditaţie la dilemele existenţiale. Un lux pe care oamenii de vârsta mea şi-l pot permite, din când în când.

9. Sfârşitul

SHAPE, aşa cum a fost

Pentru cei din afară, SHAPE nu e decât un loc cazon, ca multe altele. Pentru cei din interior perspectiva e alta. SHAPE are simultan o dimensiune militară, dar şi una socio-culturală. E locul unde se planifică permanent câte ceva, de la planuri pentru războaie până la planuri de vacanţă. Planificatorii de războaie îşi fac treaba în linişte şi în siguranţă. Lucrurile rele se întâmplă departe. Afganistanul e la mii de kilometri, sicriele cu morţi nu trec prin SHAPE, iar statisticile sunt simple cifre. O realitate care sperie dacă ar fi adevărată. Din fericire cei trimişi să lucreze în folosul Alianţei nu sunt simpli funcţionari, nu-şi satisfac un stagiu, o trecere obligatorie pentru cariera armelor. Mulţi au încă mirosul prafului de puşcă în nări, adică vin direct de pe front. Asta îi face să gândească serios la orice opţiune propusă spre decizie, pentru că ştiu exact cât cântăreşte. Au învăţat pe propria piele.

Comunitatea şeipiană e cea a oamenilor obişnuiţi, formată din lucrătorii de zi cu zi, cei care petrec cea mai mare parte a zilei în faţa ecranelor digitale, ori în nesfârşite reuniuni sau dezbateri. E casta analiştilor, cea care ia pulsul lumii, căutând să înţeleagă încotro se îndreaptă. Aplecaţi asupra situaţiilor cu potenţial de criză, interpretează date şi fapte, dezvoltă ipoteze, pregătesc opţiuni sau planuri. Când apar conflictele, tensiunea creşte. Se lucrează în schimburi, zi şi noapte, noţiunea timpului dispare. Ceea ce contează e misiunea şi numai misiunea.

Planurile pentru intervenţia în Libia au fost pregătite într-un timp record. Politicienii au primit opţiunile militare strategice după câteva zile, ceea ce le-a permis să ia decizia politică în mai puţin de trei săptămâni. Pentru cei neiniţiaţi cu procesul de consultare şi decizie, durata menţionată pare mare, dar în acest timp s-a obţinut baza legală pentru intervenţie, respectiv rezoluţia Consiliului de Securitate ONU, sprijinul Ligii Arabe şi a ţărilor din regiune, s-au identificat partenerii de coaliţie şi facilităţile de sprijin. Pentru comparaţie, procesul privind decizia NATO pentru intervenţia în Bosnia şi Herţegovina a durat mai bine de şase luni. NATO supravieţuieşte pentru că ştie să înveţe din greşeli şi să se adapteze relativ rapid la schimbări.

SHAPE e, aparent, o lume a oamenilor în uniformă. În interiorul acesteia descoperi fiinţe paşnice care ştiu să iubească viaţa şi s-o preţuiască. Eterogenă prin natura ei, comunitatea din SHAPE are o identitate comună, rezultată din preocupări similare. Veniţi din toate colţurile lumii, cu tradiţii, credinţe şi aspiraţii diferite, şeipienii adoptă rapid cultura locală, obiceiurile casei, urmând cu naturaleţe regulile noi, specifice bazei.

În afara ţărilor membre NATO, la SHAPE întâlneşti reprezentanţi din Columbia, Egipt, Iordania sau Mauritania, din Caucaz şi ţările din Asia Centrală, Finlanda sau Suedia, Australia sau Japonia. Prezenţa lor înseamnă o cultură locală mai bogată, material şi spiritual, pentru că fiecare vine cu ceva.

Comunitatea americană oferă celorlalţi spiritul neconformist şi pragmatic, nemţii, berea bavareză şi cârnaţii tradiţionali, britanicii, rigoarea insulară, canadienii, laptele de elan. Naţiile mai mici contribuie cu ce pot, bulgarii cu sărbătoarea trandafirilor, spaniolii cu *poella*, grecii cu *suvlaki*.

SHAPE este, în egală măsură, o punte de dialog cu societatea civilă. Oaspeţi diferiţi, de la prinţi moştenitori, la miniştri, parlamentari şi diplomaţi, lideri militari, jurnalişti sau studenţi, vin la SHAPE aproape săptămânal, să discute,

să înveţe, să înţeleagă. Dialogul continuu cu exteriorul nu numai că nu perturbă activitatea cotidiană, ci dimpotrivă, oferă posibilitatea legăturii directe cu lumea reală. Vizitele Colegiului de apărare din Columbia, ale Institutului de studii strategice din Pakistan, ale Asociaţiei jurnaliştilor din India sau delegaţiile militare din Algeria sau Taiwan, sunt doar câteva exemple din zecile de vizite pe care le-am găzduit personal, ca reprezentant al grupului de comandă.

Cu **generalii din SHAPE la petrecerea de rămas bun**

Generalii din SHAPE, în frunte cu SACEUR, participă la conferinţe şi reuniuni internaţionale de prestigiu. Comunicarea strategică e un element de putere care menţine Alianţa în centrul atenţiei şi-o protejează, pe cât posibil, de interpretări răuvoitoare. Imaginea NATO în lume e rodul acţiunii constante a unei echipe de specialişti, dar şi a mesajelor transmise de fiecare membru al organi-

zaţiei, în parte.

Cei patru ani petrecuţi la SHAPE au însemnat o îmbogăţire profesională şi personală de neegalat. Am fost martor la declanşarea unor războaie sau la încheierea lor, la luarea unor decizii grele sau controversate. Am fost în mijlocul furtunos al transformărilor Alianţei, supravieţuirii şi adaptării ei, forţată de necesităţi strategice sau conjuncturale. Am trăit, alături de ceilalţi generali, frustrările generate de reducerile succesive ale comandamentelor, de închiderea bazelor militare, inclusiv a unor instalaţii şi facilităţi de luptă. Ca militar, tăierile operate mi s-au părut prea adânci şi insuficient cântărite din perspectiva urmărilor. Le-am implementat totuşi cu optimism, privind mereu înainte şi căutând soluţii pentru a suplini pierderile suferite.

Viaţa la SHAPE nu se numără în zile şi nici în ani. Indiferent de timpul petrecut, trăirea de aici e o experienţă unică şi de neuitat.

Final de poveste

Cei patru ani petrecuţi la SHAPE s-au dus pe negândi-

te. Îmi amintesc ca azi începutul, primele emoţii în faţa necunoscutului, primele incertitudini, primele bucurii şi eşecuri. Aproape 1500 zile şi nopţi şi tot atâtea dimineţi şi amiezi. O viaţă de om.

Multe lucruri bune mi s-au întâmplat, o parte din ele am încercat să le surprind în această carte. Despre nereuşite, câte vor fi fost, n-am vorbit prea des. Am învăţat cât am putut din ele, restul lăsându-l pradă timpului.

Viaţa la SHAPE este o imensă oportunitate, o lume deschisă unei explorări continue, o diversitate culturală şi spirituală nebănuită. Peste cincizeci de naţii din toate colţurile lumii, un peisaj mirific de tradiţii şi obiceiuri, un Babilon modern care sfârşeşte prin a deveni inteligibil. A profita de ce ţi se oferă la SHAPE e nu numai o provocare, dar şi o artă. Arta de a trăi frumos, în armonie cu tine însuţi şi cu cei din jur, de a fi permanent curios şi căutător, de a învăţa, cu umilinţă, de la cei din jur, de a te bucura de ceea ce ai.

Am ajuns la vârsta la care a cugeta despre viaţă e, ori prea devreme, ori prea târziu. Înclin să cred, dintr-un inventar sumar al lucrurilor care mi s-au întâmplat, că viaţa aici, la Mons, s-a scurs mai mult prin oportunităţi ratate decât împlinite. Câte puteam să fac şi n-am făcut, din neputinţă sau din ignoranţă.

Final de misiune, cu şeful de stat major SHAPE, generalul Freers

În cei patru ani prin SHAPE s-au perindat peste două mii de oameni. Am cunoscut doar câţiva din ei, destul ca să regret că m-am învârtit într-un cerc restrâns. Poate asta m-a ferit şi de lucrurile mai puţin bune care există în orice organizaţie. În principiu şeipienii sunt printre cei mai „bogaţi" oameni din lume. Au trăit, majoritatea dintre ei, experienţe profesionale sau umane extraordinare. Au văzut moartea în repetate rânduri, au salvat vieţi sau poate le-au distrus, au supravieţuit prin dogoarea deşertului, s-au confruntat cu ideologii şi doctrine potrivnice şi de neînţeles, au iubit şi urât totodată, au îndurat, au pierdut sau au învins, au trăit ceea ce îi e dat oricărui soldat să trăiască, viaţa în nuditatea ei. Toţi au povestea lor veselă

sau tristă, dar adevărată, sunt gata să ţi-o ofere dacă eşti pregătit s-o primeşti. SHAPE este o lume aparte din care n-am cunoscut decât o picătură.

SHAPE este, în acelaşi timp, o aventură spirituală din care nu pot să uit feeria nopţilor spaniole, ritmul sacadat al dansului irlandez, vibraţia rece a nordului, în apropierea sărbătorilor de Crăciun.

SHAPE e universul lalelelor multicolore, al mestecenilor fremătând în adierea verii, al frunzelor galbene, rostogolindu-se ameţitor în toamnele lungi şi vântoase, al ploii căzând fără încetare, ca la sfârşitul lumii. E locul bucuriilor împlinite dar şi al înfrângerilor amare, cele ce te coboară pentru a-ţi da şansa să te ridici, iarăşi şi iarăşi. SHAPE e pur şi simplu o parte din viaţa mea, aşa cum a fost.

Bun de tipar la data de: 22.02.2014
Tiraj 200
Coli de tipar: 51 – 21 x 29,7
Tiparul: S.C. Yolans s.r.l. Braşov